ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๑๗

ตำนานเรื่องเลิกหวยแลบ่อนเบี้ยในกรุงสยาม

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระดำรงราชานุภาพ
ทรงนิพนธ์

พิมพ์ครั้งที่ ๒
แจกในงานศพ นางยิ้ม มารดาคุณหญิงอินทรมนตรี
ปีวอก พ.ศ. ๒๔๖๓

โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

959.3
ด64ป 2463
TUDC 21/04/2563

หอพระสมุดวชิรญาณ

ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๑๗

ตำนานเรื่องเลิกหวยแลบ่อนเบี้ยในกรุงสยาม

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระดำรงราชานุภาพ

ทรงนิพนธ์

พิมพ์ครั้งที่ ๒

แจกในงานศพ นางยิ้ม มารดาคุณหญิงอินทรมนตรี

ปีวอก พ.ศ. ๒๔๖๓

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

TUDC 21/04/2563

คำนำ

หลวงโสภณอักษรกิจ มาแจ้งความณหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนครว่า คุณหญิงอินทรมนตรี จะปลงศพสนองคุณนางยิ้ม ผู้เปนมารดา เจ้าภาพงานศพนี้ ให้หลวงโสภณอักษรกิจมาขออนุญาตพิมพ์หนังสือประชุมพงศาวดารภาคที่ ๑๗ ซึ่งว่าด้วยเรื่องตำนานการเลิกหวยแลบ่อนเบี้ย เปนของแจกเนองในการกุศลทักษิณานุปทานที่บำเพ็ญนั้น

กรรมการหอพระสมุดวชิรญาณอนุญาตให้พิมพ์ตามประสงค์ แลขออนุโมทนากุศลบุญราศีทักษิณานุปทานซึ่งเจ้าภาพได้บำเพ็ญในการปลงศพสนองคุณบุรพการี ทั้งที่พิมพ์หนังสือเรื่องนี้ให้ได้อ่านกันแพร่หลายอิกครั้งหนึ่ง หวังใจว่าผู้ที่ได้รับหนังสือเรื่องนี้ไปคงจะอนุโมทนาด้วยทั่วกัน

สภานายก

หอพระสมุดวชิรญาณ

วันที่ ๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๖๓

คำอธิบาย

เรื่องตำนานการเลิกหวยแลย่อนเบี้ยที่พิมพ์ในสมุดเล่มนี้ ข้าพเจ้าเก็บเนื้อความจากหนังสือจดหมายเหตุต่าง ๆ ซึ่งมีอยู่ในหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร คือหนังสือราชกิจจานเบกษาเป็นต้น มาเรียบเรียงขึ้นเปนเรื่องตำนาน เพื่อจะให้ทราบเรื่องราวของอากรหวยแลอากรย่อนเบี้ยตั้งแรกมีขึ้นในเมืองไทย จนกระทั่งได้เลิกหมดมิให้เล่นกันต่อไป ความข้อใดไม่มีหนังสือจะสอบสวน ก็ได้ไต่ถามตามผู้รู้เห็นซึ่งยังมีตัวอยู่ แลถามเจ้าพนักงานในกระทรวงพระคลังบ้าง แต่งประกอบกับความรู้แลความคิดเห็นของข้าพเจ้าเองจนตลอดเรื่อง ข้าพเจ้าขอขอบคุณท่านทั้งหลายที่ได้ช่วยสงเคราะห์นั้นทั่วกัน

หนังสือเรื่องนี้เห็นว่าเปนเรื่องพงศาวดาร จึงได้พิมพ์รวบรวมไว้ในหนังสือประชุมพงศาวดารนับเปนภาคที่ ๓๗ ได้พิมพ์ครั้งแรกเมื่อปีมแม พ.ศ. ๒๔๖๒ แต่เมื่อพิมพ์ครั้งนั้นมีเวลาน้อย แต่งพลางส่งลงพิมพ์พลางไม่มีเวลาที่จะสอบสวนได้กว้างขวาง ได้คิดเห็นอยู่แต่ครั้งนั้นว่า เรื่องราวที่แต่งไปคงจะยังมีวิปลาศแลบกพร่องอยู่ ครั้นพิมพ์หนังสือนั้นแล้ว วานพระยาโบราณราชธานินทร์ตรวจก็ปรากฏว่ายังบกพร่องจริง ด้วยยังมีความในกฎหมายเก่าว่าด้วยย่อนเบี้ยซึ่งยังมิได้ตรวจอยู่หลายแห่ง คือ

ในพระธรรมนูญว่าตราบิกษาวายุภักษ์ของพระยาราชภักดีเปนผู้ตั้งนายอากรย่อนเบี้ยแห่ง ๑

ในลักษณเบ็ดเสร็จห้ามมิให้ข้าราชการเล่นเบี้ย และว่าด้วยการเล่นเบี้ยเงินติดค้างแห่ง ๑

TUDC 21/04/2563

ในลักษณพยานห้ามมิให้ฟังคำนักเลงเล่นเบี้ยบ่อนเปนพยาน เว้นแต่โจทย์จำเลยยอมให้ฟังทั้ง ๒ ฝ่ายแห่ง ๑

สามแห่งที่กล่าวมานี้เข้าใจว่าเปนกฎหมายตั้งครั้งกรุงเก่า แลยังมีกฎหมายตั้งครั้งรัชกาลที่ ๑ เนื่องด้วยบ่อนเบี้ยอีก ๓ บท คือ

ในพระราชกำหนดใหม่บทที่ ๒ เพิ่มพระราชอาญาลงแก่ข้าราชการที่เสพสุราแลเล่นเบี้ยแห่ง ๑

พระราชกำหนดใหม่บทที่ ๒๖ กำหนดอัตราเงินที่นายบ่อนขาดรองให้คนเล่นเบี้ย

ในพระราชบัญญัติบทที่ ๘ ว่าด้วยกระทรวงศาลที่จะพิจารณาความซึ่งเกิดด้วยการเล่นเบี้ยแห่ง ๑

รวมกฎหมายเก่าเกี่ยวด้วยการบ่อนเบี้ยซึ่งตั้งในรัชกาลที่ ๑ กรุงรัตนโกสินทร์ ๓ แห่งด้วยกัน ถ้าว่าโดยเนื้อเรื่องก็เปนแต่ปรากฏความพิศดารขึ้น แต่หาได้ลบล้างความสำคัญข้อใดที่ได้เรียบเรียงไว้ไม่

นอกจากกฎหมายเก่าที่ได้กล่าวมายังได้พบในสำเนาตราตั้งนายอากรบ่อนเบี้ย ได้ความแปลกออกไปอีกอย่าง ๑ ว่าบ่อนเบี้ยแต่ก่อนนั้นกำหนดเปน ๒ อย่าง เรียกว่าบ่อนเบี้ยจีนอย่าง ๑ บ่อนเบี้ยไทยอย่าง ๑ ต่างกันด้วยวิธีเล่น บ่อนจีนยอมให้เล่นติดคิดยาญชีหักใช้กันได้ตามประเพณีจีน แต่บ่อนไทยให้เล่นเงินสด แต่เดิมตั้งบ่อนแยกกันต่อมาจึงรวมเปนบ่อนเดียวกัน

ข้าพเจ้าได้ตั้งใจว่ามีโอกาศเมื่อใด จะแก้ไขหนังสือเรื่องตำนานบ่อนเบี้ยให้ตรงตามความรู้ที่ได้ใหม่ให้บริบูรณ แต่ยังไม่มีโอกาศจะทำได้ บัดนี้หลวงโสภณอักษรกิจจะขออนุญาตพิมพ์หนังสือประชุมพงศาวดารภาคที่ ๑๗ เปนครั้งที่ ๒ ข้าพเจ้าจะแก้ไขให้บริบูรณไม่ทันจึงแต่งแจ้งความนี้ไว้ให้ทราบ

TUDC 21/04/2563

สารบาน

ว่าด้วยมูลเหตุหวยแลถั่วโปจะมีขึ้น	น่า	๑
ว่าด้วยเรื่องถั่วโปแรกมีในเมืองไทย	,,	๓
ตำนานอากรบ่อนเบี้ยในเมืองไทย	,,	๔
ว่าด้วยลักษณอากรบ่อนเบี้ย	,,	๑๑
ลักษณการในบ่อนเบี้ย	,,	๑๗
เรื่องเลิกบ่อนเบี้ย	,,	๓๑
ตำนานหวย	,,	๕๑
ว่าด้วยเหตุที่จะเกิดเล่นหวยในเมืองไทย	,,	๕๑
ว่าด้วยลักษณหวยที่แรกเล่นในเมืองไทย	,,	๕๓
ว่าด้วยลักษณอากรหวย	,,	๕๘
ว่าด้วยแขวงหวย	,,	๖๑
ว่าด้วยแทงหวย	,,	๖๖
ลักษณการในโรงหวย	,,	๗๗
ว่าด้วยลักษณการออกหวย	,,	๗๙
ว่าด้วยเงินอากรหวย	,,	๘๕
ว่าด้วยเลิกหวย	,,	๘๗
ว่าด้วยคุณแลโทษของหวยแลบ่อนเบี้ย	,,	๘๙

TUDC 21/04/2563

ตำนานเรื่องเลิกหวยแลถั่วโป

ว่าด้วยมูลเหตุหวยแลถั่วโปจะมีขึ้น

วิธีเล่นหวยแลถั่วโปเปนของจีนคิดเล่นขึ้นก่อน แล้วพวกจีนพาไปเล่น จึงได้มีแพร่หลายต่อไปในประเทศอื่น ๆ ข้าพเจ้าได้วานหลวงเจนจีนอักษร ให้ช่วยสอบสวนหาเรื่องเหตุเดิมที่จะมีการเล่นเหล่านี้ขึ้นในเมืองจีน ได้ความในหนังสือจับสุออาวหั่งจือ เปนเรื่องพงษาวดารจีนตอนราชวงศ์ตั้งฮั่นว่า เมื่อครั้งราชวงศ์ตั้งฮั่นเปนใหญ่ในเมืองจีน ในแผ่นดินพระเจ้าสูนฮ่องเต้อันเปนรัชกาลที่ ๗ เสวยราชย์แต่ พ. ศ. ๖๖๙ จน พ. ศ. ๖๘๘ นั้น ขุนนางจีนคน ๑ ชื่อเลียงกีคิดการเล่นพนันขึ้นอย่าง ๑ เดิมเรียกว่าอีจี๋ แปลว่ากระแปะคิด วิธีเล่นใช้นับ ๔ เปนเกณฑ์ คือเอากระแปะหลาย ๆ สิบกระแปะมากองเข้า แล้วเอาภาชนะอันหนึ่งครอบกองกระแปะนั้นไว้ ให้คนทั้งหลายที่เล่นด้วยกันทายว่าจะเปนเศษหนึ่งฤาสองฤาสามฤาครบสี่ เมื่อทายกันแล้วจึงเปิดภาชนะที่ครอบออก แล้วนับกระแปะยุดไปทีละ ๔ กระแปะ ๆ ยุดไปจนกระแปะในกองนั้นเหลือเปนเศษหนึ่งฤาสองฤาสามฤาสี่ ตรงกับที่ผู้ใดทายผู้นั้นก็เปนถูก ใครวางเงินแทงเท่าใด ถ้าถูกเจ้ามือก็ต้องใช้ให้ ใครแทงไม่ถูกเจ้ามือก็ริบเงินที่แทงเสีย.

TUDC 21/04/2563

ต่อมาถึงครั้งล่าปักเฉียว กับภาคใต้ ต่างรัฐบาลกัน ในสมัยนั้นการเล่นที่เรียกว่า อีจี (แทนกระแปะให้สังเกตง่ายขึ้นจึง) ว่าเล่นแจง.

ครั้นต่อมาเมื่อราชวงศ์ถังเปนใหญ่ มีผู้แปลงชื่อการเล่น "ทัวหี่" มาเรียกว่า "ทัวจี" แปลว่าแจงกระแปะ (เพราะกลับเล่นด้วยกระแปะ) เปนหลายอย่าง เรียกว่า "กิมจีทัวแปลว่าแจงกระแปะทอง (เพราะว่ากระแปะที่เล่นนั้นขัดปลั่งเหมือนกับทอง) ก็มี เรียกว่า "ทัว" แปลว่าถั่วเท่านั้นบ้างก็มี คงเรียกว่า "ทัวจี" ก็มี เรื่องมูลเหตุของการเล่นแจงมีมาดังนี้.

เรื่องเหตุเดิมที่จะเกิดการเล่นโป ยังไม่พบอธิบาย ได้ความแต่ว่าเปนของคิดขึ้นที่อำเภอเจี่ยวอาน ในมณฑลฮกเกี้ยน เมื่อต้นราชวงศ์ใต้เซงเปนใหญ่ในเมืองจีน ประมาณราว พ. ศ. ๒๑๐ เพราะฉนั้นโปเปนของมีขึ้นที่หลังถั่วช้านาน (โปมี ๒ อย่าง เราเรียกว่า "โปกำ" เพราะกำเหมือนถั่ว ผิดกันแต่วิธีแทงอย่าง ๑ เรียกว่า "โปปั้น" ใช้ครอบทองเหลือง มีลิ้นรูปเหมือนลูกบาตอยู่ข้างใน ปั้นครอบไปจนได้เหลี่ยมแล้วเบี้ดฝา ซึกขาวที่ลิ้นอยู่ตรงแต้มไหนถือว่า

เวลาเมื่องจีนแตกกันเปนภาคเหนือ ในระหว่าง พ. ศ. ๙๒๓ จน พ. ศ. ๑๑๓๒ (ทำนองจะเปนเพราะเอาสิ่งอันใดกองเรียกแปลงชื่อว่า "ทัวหี่" แปล

TUDC 21/04/2563

ออกแต้มนั้นอย่าง ๑) ได้ความในเรื่องมูลเหตุที่จะเกิดการเล่นโปแต่เท่านี้

ส่วนเหตุเดิมที่จะเกิดหวยนั้น ได้ความในหนังสือ ซือยัง ว่าหวยเปนของพึ่งคิดขึ้นในแผ่นดินพระเจ้าเตากวาง รัชกาลที่ ๖ ในราชวงศ์ใต้เชง เสวยราชย์แต่ปีมเสง พ. ศ. ๒๓๖๔ จนปีจอ พ. ศ. ๒๓๙๔ (ตรงกับรัชกาลที่ ๒ ต่อรัชกาลที่ ๓ กรุงรัตนโกสินทร์) ว่ามีผู้คิดเล่นที่อำเภอว่างงามในมณฑลเจ๋เกี๋ยงก่อน จีนเรียกว่า "ฮวยหวย" คือทำบ๊ายเล็ก ๆ ๓๔ บ๊าย เขียนชื่อคนโบราณลงบ๊ายละชื่อ ชื่อคนโบราณเหล่านั้น คือชื่อว่า สามหวย ง่วยโป๋ เปนต้น ล้วนเปนคนครั้งราชวงศ์ซ้องทั้งสิ้น ลักษณที่เล่นนั้น เข้ามือเลือกบ๊ายอัน ๑ ใส่ลงในกระบอกไม้ปิดปากกระบอกเสียแล้วเอาแขวนไว้กับหลังคาโรง ให้คนทายว่าจะเปนชื่อคนไหนใน ๓๔ ชื่อนั้น ถ้าทายถูกเข้ามือก็ใช้ให้ ๓๐ ต่อ ถ้าทายผิดก็เอาเดิมพันเสีย เรื่องมูลเหตุที่ถั่วโปแลหวยเกิดขึ้นในเมืองจีนสืบได้ความดังแสดงมานี้.

ว่าด้วยเรื่องถั่วโปแรกมีในเมืองไทย

ที่นี้จะกล่าวถึงเรื่องตำนานการเล่นถั่วโป่แลหวยมามีขึ้นในเมืองไทย ตลอดจนถึงเรื่องตำนานที่เลิกการเล่นเหล่านั้นต่อไป การเล่นถั่วแลโปจะเข้ามาถึงเมืองไทยเมื่อใด ไม่มีหลักฐานที่จะทราบได้แน่ ทราบได้แต่หวยซึ่งจะอธิบายต่อไปข้างน่า ถึงกระนั้นก็มีเค้าเงื่อนพอจะสันนิฐานได้บ้าง ด้วยปรากฏในเรื่องมูลเหตุว่า การเล่นถั่วเกิดขึ้นในเมืองจีนกว่า ๓๗๐๐ ปีมาแล้ว ส่วนโปนั้นเกิดขึ้นได้ประมาณ ๓๕๐ ปี อาไศรย

TUDC 21/04/2563

เหตุที่จีนไปมาค้าขายกับเมืองไทยตั้งแต่ดึกดำบรรพ์ ถ้าจะประมาณว่าจีนได้พาการเล่นถั่วมาถึงเมืองไทย แต่ครั้งสมเด็จพระร่วงกรุงสุโขไทย แลได้พาโปเข้ามาเล่นในเมืองไทย เมื่อแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าปราสาททองฤาสมเด็จพระนารายน์ครองกรุงศรีอยุทธยา ก็เห็นจะไม่คลาดเคลื่อนห่างไกลนัก แต่มาคิดดูเห็นว่า วิธีเล่นถั่วอย่างโบราณเห็นจะเล่นอย่างเดียวกับ "กำตัด" คือไทยเราเอาการเล่นถั่วของจีนนั้นเองมาเล่น แต่มาเรียกกันว่า "กำตัด" จึงเล่นกันแพร่หลายมาแต่โบราณครั้นเมื่อจีนเอาโปเข้ามาเล่นอีกอย่าง ๑ รัฐบาลเห็นว่าจีนชอบเล่นถั่วโปกันโดยมาก แลผู้เปนเจ้ามือก็ได้กำไรมาก เกรงราษฎรจะหลงเล่นถั่วโปกันเกินไป จึงคิดวิธีอากรบ่อนเบี้ยขึ้น ให้เล่นถั่วโปได้แต่ผู้ที่รัฐบาลอนุญาต แลให้ผู้รับอนุญาตต้องเสียเงินเข้าท้องพระคลังเปนผลประโยชน์แก่แผ่นดินด้วย เข้าใจว่าอากรบ่อนเบี้ยเกิดขึ้นด้วยประการฉนี้.

ตำนานอากรบ่อนเบี้ยในเมืองไทย

อากรบ่อนเบี้ยมีมาแต่ครั้งกรุงเก่า แต่จะมีขึ้นในรัชกาลไหนทราบไม่ได้แน่ ได้สอบสวนจดหมายเหตุที่ฝรั่งแต่งไว้ครั้งแผ่นดินสมเด็จพระนารายน์ หาปรากฏว่ามีอากรบ่อนเบี้ยไม่ มาพบหลักฐานว่ามีอากรบ่อนเบี้ยในเมืองไทยเปนแน่นั้น เมื่อในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าบรมโกษฐ ด้วยมีปรากฏในกฎหมาย คือพระราชกำหนดเก่าบทที่ ๕๒ ซึ่งตั้งเมื่อณวันพุฒ เดือน ๑๐ ขึ้น ๑๑ ค่ำ ปีชวด จุลศักราช ๑๑๓๘ (ตรงกับ พ. ศ. ๒๒๙๙) ก่อนสมเด็จพระเจ้าบรมโกษฐสวรรคต ๒ ปี

TUDC 21/04/2563

ความในพระราชกำหนดนั้นว่า ขุนทิพกับหมื่นรุดอักษรยื่นเรื่องราวให้กราบบังคมทูลขอตั้งบ่อนเบี้ยขึ้นในแขวงเมืองราชบุรี เมืองสมุทสงคราม เมืองสมุทปราการ รับจะประมูลเงินหลวงขึ้นเสมอปีละ ๓๗๑ ชั่ง (๒๙๖๘๐ บาท) ทรงพระราชดำริห์ว่าหัวเมืองทั้ง ๓ นั้นเปนที่ใกล้สวนบางช้าง อันเงินอากรสวนขึ้นพระคลังอยู่เปนอันมาก แลได้มีกฎรับสั่งห้ามอยู่แต่ก่อน ว่ามิให้ตั้งบ่อนเบี้ยในหัวเมืองเหล่านั้น ซึ่งผู้มีชื่อมายื่นเรื่องราวให้กราบบังคมทูลดังนี้ผิดอย่างธรรมเนียม แลจะกระทำให้ไพร่ฟ้าอาณาประชาราษฎรทั้งปวง ได้รับความเดือดร้อนขัดสนต่อไป จึงมีพระราชโองการสั่งแก่ออกญารัตนาธิเบศร์ ผู้ว่าราชการที่สมุหมณเฑียรบาล ให้เอาตัวผู้กราบทูลขอประมูลลงพระราชอาญาฯ แลต่อไปเมื่อน่า ถ้ามีผู้มาร้องขอประมูลพระราชทรัพย์ด้วยการอย่างใดให้ (เจ้าพนักงาน) พิเคราะห์ดูแต่ที่ชอบที่ควร จึงนำความขึ้นกราบบังคมทูล ฯ แลห้ามมิให้ไปเดินเหินเจ้านายแลข้าราชการฝ่ายน่าฝ่ายใน (อันมิใช่เจ้าน่าที่) ให้กราบทูลให้เปนอันขาด เนื้อความตามพระราชกำหนดที่กล่าวมานี้ พิเคราะห์ดูมีเค้าเงื่อนที่จะสันนิฐานเรื่องตำนานอากรบ่อนเบี้ยได้หลายข้อ คือ

ข้อ ๑ ที่ปรากฎในกระแสพระราชดำริห์ว่า ได้มีกฎห้ามมิให้ไปตั้งบ่อนเบี้ยในหัวเมืองที่ใกล้สวนใหญ่ อันเปนที่ได้เงินอากรหลวงอยู่ปีละมาก ๆ เช่นนี้ ส่อให้เห็นว่าเมื่อรัฐบาลจะตั้งอากรบ่อนเบี้ยขึ้นนั้น ได้มีความคิดจะยอมให้เล่นเบี้ยแต่ในที่บางแห่ง อิกประการหนึ่ง ที่ว่าถ้าให้ไปตั้งบ่อนเบี้ยขึ้นจะกระทำให้ไพร่ฟ้าอาณาประชาราษฎร

TUDC 21/04/2563

เดือดร้อนขัดสนฉะนี้ ส่อให้เห็นว่ายอมให้เล่นถั่วโปแต่คนบางจำพวก ไม่ใช่ยอมให้เล่นเปนสาธารณทั่วไป จึงสันนิฐานว่าการที่ตั้งอากรบ่อนเบี้ยนั้น เดิมเห็นจะประสงค์ให้แต่สำหรับจีนเล่น อย่างเดียวกับตั้งอากรฝิ่นเมื่อในรัชกาลที่ ๔ กรงรัตนโกสินทรนี้ แต่แรกก็ยอมให้สูบแต่จีน ห้ามมิให้ไทยสูบฝิ่น.

ข้อ ๒ ที่ปรากฏว่า ผู้ถวายเรื่องราวขอ “ประมูลเงินขึ้นเสมอปีละ ๓๗๑ ชั่ง” ดังนี้ หมายความว่ารวมทั้งจำนวนเงินอากรเดิมอยู่ในนั้นด้วย คือว่าจะรับทำทั้งอากรบ่อนเบี้ยซึ่งมีอยู่ในกรุงศรีอยุทธยาแล้วแลขอขยายเขตรตั้งบ่อนต่อออกไปตามหัวเมืองทั้ง ๓ นั้น จึงยอมเพิ่มเงินหลวงขึ้นเปนปีละ ๓๗๑ ชั่ง ในข้อนี้เปนอันได้ความว่าเงินอากรบ่อนเบี้ยเวลานั้น รวมทั้งสันเห็นจะไม่เกินปีละ ๓๕๐ ชั่ง.

ข้อ ๓ ที่ในคำขอประมูลมิได้ออกชื่อเมืองนครไชยศรี เมืองสาครบุรี แลเมืองธนบุรี ข้ามไปขอตั้งที่เมืองราชบุรี เมืองสมุทสงคราม แลเมืองสมุทปราการดังนี้ ส่อให้เห็นว่าเมืองนครไชยศรี เมืองสาครบุรี แลเมืองธนบุรีเห็นจะมีบ่อนเบี้ยรวมอยู่ในอากรแต่ก่อนแล้ว เพราะเปนที่มีจีนตั้งอยู่มากทั้ง ๓ เมือง โดยนัยนี้สันนิฐานว่า เมื่อปีชวด พ.ศ. ๒๒๙๙ ปีที่ตั้งพระราชกำหนดอันกล่าวมานั้น บ่อนเบี้ยเห็นจะมีแต่ที่ในกรุงศรีอยุทธยากับหัวเมืองที่ใกล้เคียงอีกบางเมือง คือเมืองนนทบุรี ๑ เมืองธนบุรี ๑ เมืองนครไชยศรี ๑ เมืองสาครบุรี ๑ บางทีจะมีที่เมืองฉะเชิงเทราด้วยอีกเมือง ๑ แต่ที่เมืองวิเศษไชยชาญกับเมืองลพบุรีนั้นสงไสยอยู่ แลอากรบ่อนเบี้ยทั้งปวงรวมอยู่ในนายอากรคนเดียว.

TUDC 21/04/2563

ข้อ ๔ ที่เงินอากรบ่อนเบี้ยทั้งสิ้นไม่ถึงปีละ ๓๐,๐๐๐ บาท ข้อนี้ส่อให้เห็นว่าคงจะตั้งบ่อนแต่ตามหมู่บ้านจีนเปนพื้น บางทีจะพึ่งเกิดอากรบ่อนเบี้ยขึ้นเมื่อในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าบรมโกษฐนั้นเองก็จะเปนได้ ด้วยเมื่อชวดทศงพระราชกำหนดกฎหมายนั้น สมเด็จพระเจ้าบรมโกษฐเสวยราชย์มาได้ ๒๔ ปี ดูบ่อนเบี้ยยังไม่แพร่หลาย แลเงินอากรก็ไม่เท่าใดนัก ถ้าอากรบ่อนเบี้ยได้ตั้งมาถึงสิบห้าสิบปี เห็นเงินอากรจะมากกว่านั้น.

เมื่อล่วงแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าบรมโกษฐมาแล้ว ในระหว่างเวลา ๙ ปี เมื่อก่อนจะเสียกรุงศรีอยุทธยาแก่พม่า อากรบ่อนเบี้ยจะเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้างหามีใครหมายเหตุปรากฏไม่ แต่เมื่อถึงชั้นกรุงธนบุรีนั้น ทรายการที่เปลี่ยนแปลงได้เปนแน่อย่าง ๑ ว่าปล่อยให้ไทยเล่นถั่วโปได้ไม่ห้ามปราม ด้วยมีปรากฏในหนังสือพระราชพงษาวดารว่า เมื่อปีขาล พ. ศ. ๒๓๑๓ พระเจ้ากรุงธนบุรี เสด็จไปตีเมืองนครศรีธรรมราชได้แล้วโปรดให้มีการเล่นรื่นเริง ให้ผู้พายทนายเลือกกำถั่วกันน่าพระที่นั่ง เล่นกันถึงกระดานละ ๕๐ ชั่งก็มี ๑๐๐ ชั่งก็มี เพราะคราวนั้นรวยกันมาก แลว่าเปนการสนุกดังนี้ เห็นได้ว่าพวกผู้พายทนายเลือกรู้จักเล่นถั่วโปกันช้านานมาแล้ว แต่ครั้งกรุงธนบุรีเปนเวลาบ้านแตกเมืองเสียมาใหม่ ๆ พึ่งจะกลับตั้งเปนอิศร ผู้คนพลเมืองยังเข็ดขยาดบกพร่อง บ่อนเบี้ยเห็นจะไม่มีกี่ตำบลนัก คงรวมอยู่ในนายอากรคนเดียวอย่างครั้งกรุงเก่า เปนแต่อนุญาตให้ไทยเล่นได้ตามใจ

TUDC 21/04/2563

ไม่ห้ามปราม แลมีประเพณีอีกอย่าง ๑ ซึ่งปรากฏในชั้นหลังว่า ถึงเวลาตรุษจีนตรุษไทยแลสงกรานต์ ยอมให้ราษฎรเล่นเบียกันได้ในที่ทั้งปวงตามชอบใจ มิให้นายอากรห้ามปราม ประเพณีอันนี้บางทีจะมีขึ้นเมื่อครั้งกรุงธนบุรีก็จะเปนได้ ด้วยสมัยนั้นทำศึกสงครามไม่ขาดปี มีทั้งทหารไทยแลทหารจีน การที่ให้สนุกสนานเปนการเอาใจไพร่พลให้ร่าเริง ดังเช่นโปรดให้เล่นถั่วโปกันน่าพระที่นั่งที่เมืองนคร ฯ มีอยู่เปนตัวอย่าง.

ถึงกรุงรัตนโกสินทร ในชั้นแรกไม่ใคร่มีเค้าเงื่อนที่จะทราบได้ว่าการอากรบ่อนเบี้ยเปนอย่างไร จึงสันนิฐานว่าจะคงมีมาอย่างครั้งกรุงธนบุรี จะผิดกันก็แต่ที่ไม่ทรงอดหนนการเล่นเบี้ยนัก มีการเนื่องในอากรบ่อนเบี้ยอย่าง ๑ ซึ่งปรากฏว่าเกิดขึ้นเมื่อครั้งรัชกาลที่ ๑ เดิมบ้านพวกจีนตั้งอยู่ตรงที่สร้างพระบรมมหาราชวังทุกวันนี้ ครั้นเมื่อย้ายพระนครมาสร้างฝั่งตวันออก จะสร้างพระบรมมหาราชวัง จึงโปรดให้พวกจีนย้ายลงไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่สำเพ็ง บ่อนเบี้ยสำหรับบ้านจีนเดิมสร้างที่ริมแม่น้ำตรงน่าวัดเกาะ แล้วย้ายมาตั้งริมถนนสำเพ็งที่กงสี ๆ บ่อนกงสีนี้เปนหัวน่าบ่อนเบี้ยทั้งปวง ตลอดมาจนจัดการลดบ่อนเบี้ยลงเมื่อในรัชกาลที่ ๕ ที่ว่าเปนหัวน่านั้น คือเปนต้นแบบแผนแลสัญญาอาณัติแก่บ่อนเบี้ยทั้งปวง เปนต้นว่าถึงตรุษสงกรานต์อันเปนเวลาที่ราษฎรจะเล่นถั่วโปกันได้ตามชอบใจ นายบ่อนกงสีเปนผู้มีน่าที่จะตีม้าล่อบอกเปนสัญญาแก่ชาวพระนครว่า “เล่นเบี้ยได้ละ” ครั้นเมื่อสิ้นตรุษสงกรานต์นายบ่อนกงสีก็มีน่าที่จะตีม้าล่อบอกประกาศให้เลิกเล่นฉนี้เปนตัว

TUDC 21/04/2563

อย่าง มีข้อความปรากฏในจดหมายเหตุเก่าครั้งรัชกาลที่ ๒ อิกข้อ ๑ ว่า เงินอากรบ่อนเบี้ยครั้งนั้นปีละ ๒๖๐,๐๐๐ บาท[๑] ความข้อนี้ก็มีทางที่จะสันนิฐานเรื่องตำนานอากรบ่อนเบี้ยได้อิกบ้าง คือ

๑ ตั้งแต่ออกพระราชกำหนดในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าบรมโกษฐ์เมื่อ พ.ศ. ๒๒๙๙ อันกล่าวมาแล้ว นับเวลามาจนสิ้นรัชกาลที่ ๒ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๗ ได้ ๖๘ ปี ในระหว่างเวลาเท่านี้ เงินอากรบ่อนเบี้ยขึ้นถึง ๑๐ เท่า คิดดูว่าจะขึ้นเพราะเหตุใด จะว่าเพราะผู้คนพลเมืองมากขึ้นกว่าแต่ก่อนก็ใช่เหตุ ด้วยเมื่อเสียกรุงเก่าแก่พม่าข้าศึกเสียผู้คนเปนอันมาก หากจะมีผู้คนเพิ่มขึ้นในระหว่างนั้น จำนวนคนก็เห็นจะไม่มากกว่าครั้งกรุงเก่าเท่าใดนัก จึงส่อให้เห็นว่าที่เงินอากรขึ้นถึงปานนั้น คงเปนเพราะเหตุที่เปิดให้ไทยเล่นเบี้ย แลมีบ่อนเบี้ยแพร่หลายออกไปตามหัวเมืองมากขึ้น ตั้งแต่ครั้งกรุงธนบุรี ฤๅแต่ชั้นกรุงเก่าตอนปลายก็จะเปนได้ เงินอากรบ่อนเบี้ยคงขึ้นเรื่อยมาโดยอันดับแต่ครั้งกรุงเก่าฤๅครั้งกรุงธนบุรีแล้ว มาถึงรัชกาลที่ ๒ ไม่มีศึกสงคราม ผู้คนได้ทำมาค้าขายเปนปรกติ เงินอากรบ่อนเบี้ยก็คงขึ้นอิกบ้าง แต่หาได้ขึ้นโครมครามในคราวหนึ่งคราวเดียวมากมายเท่าใดไม่ ถ้ามีอย่างนั้นก็คงเปนเรื่องเล่าฦๅกันเปนอัศจรรย์ปรากฏมาจนภายหลัง

---

๑ มีในจดหมายเหตุของหมอครอฟอต ซึ่งเปนทูตอังกฤษเข้ามาเมื่อปลายรัชกาลที่ ๒

TUDC 21/04/2563

๒ มีข้อสันนิฐานอีกอย่าง ๑ ว่า จำนวนเงิน ๒๖c,๐๐๐ นั้นมากอยู่ ในสมัยนั้นรัฐบาลเห็นจะไม่ยอมให้อยู่ในมือนายอากรเดียว เพราะฉนั้นอากรบ่อนเบี้ยซึ่งปรากฏในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าบรมโกษฐ์ครั้งกรุงเก่า ว่าอยู่ในนายอากรเดียว เห็นจะแยกกันเปนหลายคนขึ้นในชั้นหลังมา จะเปนในชั้นกรุงเก่าตอนปลาย ฤๅในชั้นกรุงธนบุรีก็เปนได้ ครั้นเมื่อมีนายอากรเปนหลายคนขึ้น จึงเกิดลักษณการแบ่งแขวงอากรบ่อนเบี้ยขึ้นพร้อมกัน คือนายอากรคน ๑ ให้เปนนายบ่อนแต่ในแขวงอัน ๑ ที่ตัวได้รับอำนาจ ข้อนี้เปนข้อสำคัญอันหนึ่งของลักษณอากรบ่อนเบี้ย ซึ่งจะอธิบายต่อไปข้างน่า

ในรัชกาลที่ ๓ จัดระเบียบแบบแผนการภาษีอากรต่าง ๆ หลายอย่าง ประกอบกับที่การค้าขายเจริญขึ้นโดยลำดับมา ปรากฏว่าเงินอากรบ่อนเบี้ยได้ราวปีละ ๔๐๐,๐๐๐ บาท นอกจากเงินอากรหวยซึ่งตั้งขึ้นเมื่อในรัชกาลที่ ๓ นั้นอีกอย่าง ๑ ซึ่งจะกล่าวต่อไปข้างน่า ครั้นต่อมาถึงรัชกาลที่ ๔ ตั้งอากรการพนันเพิ่มเข้าในอากรบ่อนเบี้ยอีกอย่าง ๑ บัญญัติว่า ถ้าใครจะเล่นพนันเอาทรัพย์สินกันในการเล่นเหล่านี้ คือ ไพ่จีน ๑ ไพ่ไทย ๑ ไพ่แปดเก้า ๑ ไพ่ช้างงา ๑ ต่อแต้ม ๑ พ่วงเรือ ๑ หมากรุก ๑ สะแก ๑ สะกา ๑ ดวด ๑ วิ่งวัวคน ๑ วิ่งวัวระแทะ ๑ วิ่งม้าฤๅวิ่งวัวควาย ๑ แข่งเรือ ๑ ชนไก่ ๑ ชนนก ๑ กัดปลา ๑ ต้องเสียภาษีแก่นายอากรบ่อนเบี้ยในแขวงที่จะเล่นนั้นก่อนจึงจะเล่นได้ เงินอากรการพนันบวกขึ้นในอากรบ่อนเบี้ย เพราะฉนั้นเมื่อ

TUDC 21/04/2563

ในรัชกาลที่ ๔ เงินอากรบ่อนเบี้ย ๑ ได้ราว ๕๐๐,๐๐๐ บาท[๑] ลักษณอากรบ่อนเบี้ยที่แก้ไขขยายการโดยลำดับแต่ก่อนมา สอบสวนทราบได้แต่เปนเค้าความดังแสดงมา ทราบไม่ได้ชัดว่าการอย่างไหนเกิดขึ้นครั้งใดเพี่ยงใด ได้แต่ยุติว่าการอากรบ่อนเบี้ยในเมืองไทยเจริญแพร่หลายโดยลำดับมาจนถึงรัชกาลที่ ๕ จึงได้โปรดให้จัดการลดบ่อนเบี้ยให้น้อยลง ตั้งแต่ปีชวด พ.ศ. ๒๔๓๑ เปนต้นมา

การเล่นถั่วโปในเมืองไทยนับว่าเจริญแพร่หลายถึงที่สุดเมื่อปีกุญ พ.ศ. ๒๔๓๐ มีจำนวนบ่อนเบี้ยในกรุงเทพ ฯ รวมกับแขวงเมืองนนทบุรีเข็ดเสร็จ ๔๐๓ ตำบล บ่อนเบี้ยมีตามหัวเมืองทุกมณฑลรวมกันอีกประมาณ ๒๐๐ ตำบล ลักษณการอากรบ่อนเบี้ยในเวลานั้นเปนอย่างไร จะอธิบายในตอนต่อไปนี้

ว่าด้วยลักษณอากรบ่อนเบี้ย

๑ ที่เรียกว่าเล่นเบี้ยนั้น เฉภาะการเล่น ๓ อย่าง คือ ถั่วอย่าง ๑ โปอย่าง ๑ กำตัดอย่าง ๑ กำตัดเล่นเหมือนกับถั่วผิดกันแต่วิธีแทงแทงกำตัดก็ไม่สนุกเหมือนกับถั่ว เพราะฉนั้นไม่ใคร่จะได้เล่น เหมือนเปนแต่เอาชื่อเข้าอากรไว้ โดยประสงค์จะห้ามมิให้ผู้อื่นเอาถั่วไปปลอมเล่นเปนกำตัดเท่านั้น อากรบ่อนเบี้ยคือห้ามมิให้ผู้ใดเล่นเบี้ยโดยนายอากรมิได้อนุญาต ฯ ถ้าจะว่าอีกอย่าง ๑ ว่าห้ามมิให้ผู้อื่นเปนเจ้ามือเล่นเบี้ย นอกจากนายอากร ว่าเช่นนี้ก็ได้เหมือนกัน เพราะการ

---

๑ ตามบาญชีของสังมราชบ๊ัลดัว มีในหนังสือเซอยอนเบาริง

TUDC 21/04/2563

เล่นเบี้ยจำต้องมีเจ้ามือจึงเล่นได้ เมื่อเปนเจ้ามือได้แต่นายอากร ใคร ไม่ได้อนุญาตของนายอากรก็เล่นเบี้ยไม่ได้อยู่เอง

๒ ลักษณที่จะตั้งนายอากรบ่อนเบี้ยนั้น รัฐบาลกำหนดท้องที่เปน "แขวง" สำหรับทำอากร ถ้าหัวเมืองก็กำหนดว่าเมือง ๑ เปนแขวง ๑ แต่ในกรุง ฯ เปนที่มีผู้คนมาก ต้องกำหนดท้องที่เปนหลายแขวง แต่มีเขตรเปนกำหนด แลมีชื่อเรียกโดยเฉภาะทุกแขวง ดังเรียกแขวงท่าช้าง แลแขวงตลิ่งชันเปนต้น เมื่อก่อนจะสิ้นปี ถ้าผู้ใดอยากจะเปนนายอากรบ่อนเบี้ยแขวงไหนในปีน่า ก็ทำเรื่องราวยื่นต่อเจ้าพนักงานพระคลังมหาสมบัติ ว่าจะขอผูกอากรบ่อนเบี้ยแขวงนั้น แลจะยอมส่งเงินหลวงปีละเท่านั้น ถ้าไม่มีผู้อื่นขอในแขวงเดียวกัน แลเจ้าพนักงานเห็นว่าจำนวนเงินหลวงที่ผู้นั้นรับจะส่งสมควรแล้ว ก็เปนอันยุติว่าผู้นั้นจะได้ ถ้าหากว่าในแขวงเดียวกันมีผู้ขอเปนนายอากรหลายคนด้วยกัน ก็ต้องให้ประมูลกัน ใครรับส่งเงินหลวงมากกว่าผู้อื่นก็เปนยุติให้คนนั้น เมื่อยุติว่าผู้ใดจะได้ทำอากร ผู้นั้นจะต้องหาผู้อื่นซึ่งเจ้าพนักงานไว้ใจมารับเปนประกันคน ๑ เปนผู้รับเรือน (คือเปนประกันของประกัน) อีกคน ๑ แล้วต้องส่งเงินหลวงล่วงน่าเท่าจำนวนเงินงวด ๓ เดือน เปนเงินประกัน ๒ เดือน เปนเงินงวดสำหรับเดือน ๕ เดือน ๑ จึงจะได้รับตราตั้งเปนนายอากรตลอดเวลาปี ๑ นับตั้งแต่ขึ้นปีใหม่ไปจนสิ้นปี เมื่อสิ้นปีลงถ้าไม่มีผู้ใดมาว่าประมูล นายอากรคนเก่าก็ได้ทำ

TUDC 21/04/2563

ต่อไปอีก เว้นแต่ถ้านายอากร "พ่องขาด" คือไม่รับทำ ฤๅขอลดเงินหลวงจึงประกาศเรียกประมูลใหม่

๓ ผู้ที่เปนนายอากรย่อนเบี้ยนั้น คนทั้งหลายมักเรียกว่า "ขุนพัฒน์" เพราะเหตุใด มีอธิบายว่า เพราะประเพณีเก่ามีการหลายอย่างซึ่งกฎหมายอนุญาตให้ทำได้แต่ผู้มีบันดาศักดิ์ ดังเช่นการที่จะเปนถ้อยความในโรงศาล แต่ก่อนต้องเปนผู้มีบันดาศักดิ์ถือศักดินาแต่ ๔๐๐ ไร่ขึ้นไป จึงจะแต่งทนายว่าความต่างตัวได้ คงจะเปนด้วยข้อนี้เองที่จำต้องให้เจ้าภาษีนายอากรมีบันดาศักดิ์ เพราะมักจะต้องพ่องร้องผู้ลักเล่นการพนัน จะได้แต่งทนายว่าความต่างตัวได้ไม่เสียประโยชน์การทำอากร เพราะฉนั้นเมื่อตั้งผู้ใดเปนเจ้าภาษีนายอากร ถ้าแลผู้นั้นยังมิได้มีบันดาศักดิ์อยู่ก่อนแล้ว จึงมีความในตราตั้งว่า ให้ผู้นั้นเปนขุนนั่น ๆ ตำแหน่งเจ้าภาษีฤๅนายอากรนั้น ๆ แต่เปนอยู่ชั่วเวลาเปนเจ้าภาษีนายอากรเท่านั้น ถ้าออกจากเจ้าภาษีนายอากรก็ต้องออกจากบันดาศักดิ์ กลับลงมาเปนราษฎรอย่างเดิม เปนประเพณีมาดังนี้ แลนามตามบันดาศักดิ์ของนายอากรย่อนเบี้ยนั้นเดิมเปนที่ "พัฒนสมบัติ" ภายหลังมา เมื่อมีนายอากรหลายคนขึ้น ตั้งนายอากรใหม่ใช้ชื่อคำว่า "พัฒน์" ขึ้นต้นทุกคน เช่นขนพัฒนาภิรมย์ ขนพัฒนโภไคย ขุนพัฒนภักดี ขุนพัฒนานุการ ทำนองนี้เปนตัวอย่าง คนทั้งหลายเรียกแต่ด้วยต้นชื่อว่า "ขุนพัฒน์" ด้วยเหตุนี้คำว่า "ขุนพัฒน์" จึงเปนชื่อสำหรับเรียกบรรดานายอากรย่อนเบี้ยทั่วไปทุกคน

TUDC 21/04/2563

๔ ผู้ใดได้เปนขุนพัฒน์ คือนายอากรบ่อนเบี้ยแขวงใด จะตั้งบ่อนเบี้ยในแขวงของตนมากน้อยสักกี่ตำบลก็ตั้งได้ ถ้าตั้งบ่อนน้อยแห่งก็ได้เงินน้อย แต่ถ้าตั้งมากเกินจำนวนคนแทงก็เปลืองสัวหุ้ยเปล่า เพราะฉนั้นขุนพัฒน์จึงต้องกะประมาณการที่จะตั้งบ่อนให้พอเหมาะแก่ผู้คนในแขวงนั้นจะไปแทงได้สดวกทั่วกัน จึงมักตั้งบ่อนเบี้ยที่ตลาดย่สารอันเปนที่ประชุมชนในแขวงนั้น ถ้าริมแม่น้ำก็ใช้แพเปนบ่อน ถ้าตั้งห่างแม่น้ำขึ้นไปก็ปลูกเปนโรง การปลูกสร้างบ่อนนั้นว่าต้องทำด้วยทุนรอนของขุนพัฒน์เองทั้งสิ้น แต่ที่จริงนั้นขุนพัฒน์หาต้องลงทุนรอนอย่างใดไม่ เพราะบ่อนเปนของตั้งประจำที่ประชุมชน ไม่ต้องย้ายตำแหน่งแห่งที่ไปไหน ใครเปนเจ้าของที่ก็ย่อมยินดีที่จะสร้างบ่อนให้ขุนพัฒน์เช่า ถึงขุนพัฒน์คน ๑ ออกแล้ว ขุนพัฒน์คนใหม่ก็ต้องมาขอเช่าบ่อนนั้นเล่นต่อไป แลยังมีประเพณีการอีกอย่าง ๑ คือขุนพัฒน์ไม่ได้เปนนายบ่อนในแขวงของตนทุกบ่อนทั่วไป เมื่อว่าอากรได้ไปแล้ว บ่อนไหนไม่ประสงค์จะทำเองก็ขายช่วงแก่ผู้อื่นต่อไป มีผู้ที่อยู่ประจำท้องที่ที่ตั้งบ่อนมักเปนผู้รับช่วงโดยมาก บางคนเปนนายบ่อนอยู่หลาย ๆ ยี่กี ประโยชน์ของขุนพัฒน์ยังมีอีกอย่าง ๑ คือในท้องที่แขวงของตน ถ้าเจ้าของบ้านแห่งใดมีการงาน ดังเช่นงานโกนจุกบุตรหลานเปนต้น จะหาขุนพัฒน์ไปกำถั่วปั้นโปให้พวกพ้องเล่นเปนการครึกครื้นที่บ้านนั้นก็ได้ แม้ที่สุดถึงไม่มีใครหา ถ้าในท้อง

TUDC 21/04/2563

ที่แห่งใดในแขวงนั้นมีการนักขัตฤกษ์ดังเช่นงานฉลองวัดฤๅไหว้พระ ซึ่งคนประชุมกันมาก ขุนพัฒน์ก็มักให้เอาถั่วโปไปตั้งในบริเวณงานให้คนเล่นได้ด้วย

๕ ขุนพัฒน์ผู้เปนนายอากรบ่อนเบี้ยมีอำนาจหลายอย่าง คืออำนาจตามบันดาศักดิ์ เช่นแต่งทนายว่าความได้เปนต้นอย่าง ๑ จับกุมผู้ประพฤติเกะกะในบริเวณบ่อนใส่ขื่อได้ แต่ต้องส่งตัวไปให้เจ้าพนักงานชำระอย่าง ๑ ตรวจจับผู้ลักเล่นเบี้ยแลการพนันในท้องที่ของตน พ้องร้องเรียกเอาเงินสินไหมเบี้ยปรับอย่าง ๑ เหล่านี้เปนอำนาจสำคัญ

๖ ผลประโยชน์ที่นายอากรบ่อนเบี้ยได้นั้น คือ ได้กำไรในการเล่นเบี้ยอย่าง ๑ ได้กำไรในการขายช่วงบ่อนเบี้ยอย่าง ๑ ค่าธรรมเนียมอนุญาตเล่นการพนันต่าง ๆ อย่าง ๑ ได้สินไหมจากผู้ล่วงลเมิดอากรบ่อนเบี้ยแลการพนันอย่าง ๑ ทั้ง ๔ อย่างนี้เปนผลประโยชน์ที่ได้โดยตรง ยังมีผลประโยชน์ที่ได้ในทางอ้อมอีกอย่าง ๑ เกิดแต่ความลำบากที่ใช้เงินปลีกในบ่อน เพราะเงินปลีกเปนของเล็กจะหยิบยกยาก นายอากรจึงคิดทำคะแนนสำหรับเล่นเบี้ยที่ในบ่อน เรียกว่า “บี้” บี้ชั้นแรกนั้นหล่อด้วยโลหะบ้าง หล่อด้วยแก้วบ้าง ต่อมาชั้นหลังคิดสั่งให้ทำบี้ด้วยดินถ้วยซามเคลือบสีส่งมาแต่เมืองจีน บี้ของนายอากรคน ๑ ก็ทำให้รูปแลลวดลายผิดกับบี้ของนายอากรคนอื่น แต่คงเปนราคาบี้ละสลึงอย่าง ๑ บี้ละเฟื้องอย่าง ๑ บี้ละ ๒ ไพอย่าง ๑ เหมือนกันทั้งนั้น เวลาคนเข้าไปเล่นเบี้ย ถ้าแทงถูกนายบ่อนก็ใช้

TUDC 21/04/2563

ด้วยบ้ ฤๅคนเล่นจะเอาเงินปลิกไปแลกบ้ แลเอาเงินบาทแตกบ้มา
แทงแต่แรกก็ได้ เมื่อคนเล่นจะกลับจากบ่อนก็เอาบ้ส่งนายบ่อนเปลี่ยน
เอาเงินกลับมาบ้าน การใช้บ้แต่แรกเปนแต่คะแนนสำหรับเวลาเล่นเบี้ย
ดังกล่าวมานี้ แต่ทีหลังมาคนเล่นขครั้นแลกเงินทุกวัน ๆ ก็เลยพกบ้
กลับมาบ้านเรือน โดยเชื่อว่าจะไปแลกเอาเงินเมื่อใดก็ได้ แล้วเลย
ใช้หินสินซื้อหากันด้วยบ้ โดยความไว้ใจนายอากรบ่อนเบี้ย บ้จึง
กลายเปนอย่างธนบัตร เกิดประโยชน์แก่นายอากรบ่อนเบี้ย อย่าง
ธนบัตรเปนประโยชน์แก่ธนาคารขึ้นอีกอย่าง ๑ ว่าที่แท้เปนประโยชน์
แก่นายอากรยิ่งกว่าธนบัตรเสียอีก เพราะมีเวลาดังเช่นนายอากรจะ
เปลี่ยนตัวก็ดี ฤๅมีผู้สั่งบ้ปลอมเข้ามาก็ดี ถ้านายอากรจะเลิกบ้เดิม
เมื่อใด เพียงเอาม้าล่อตีที่น่าบ่อนประกาศบอกว่าจะเลิกบ้อย่างนั้น แล
ให้เวลาสักสิบสี่สิบห้าวันแล้ว พ้นไปใครจะเอาบ้ไปขอแลกเงินก็ไม่รับ
นายอากรจึงได้กำไรในการใช้บ้มาก ด้วยเหตุนี้ใครเปนนายอากรบ่อน
เบี้ยก็คิดทำบ้ขึ้นใหม่เรื่อยมา มีผู้ที่ได้ลองรวบรวมบ้ต่าง ๆ ว่ามีบ้
กว่า ๕,๐๐๐ อย่าง จนประกาศห้ามเมื่อในรัชกาลที่ ๕ จึงได้เลิกบ้แต่นั้นมา

๗ ส่วนความรับผิดชอบของขุนพัฒน์ผู้เปนนายอากรบ่อนเบี้ยนั้น
นอกจากที่ต้องรับผิดชอบทำการอากรให้เรียบร้อยโดยสุจริต ยังต้อง
ถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาประจำบ้ทุกคราว แลต้องรับผิดชอบแทนผู้ที่เข้า
หุ้นส่วนด้วย เพราะถ้าหากว่าเงินหลวงติดค้าง พระคลังมหาสมบัติ
เร่งเอาแต่แก่ขุนพัฒน์คนเดียว ถ้าไม่ส่งเงินได้ตามงวด เจ้าพนักงาน

TUDC 21/04/2563

เอาอากรออกเลหลัง ถ้าเงินหลวงขาดเท่าใด ก็เอาแก่ขุนพัฒน์ ถ้าขุนพัฒน์ส่งเงินที่ขาดนั้นไม่ได้ ก็ต้องติดเวรจำไปกว่าจะส่งเงินครบ ฤาโปรดปล่อยโดยพระมหากรุณา เพราะแต่ก่อนยังไม่มีกฎหมาย ยอมให้ล้มละลาย ส่วนผู้ที่เปนประกันนั้นต้องใช้เงินแทนขนพัฒน์ในเวลาเงินหลวงขาดด้วยประการทั้งปวง แลเปนผู้ทำอากรในเวลาเมื่อขุนพัฒน์ล้มตายด้วยอิกอย่าง ๑ ส่วนผู้รับเรือนก็เช่นนั้น แต่เปนสำหรับตัวผู้เปนประกัน ว่าโดยลักษณการอากรบ่อนเบี้ยมีเนื้อความดังแสดงมานี้

ลักษณการในบ่อนเบี้ย

ที่นี้จะกล่าวถึงลักษณการในบ่อนเบี้ยต่อไป ความตอนนี้มีสมาชิกผู้ ๑ จะเปนใครหาทราบไม่ ได้แต่งส่งมาลงพิมพ์ไว้ในหนังสือวชิรญาณเมื่อปีขาล พ.ศ. ๒๔๓๓ ความที่แต่งถ้วนถี่ เปนแต่ขาดความอยู่บางข้อ เช่นวิธีแทงถั่วโปเปนต้น ข้าพเจ้าได้ถามพระยาสุนทรพิมลเก็บคำชี้แจงแทรกลงตรงที่ความขาดนั้นบางแห่ง ได้คัดมาพิมพ์ไว้ต่อไปในตอนนี้

เรื่องถั่วโป

เรื่องต่าง ๆ เห็นมีผู้ส่งมาลงวชิรญาณเปนอันมากแล้ว ตลอดจนเรื่องหวยก็มีผู้ส่งมาลงพิมพ์ แต่เรื่องถั่วโปซึ่งนับว่าเปนการเล่นเหมือนกันยังไม่เห็นใครส่งมาลงเลย ข้าพเจ้าถือโอกาศอันนี้ แลมี

TUDC 21/04/2563

เวลาว่างพอจะเรียบเรียงส่งมาลงวชิรญาณได้บ้าง จึงได้เรียบเรียงเรื่องนี้ส่งมาลงพิมพ์ เพื่อให้ท่านสมาชิกอ่านเล่นแก้รำคาญ

ถั่วโปนี้เปนการเล่นอันอาจจะให้สนุกเพลิดเพลินได้เหมือนกับการเล่นอย่างอื่น ๆ แต่ผิดกับการเล่นอย่างอื่นอยู่ประการ ๑ ที่ถั่วโปมีแรงดูดร้ายแรงนัก สำหรับดูดความนิยมของคนบางจำพวกให้ลุ่มหลงยินดีในการเล่นถั่วโป โดยที่มาดหมายว่าจะรวยได้ทรัพย์สมบัติมาเปนประโยชน์แก่ตน จึงได้พากันประพฤติการเล่นถั่วโปจนสิ้นเนื้อประดาตัวเปนอันมาก ที่สุดจนยอมตัวลงเปนทาษให้เขาใช้ดังวัวควายล้มตายอยู่ในเรือนเบี้ย เพราะเหตุที่เล่นถั่วโปก็มีนับด้วยร้อยด้วยพัน เพราะวิไสยของคนเล่นถั่วโป ถ้ารวยได้เงินมาครั้งใดก็เกิดความยินดีอิ่มอกอิ่มใจ คิดกำเริบทะเยอทะยานอยากจะได้ให้มากยิ่งกว่านั้นขึ้นไป ถ้าหากเสียทรัพย์ไปฝ่ายเดียว ฤาได้ ๆ แล้วกลับเสีย ๆ แล้วกลับได้ ๆ แล้วกลับเสียอีกเล่าฉนี้ ความนิยมยินดีฤาความร้อนใจซึ่งเปลี่ยนน่ากันสิงสู่อยู่ในสันดาน ก็ยิ่งทำความทะเยอทะยานให้กล้าแข็งแรงร้ายขึ้นไปกว่านั้นอีก ถึงคราวเสียก็คิดแต่จะเล่นให้ได้ทุนกลับคืนมา เมื่อเสียไปอีกก็ยิ่งคิดจะตามต่อทุนรำไป ครั้นถึงคราวได้ทุนมาแล้วก็ยังจะเล่นหากำไรต่อไปอีกดังนี้ ความนิยมเปนอันเดินสู่ที่ยิ่งอยู่เสมอทั้ง ๒ ฝ่ายฉนี้ คนจึงประพฤติการเล่นถั่วโปมีมากขึ้นทุกที เพราะใครลงลุ่มหลงเล่นแล้ว ก็ไม่มีเวลาจะหาอุบายอันใดมาหักห้ามตัดแรงดูดอันนั้น

TUDC 21/04/2563

ให้เหือดหายไปได้ ส่วนคนที่ไม่เคยเล่นก็เห็นแต่ว่ามีทุนยาทเดียว ถ้าแทงถูกอ๊อได้ถึง ๓ ต่อ คือ ๓ บาท วันหนึ่งสบเหมาะก็จะได้ถึง ๒๐ ชั่ง ๓๐ ชั่ง ๕๐ ชั่ง ดังนี้ด้วยกันโดยมาก ไม่ได้นึกถึงทางที่จะพินาศฉิบหายเพราะการเล่นเลย ต่อเมื่อไรได้รับความรู้สึกเพราะถูกข่มขี่กักขังด้วยอาญา ฤาความจำเปนอย่างใดอย่างหนึ่ง นั่นแหละบางคนจึงจะหลุดพ้นจากแรงดูดของถั่วโปไปได้บ้าง แต่ก็น้อยนักหนา

อีกประการ ๑ เพราะนิสัยของคนบางจำพวก มีความเกียจคร้านที่จะประกอบการงานหาเลี้ยงชีพ คนจำพวกที่เกียจคร้านนั้น เมื่อจะต้องทำการงานหาผลประโยชน์เลี้ยงชีพ ก็อยากหลีกเลี่ยงไม่ให้ต้องลำบากเหน็ดเหนื่อย ก็การเล่นถั่วโปนี้ไม่ต้องออกแรงทำอันใด เปนแต่มีทุนไปนั่งจ้องแทงเอา ประเดี๋ยวถูกก็ได้เงินมากินก็แล้วกันไป เพราะเหตุนี้คนจำพวกนั้นจึงได้พากันไปพอใจประพฤติการเล่นถั่วโป เพื่อจะหาเลี้ยงชีพโดยไม่ต้องออกแรงทำอันใดให้เหนื่อยกาย ทั้งได้ความสนุกด้วย ไม่ใคร่มีใครคิดเห็นว่าการเล่นถั่วโปเสียเปรียบขุนพัฒน์เพียงใด การที่ขุนพัฒน์เขาจัดการได้เปรียบอย่างใด ข้าพเจ้าจะอธิบายต่อไป

ลักษณการในโรงบ่อน

ใครเปนขุนพัฒน์ ถ้ามีทุนรอนของตัวพอเพียงแล้ว ก็ไม่ต้องหาหุ้นส่วนมาเข้ากัน ถ้าทุนน้อยไม่พอแก่การที่จะทำอากรให้ตลอดไปได้ ก็ต้องหาผู้อื่นมาเข้าหุ้นส่วนตามแต่จะหาได้มากแลน้อยไม่กำหนด แล้วเชิญไปประชุมในที่อันควรแห่ง ๑ ว่ากล่าวตกลงจะเข้าทุนกันคนละ

TUDC 21/04/2563

เท่าใด ก็ทำเปนหนังสือสำคัญสัญญาให้ไว้แก่กันคนละฉบับ ถ้าเปนที่เชื่อถือกันแล้วไม่ต้องทำ แต่ต้องมีบาญชีกลางไว้ ๒ ฉบับ ซึ่งเปนหลักฐานของถ้อยคำเมื่อกล่าวในที่ประชุมนั้น ใจความก็แสดงว่า "มีคนเท่านั้นคน ออกเงินลงทุนในครั้งแรกคนละเท่านั้น ๆ" ลงท้ายก็ขยายความกล่าวท้าไว้หน่อยว่า เมื่อทุนรอนขาดเหลือไม่พอเพียงอย่างใด ก็จะได้ประชุมกันครั้งหลังต่อไป แล้วประทับตราลงชื่อมอบให้หัวน่าแห่งที่ประชุมรักษาไว้ฉบับ ๑ แล้วนำเงินมาลงกันตามสัญญา มอบเงินแลบาญชีฉบับ ๑ ให้แก่ผู้ที่จะเปนขุนพัฒน์รักษาไว้นี่แหละเปนการสำคัญ ที่จำเปนจะต้องจัดในคราวแรกให้เรียบร้อยตามสมควร ส่วนการนอกจากนี้ซึ่งเปนน่าที่ในโรงย่อน ก็มอบให้ขุนพัฒน์จัดต่อไป

การตั้งย่อนในชั้นต้น ขุนพัฒน์จะต้องเลือกหาจีนที่มีความรู้ชำนาญในน่าที่การที่จะจัดให้ครบเต็มตามกำหนด คือ

ข้อ ๑ จะต้องมีเสมียนเอกไว้สำหรับโรงคน ๑ เสมียนเอกต้องมีความรู้ชำนาญวิธีทำสรรพบาญชีสำหรับการย่อนเบี้ยเปนทุกอย่าง เมื่อเวลาถั่วโปเบ็ดการเล่นแล้ว จะได้ทำบาญชีรับเงินที่ได้มาฤๅจ่ายเงินที่เสียไปลงในบาญชีบานใหญ่ฉบับ ๑ แลทำเปนบาญชีรายเลียดอิกหลายฉบับ จ่ายไปแก่จีนทำโปครบทุกเสือ เพื่อเมื่อเวลาโปกินฤๅตายคือได้ฤๅเสียลงที่เสือไหน ก็จะได้จดลงเปนรายเลียดมีแจ้งทุกเสือไป แลมีบาญชีการจรอิกฉบับ ๑ สำหรับจดหมายเหตุว่า ได้รับเงินฤๅ

TUDC 21/04/2563

จ่ายเงินนอกจากธรรมดา ตามเหตุการณ์อันใดที่เกิดขึ้นก็จดลงในเล่มนั้นทั้งสิ้น แลบาญชีกลางที่ขุนพัฒน์รักษาไว้นั้น ก็ต้องคัดสำเนามอบให้เสมียนรักษาไว้ด้วย เมื่อสิ้นเดือนลงฤๅถึงคราวส่งบาญชี จะได้รวมบาญชีส่งแก่ขุนพัฒน์ทุกคราวไป เสมียนมีความรู้ทำได้เพียงเท่านี้จึงเปนอันใช้ได้

ข้อ ๒ ต้องหาคนถุงเค้า คือคนสำหรับเก็บเงินจ่ายเงินคน ๑ ต้องเปนคนฉลาดไหวพริบดี เช่นเหตุการณ์อันใดเกิดขึ้นที่เสือไหน เปนต้นว่าเทลาะวิวาทถุ้มเถียงกันด้วยชั้นเชิงฤๅเหตุใดๆก็สามารถที่จะวินิจฉัยว่ากล่าวไกล่เกลี่ยให้เหตุการณ์นั้นเรียบร้อยตลอดไปได้ ไม่ต้องให้ร้อนใจถึงขุนพัฒน์ ว่าที่แท้ก็คือเปนผู้ดูแลการแทนขุนพัฒน์ได้ตลอดทุกน่าที่ การนอกจากนี้ก็คือดเงินเปนด้วย

ข้อ ๓ ต้องหาคนกำถั่วใหญ่คน ๑ ฤๅ ๒ คนตามแต่จะหาได้ มีความรู้สามัญก็คือแข็งเบี้ยเปน ไม่หนักไม่เบา คือไม่ขาดๆ เกินๆ ได้แล้วก็เปนอันใช้ได้ แต่ถ้าหาได้ที่มีความรู้วิเศษแปลกจากสามัญคือกำเบี้ยขึ้นมือรู้ว่าจะออกนั่นออกนี่ได้ ฤๅยิ่งได้ที่สามารถจะรู้ว่ากอยเบี้ยออกไปที่นั้นจะออกประตูนั้นประตูนี้ได้ แล้วมีอุบายล่อยเทแก้ไขให้ออกโน่นออกนี่ หลีกเลี่ยงไปจากเค้าเงื่อนอย่าให้กินใจคนแทงไต้ก็ยิ่งดีนัก แต่คนมีความรู้อย่างนี้ยากที่จะหาได้ ถ้าขุนพัฒน์ได้ไว้สำหรับบ่อนสักคน ๑ แล้ว ก็หวังใจได้ว่าในบ่อนการเล่นถั่วใหญ่คงไม่สั่วเสีย

ข้อ ๔ ต้องหาหัวเบี้ยถั่วใหญ่คน ๑ มีความรู้ดูเงิน เปนต้นรู้ว่าเงินดีเงินแดงได้รวดเร็ว แลมีความแม่นยำจำคนเล่นได้ถ้วนหน้า คือ ใน

TUDC 21/04/2563

เวลาที่มานั่งในเสือรู้ว่าคนนั้นคนนี้ถูกแล้วก็ครั้ง ควรเก็บหัวเบี้ยได้ฤา
ยัง แลจะใช้เงินเก็บเงินเมื่อเวลาถั่วออกแล้วก็คล่องแคล่ว ไม่ขัดขวาง
ทันการทันเวลา เมื่อกล่าวโดยย่อก็คือเปนคนฉลาดประเปรียวคล่อง
แคล่วไม่เสียรัดเสียเปรียบแก่คนแทง จึงจะเอามาเปนหัวเบี้ยได้

ข้อ ๕ ต้องหาคนทำโปปั่นกับหัวเบี้ยเสือ ๑ รวม ๒ คน ทำโปกำ
เสือ ๑ ก็รวม ๒ คนเหมือนกัน เมื่อจะตั้งโปปั่นแลโปกำมากน้อยกี่เสือ
ก็ต้องหาคนให้เต็มตามประสงค์ คนเหล่านี้จะต้องมีความรู้แลกิริยา
อาการให้คล้ายคลึงกับถั่วใหญ่ คนที่หามาเหล่านี้จะต้องเข้าใจว่าเปนคน
สำคัญที่ขนพัฒน์ย่อมเห็นคุณวุฒิแล้ว แลประกอบด้วยความซื่อตรง
แลหลักฐานหลายอย่าง ว่าให้เห็นกันง่าย ๆ ก็คือเหมือนใครจะเข้ามาทำ
การกับขุนพัฒน์ ต้องมีประกันแลรับเรือนพร้อมกันจนเปนที่เชื่อใจของ
ขุนพัฒน์ได้แล้ว นั่นแลจึงจะได้เข้ามาทำการด้วยกันได้ เพราะไหน
จะต้องให้เงินเดือนตามคุณวุฒิก็ชั้น ๑ แล้ว ถ้าไม่ซื่อตรงต่อขุนพัฒน์ก็
ยังจะต้องเสียยุบเสียยับเข้าไปอีกชั้น ๑ เล่า เพราะฉนั้นการในชั้นต้นนี้
ขุนพัฒน์จะต้องจัดให้เรียบร้อย แลคนใช้ในโรงบ่อนนอกจากนี้ก็ยังต้อง
มีอีกหลายคน แต่ไม่จำเปนจะต้องจารไนให้ทั่วไป เพราะการนอกจากที่
กล่าวมาเปนแต่การเล็กน้อย ขาดบ้างเหลือบ้างก็ไม่ขัดขวางอะไรนัก

เมื่อขุนพัฒน์มีคนทำการเต็มตามน่าที่แล้ว ก็ลงมือเบิดการเล่น
ถั่วโปต่อไป การเล่นที่เล่นในบ่อนมี ๓ อย่างด้วยกัน คือ ถั่วใหญ่อย่าง ๑
โปปั่นอย่าง ๑ โปกำอย่าง ๑ ถั่วใหญ่นับว่าเปนประธานของบ่อนเบี้ย

TUDC 21/04/2563

เพราะเปนการที่คนเล่นได้พร้อมกันมาก แลเงินที่ได้เสียกันมากกว่าอย่างอื่น บ่อน ๑ มักจะมีถั่วใหญ่แต่วงเดียว ปูเสื่อผืนใหญ่สำหรับเล่นไว้กลางบ่อน มีขนพัฒน์บางคนได้ลองตั้งถั่วใหญ่เปน ๒ วง หวังจะให้คนเล่นได้มากขึ้น แต่ครั้นเล่นไปเห็นเสียเปรียบคนแทง เพราะคนแทงเลือกดูเห็นวงไหนเปนเวลาถั่วตาย เข้ามือเสียก็รุมกันเล่นแต่วงนั้น ไม่ไปเล่นวงที่ถั่วกิน ด้วยเหตุนี้ขุนพัฒน์จึงเล่นถั่วใหญ่แต่บ่อนละวงเดียว โปปั่นนั้นกระบวนเล่นสนุกพลิกแพลง มักชอบเล่นแต่นักเลงผู้ชาย แลวง ๑ คนเล่นไม่ได้มากเหมือนกับถั่วใหญ่ บ่อน ๑ จึงมีเล่นหลายวง แล้วแต่มีนักเลงมาเล่นพอจะตั้งวงได้นายบ่อนก็เอาเสื่อปูให้เล่นกันวง ๑ ส่วนโปกำนั้นเปนทำนองพันทางในระหว่างถั่วกับโปปั่น คือกำด้วยเบี้ยเหมือนกับถั่ว แต่วิธีแทงเปนอย่างโป เปนของคนที่มีทุนน้อยชอบเล่น เพราะถั่วกับโปปั่นนายบ่อนยอมให้เล่นเพียงสลึง ๑ เปนอย่างต่ำ แต่โปกำนั้นจะเล่นเพียงเฟื้องฤๅ ๒ ไพก็เล่นได้ จึงมักตั้งวงตอนชอบบ่อนแล้วแต่มีใครจะเล่นนายบ่อนก็ทำให้แทง

วิธีเล่นถั่วโปมีแต้มสำหรับแทงแต่ ๔ ประตูเท่านั้น คือแต้มหน่วย (คือ ๑) แต้ม ๒ แต้ม ๓ แต้มครบ (คือ ๔) ที่สำหรับแทงนั้นเอาเสื่อปูแล้วหมายเส้นเปนแกงแนงอย่างนี้ × ช่องล่างตรงที่เจ้ามือนั่ง หมายว่าประตูครบ ช่องข้างซ้ายเจ้ามือหมายว่าประตูหน่วย ช่องบนตรงข้ามกับเจ้ามือหมายว่าประตู ๒ ช่องข้างขวาเจ้ามือหมายว่าประตู ๓ เข้าใจกันซึมทรายไม่ต้องเขียนแต้มบอกไว้ที่เสื่อ ลักษณเล่นถั่วนั้น เจ้ามือ

TUDC 21/04/2563

เอาเบี้ยราว ๑๐๐ ถึง ๒๐๐ เบี้ยมากองไว้ข้างน่า คนเล่นประมาณว่าจะออกประตูไหน ก็วางเงินแทงประตูนั้น ตามวิธีแทงที่จะกล่าวต่อไปข้างน่า เมื่อแทงแล้วเจ้ามือก็นับเบี้ยที่กองไว้แจงออกทีละ ๔ เบี้ย ๆ แล้วบัดไปจนเหลือเศษเปนที่สุด ถ้าเศษ ๑ ๒ ๓ ๔ แต้มไหนก็คือถั่วออกแต้มนั้น โปกำก็แจงเบี้ยทำนองเดียวกัน ผิดกับถั่วแต่กองเบี้ยน้อยกว่า แลปล่อยให้คนแทงเห็นกองเบี้ยแวบหนึ่ง พอล่อให้คาดแต้มแล้ว เอาถ้วยครอบกองเบี้ยเสียมิให้เห็น จนกระทั่งแทงเสร็จแล้วจึงเปิดถ้วยออกนับเบี้ย ส่วนโปนั้นมีโปทองเหลืองรูป ๔ เหลี่ยม มีฝาครอบตัวมิดเหมือนกับกล่อง ที่ตัวโปมีช่อง ๔ เหลี่ยมพอใส่ลิ้นโปลงไปเต็มพอดี ไม่ให้ลิ้นโปพลิกไปทางไหนได้ ลิ้นโปนั้นรูปร่างเหมือนลูกบาตสลักทั้ง ๖ ด้าน แลทาสีขาวซีก ๑ แดงซีก ๑ เหมือนกันทั้ง ๖ ด้าน วิธีที่เล่นเจ้ามือเอาลิ้นลงในโปไม่ให้คนแทงเห็น แล้วปิดฝาโปออกมาตั้งให้คนแทง ยอมให้คนแทงปั่นโปไปตามชอบใจ จนตกลงว่าจะตั้งตลับโปให้ด้านไหนตรงกับแต้มไหนแล้วจึงเปิด ถ้าลิ้นโปซีกขาวตรงกับช่องแต้มไหน ก็นับว่าโปออกแต้มนั้น วิธีเล่นถั่วโปเปนดังกล่าวมานี้

ส่วนวิธีแทงถั่วโปมี ๕ อย่างด้วยกัน เรียกว่าแทงอ๋ออย่าง ๑ แทงเลี่ยมอย่าง ๑ แทงเหม็งอย่าง ๑ แทงซั้วอย่าง ๑ แทงกั๊กอย่าง ๑

แทงอ๋อนั้น แทงประตูเดียว ถ้าถูกเจ้ามือใช้ ๓ ต่อ ถ้าออกแต้มอื่นเปนกิน

TUDC 21/04/2563

แทงเลี่ยมนั้น แทงประตู ๑ ติดเผื่อประตู ๑ เช่นแทงเลี่ยม ๒ ติด ๓ ถ้าออก ๒ เข้ามือใช้ ๒ ต่อ ถ้าออก ๓ เป่นเจ๊า (คือเสมอตัว) ถ้าออกหน่วย ออกครบจึ่งกิน จะแทงแต้มไหนติดแต้มไหนแล้วแต่จะเลือกตามชอบใจ

แทงเหม็งนั้น แทงประตู ๑ ติดเผื่อ ๒ ประตู ถ้าถูกเข้ามือใช้แต่ต่อเดียว ถ้าออกแต้ม ๒ ข้างเปนเจ๊า เข้ามือกินแต่ออกแต้มตรงกันข้ามกับที่แทงประตูเดียว เช่นแทงเหม็ง ๒ ถ้าออก ๒ เปนถูก ออกหน่วยออกสาม เปนเจ๊า เข้ามือกินแต่ออกครบประตูเดียว

แทงชั้วนั้น แทงประตู ๑ ติดเผื่อ ๒ ประตูอย่างเหม็ง ผิดกันแต่ผู้แทง เลือกประตูให้กิน เช่นแทงชั้ว ๒ ติด ๓ ถ้าออก ๒ ถูกเข้ามือใช้ต่อเดียว ถ้าออก ๓ ออกครบเจ๊า กินแต่ออกหน่วยที่ตรงข้ามกับแต้มติดประตูเดียว

แทงกั๊กนั้น แทง ๒ ประตู ถ้าถูกประตูไหนก็ใช้ต่อเดียวเหมือนกัน ถ้าออก ๒ ประตูที่ไม่ได้แทงเปนกิน

แต่เดิมวิธีเล่นถั่วยอมให้แทงแต่เหม็งกับกั๊ก มาชั้นหลังให้แทงทั้ง ๕ อย่างเหมือนกับโป เพราะฉนั้นวิธีแทงถั่วกับโป จึงไม่ผิดกัน เมื่อผู้แทงถูก เจ้ามือใช้ทรัพย์ให้ ยังขอชักหัวเบี้ยจากเงินที่ได้เรียกว่าต๋ง เปนส่วนลดราวร้อยละ ๑๐ เพราะฉนั้นจึงกล่าวกันว่า คน

TUDC 21/04/2563

ที่ไปเล่นถั่วโปนั้น โดยจะแทงถูกทีกินทีเสมอไปก็หมดพก หมดที่ถูกขุนพัฒน์ต่างนั้นเอง

แต่ฝ่ายขนพัฒน์นั้น ที่จริงก็มีความยากอยู่ในน่าที่ แลมีทางเสียที่จะต้องระวังอยู่มากหลายอย่าง เบื้องต้นแต่จะต้องคิดอ่านให้คนชอบมาเล่นที่บ่อนของตนให้มาก ถ้าคนพากันเบื่อไม่มาแทงขุนพัฒน์ก็ต้องฉิบหาย เพราะฉนั้นจึงต้องคิดล่อให้คนมาที่บ่อน เช่นติดตลาดยี่สารร้านรวงให้ครึกครื้น แลหาเครื่องมโหรศพ มีงิ้วแลลครเปนต้น มาเล่นให้คนดูที่น่าบ่อน ประสงค์จะให้คนไปดูแล้วเลยเข้าไปเล่นเบี้ย แต่ก่อนมาพวกเจ้าของลครหากินได้ด้วยรับเล่นตามบ่อนโดยมาก เรียกว่าเล่นงานเหมา เพราะเขาหาไปเล่นเหมาค่าจ้างกันเปนคราวละ ๗ วัน ๑๐ วันเปนกำหนด ขุนพัฒน์ยังจะต้องตรวจตราดูการในบ่อนของตนด้วย ต้องหมั่นไปทุกวัน ต่อมีคนถุงเค้าที่ไว้ใจได้จริง ๆ จึงเว้นได้บ้างเปนครั้งเปนคราว แต่ถึงอย่างไรก็ต้องระวังรักษาอย่าให้ความฉิบหายในเหตุ ๓ ประการเกิดขึ้นได้ คือ ฉิบหายด้วยธรรมดาเองประการ ๑ ฉิบหายด้วยแพ้ความรู้ผู้อื่นประการ ๑ ฉิบหายด้วยพวกขุนพัฒน์เองเปนไส้ศึกประการ ๑ เหตุ ๓ ประการนี้ ถ้าเกิดมีขึ้นแต่อย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว ขนพัฒน์จำเปนจะต้องแก้ไขด้วยอบายอันใดให้สงบเรียบร้อยตลอดไปโดยเร็วจงได้ เพราะถ้าทิ้งไว้ช้าก็จะเหมือนแกล้งตัวเองให้รับความฉิบหายมากขึ้นทุกทีเปนลำดับ

๑ ความฉิบหายที่เกิดขึ้นโดยธรรมดาเองนั้น คือที่ถั่วใหญ่ก็ดีโปขึ้นโปกำก็ดี บางคราวอาจจะตายลง คือกำออกไปฤาครอบออก

TUDC 21/04/2563

ไปที่ไร เขาก็พากันแทงถูกไม่มีเวลากินได้ ว่าตามที่เขาถือกัน เขาว่าเปนเพราะถึงคราวซวย (คือคราวเสีย) ของขุนพัฒน์ เปนเวลาเฮง (คือรวย) ของคนแทง มาประจวบกันเข้าทั้ง ๒ ฝ่าย ตามคราวตามสมัยที่จะเปนได้จริงบ้างเช่นนี้ ลักษณการแก้ไขก็ไม่เห็นมีอุบายอันใดเปนแต่ขุนพัฒน์เห็นว่าเสียลงไปมาก ก็ไปนิมนต์พระมาสวดมนต์เย็นฉันเช้า สะเดาะเคราะห์ฤาไหว้เจ้าไหว้ผีไปตามที ผลัดเปลี่ยนยักทำไปกว่าจะมีเวลารวยขึ้นได้ ก็ได้ชื่อว่าหมดเคราะห์ฤาเจ้าฤาผีซึ่งเปนที่นับถือของเขา ท่านช่วยแล้วก็เปนอันแล้วกัน

ความข้อนี้ถ้าว่าตามความเห็นแล้ว ก็เห็นว่าถึงโดยจะไม่ต้องแก้ไขอันใดเลยก็คงกลับมีเวลารวยได้ เพราะการเล่นพนันย่อมมีเวลาได้แลเวลาเสียเปนคู่กันเปนธรรมดาเช่นนี้ทั่วไปทุกอย่าง เพราะฉนั้นถ้าใครเปนนักเลงเล่นได้ รวยแล้วไม่เลิกเสียยังขืนเล่นอยู่ร่ำไป ก็คงเสียลงบ้างเหมือนกัน อาไศรยความที่เปนธรรมดาเท่านี้ ไม่ต้องทำอะไรเลยก็คงมีเวลารวยขึ้นเอง ขอแต่ให้คนที่เล่นรวยแล้วนั้นกลับมาเล่นร่ำไป ก็คงเสียลงเปนแท้ไม่ต้องสงไสยเลย

๒ ฉิบหายด้วยแพ้ความรู้ผู้อื่นนั้น คือธรรมดานักเลงที่เล่นเสียลงแล้ว ก็ย่อมคิดหาอุบายอย่างใดอย่างหนึ่งไปเล่นแก้ตัวร่ำไป เมื่อมีความคิดเห็นช่องเห็นทางที่จะรอดตัวได้อย่างใดก็ผิกหัดไว้ ให้ชำนิชำนาญแล้วจึงไปเล่น ถ้ารวยได้สมประสงค์ก็เลยถือเอาความรู้อันนั้นเปนลัทธิทางที่จะเล่นต่อไป เช่นตัวอย่างที่ข้าพเจ้าจะนำมากล่าวนี้ คือนักเลงบางเหล่าเขามักผิกหัดวิธีลักเยีดโป ฤาเปลี่ยนโปจนชำนิชำนาญคล่อง

TUDC 21/04/2563

แคล่วทุกท่าแล้ว เมื่อไปเล่น เขาลักเยีดโปให้เห็นได้ว่าจะออกแต้มไหน เขาก็รวยทุกครั้ง กระบวนลักเยีดโปนี้คิดประดิษฐ์เปนท่าทางต่าง ๆ เพื่อปราถนาจะให้พ้นความไหวพริบของขนพัฒน์ ถ้าขนพัฒน์รู้เท่าทันถึงเขาท่าไหน เขาก็คิดยักเปนท่าอื่นร่ำไป จนมีชื่อเสียงต่าง ๆ ตามท่านั้น เรียกว่า ท่ามังกรชูแก้วก็มี เสือลากหางก็มี กวางเหลียวหลังก็มี บังยิดแกนก็มี ท้าวแขนขออีแปะก็มี ผ้าแตะบ่าพลัดตกก็มี ยกกันดูห้อเถาก็มี เหล่านี้ล้วนท่าทางที่ผูกหัดไว้ลักเยีดโปทั้งนั้น

การลักเยีดโปตามท่าทางต่าง ๆ กันนี้ เมื่อคราวแรก ๆ ขุนพัฒน์ฤาคนทำโปคงไม่รู้เท่าถึงความรู้ของนักเลงเหล่านั้นก่อน เพราะกิริยาอาการที่จะลักเยีดโปโดยท่าทางอย่างใด ก็ไม่ผิดแผกแปลกไปจากกิริยาอาการของคนที่เล่นตามธรรมดานัก เพราะฉนั้นจึงยากที่จะจับไหวพริบได้โดยเร็ว ต่อเมื่อไรได้เห็นเสียหนหนึ่งฤาสองหนแล้ว นั่นแหละจึงจะรู้สึกได้ว่ากิริยาอาการอย่างนั้น ๆ เปนลัทธิสำหรับลักเยีดโปของคนจำพวกนั้น ๆ เมื่อขุนพัฒน์คนใดถูกเข้ารู้สึกแล้ว ทางที่จะแก้ไขก็มีแต่พาลริพาลขวางทุบตีจับเอาตัวไว้ แล้วส่งไปยังเจ้าพนักงาน ไม่มีทางอื่นที่จะแก้ไขให้ดีกว่านี้ขึ้นไปได้ การลักเยีดโปนี้เปนทางฉิบหายของขนพัฒน์ได้อย่างหนึ่ง แต่เดี๋ยวนี้ไม่ใคร่จะมีใครลักเยีดได้ เพราะขุนพัฒน์รู้เท่าเสียแทบทั้งนั้นแล้ว

อีกอย่าง ๑ เรียกว่าการลักเปลี่ยนโป คือ เปลี่ยนลีลโปที่เล่น ถ้าเขาเปลี่ยนได้ก็เปนทางฉิบหายสำคัญของขุนพัฒน์เหมือนกัน แต่รอดตัว

ที่เปนการเปลี่ยนได้โดยยาก เพราะต้องมีพวกของขุนพัฒน์เปนใจเล่น
ด้วย จึงจะลักเปลี่ยนได้ ถ้าลงเปลี่ยนโปได้บ่อนใด ความฉิบหายของ
ขุนพัฒน์บ่อนนั้นก็เปนอย่างร้ายแรงยากที่จะแก้ไขได้ เพราะจะจับไหว
พริบอย่างใดก็ไม่ได้สักท่า ต่อเมื่อใดพิจารณาดูที่โปจึงจะรู้ได้ เพราะ
ธรรมดาโปที่คนจำพวกนั้นเอามาเปลี่ยน ย่อมมีกลไกทำไว้สำหรับให้
เจ้าของสังเกตุรู้ได้ว่าโปจะออกแต้มไหน เพราะฉนั้นย่อมมีที่แปลกกับ
โปธรรมดา แต่ความรู้ที่จะลักเบิดโปฤาลักเปลี่ยนโปนี้ เดียวนี้ขุน
พัฒน์รู้เท่าถึงท่าทางของความรู้ทั้ง ๒ อย่างเสียหมดแล้ว เพราะบอก
กิริยาอาการอย่างนั้น ๆ เปนความรู้ที่เขาจะลักเบิดโปให้คนทำโปเข้าใจ
รู้ไว้ทุกเสือ แลเมื่อเวลาเลิกบ่อนก็ให้ถุงเค้าเก็บโปลั่นกุญแจไว้เสียใน
หีบ ถ้าทำอย่างนี้ทุกวันไปก็เปนพ้นความฉิบหายที่จะมีมาโดยทางนี้ได้

๓ ที่ฉิบหายเพราะพวกขุนพัฒน์เปนไส้ศึกแก่คนแทงนั้น ก็คือ
เช่นลักเปลี่ยนโปให้คนแทง ฤาทำโปรู้แล้วนัดแนะบอกใบ้ให้แก่คน
แทง ฤากำถั่วใหญ่เบี้ยขึ้นมือรู้ว่าจะออกนั่นออกนี่บอกใบ้แยบคายให้
แก่คนแทง เล่นได้เงินไปแล้วแบ่งปันกันตามมากแลน้อยเหล่านี้ก็เปน
ความฉิบหายสำคัญอิกอย่างหนึ่งเหมือนกัน แต่ความฉิบหายอย่างนี้
ดูเหมือนจะร้ายแรงกว่าทุกอย่างที่กล่าวมาแล้วนั้น เพราะคนของขุน
พัฒน์แต่ละคน ๆ ก็ล้วนเปนคนไว้เนื้อเชื่อใจได้แล้วทั้งนั้น เมื่อมาเกิด
ขึ้นเช่นนั้น ก็เปนอันเหลือนิสัยที่ขุนพัฒน์จะหยั่งรู้ แลยากที่จะแก้ไข
อยู่เอง ต่อเมื่อไรนานไปทราบความระแคะระคายบ้างเล็กน้อย แล
ไม่ชอบใจจะไล่เสียฤาจะชำระทำโทษทัณฑ์กันอย่างใด ก็ได้แต่เท่านั้น

TUDC 21/04/2563

เพราะฉนั้นความฉิบหายทางนี้ ขุนพัฒน์จึงต้องระวังรักษาอยู่เปนนิตย์แลมีความกลัวเกรงมากกว่าทางอื่น

ถ้าขุนพัฒน์มีความระวังหนทางแห่งความฉิบหายที่จะมาถึง แลป้องกันไว้ได้ ให้เปนกันตามธรรมดาแล้ว ถึงโดยจะได้เสียมากน้อยเท่าใด การเล่นถั่วโปนี้ขุนพัฒน์ก็คงมีแต่ได้เปรียบคนแทง ไม่มีที่จะขาดทุน

แต่ประเพณีข้างฝ่ายคนเล่นนั้น เมื่อแทงเสียมาก็คิดหาอุบายไปเล่นแก้ตัวอีก คิดได้ทางนี้เมื่อไปเล่นเสียมาก็กลับคิดหาอุบายที่จะเล่นทางอื่นต่อไป ก็สมกับคำที่เขาพูดกันว่า "ไม่ได้ด้วยเล่ห์สู้ด้วยกล ไม่ได้ด้วยมนต์สู้ด้วยคาถา" คำพูดอย่างนี้เปนตรงกันกับนักเลงเล่นถั่วโปที่เดียว เพราะไปเล่นเสียหนักเข้าก็หันเข้าหาผู้วิเศษที่ยกตนว่าสำเร็จในทางสะระตะ ฤาขอกกระดานไชยฤามีน้ำมันทาตาเห็นโปแลอะไรต่ออะไรอีกหลายอย่าง เมื่อได้ไปเล่นตามลัทธิของผู้วิเศษแต่อย่างใด ถ้ารวยมาก็ยกย่องสรรเสริญท่านผู้นั้นว่าวิเศษดีในทางนั้น ๆ กิติศัพท์ออฉาวไป ก็พากันเอามาเล่นต่อ ๆ ไปอีก ถ้าไปเล่นเสียลงก็สิ้นนับถือ คิดหาผู้วิเศษในทางอื่นต่อไปไม่มีที่สุดลงได้ วน ๆ เวียน ๆ ตามกันไปดังนี้ ถ้าจะมีความคิดเห็นเสียสักนิดเดียวว่า "ของวิเศษอันใดมีจริงแล้ว ขุนพัฒน์จะกล้ายอมเสียเงินอากร รับตั้งโรงบ่อนเล่นมาได้จนทุกวันนี้แลฤา อีกประการ ๑ คนที่ได้ของวิเศษไปเล่นนั้นมีใครที่รำรวยถึงตั้งตัวได้บ้างฤาไม่" ถ้าคิดดังนี้ก็จะพากันมีสติไว้ตรวจสอบความจริงดีกว่าอย่างอื่น

TUDC 21/04/2563

เรื่องเลิกบ่อนเบี้ย

ในรัชกาลที่ ๕ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริจัดแก้ไขวิธีการปกครองพระราชอาณาจักร เริ่มด้วยโปรดให้จัดการพระคลังก่อนอย่างอื่น พระราชประสงค์ซึ่งจะเลิกบ่อนเบี้ยมีมาแต่แรกจัดการพระคลัง แต่หากขัดข้องอยู่ด้วยเหตุ ๒ ประการ คือประการที่ ๑ เงินภาษีอากรผลประโยชน์แผ่นดินยังตกเรี่ยเสียหายอยู่มาก เงินหลวงที่ส่งมาถึงพระคลังมหาสมบัติไม่พอจ่ายใช้ในราชการ จึงโปรดให้ตั้งหอรัษฎากรพิพัฒน์เมื่อปีกุญ พ.ศ. ๒๔๑๘ รวบรวมการภาษีอากร ซึ่งแยกย้ายอยู่หลายกระทรวงต่างกันมาไว้ในกระทรวงพระคลัง เพื่อจะจัดการเก็บผลประโยชน์แผ่นดินให้ได้มากขึ้น ถ้าจะเลิกฤาจะลดบ่อนเบี้ยในเวลาเงินผลประโยชน์แผ่นดินยังได้น้อย ก็จะกลับขาดผลประโยชน์แผ่นดิน เปนปรปักษ์แก่การที่จัดอยู่ในเวลานั้น จึงต้องรอไว้ก่อน ประการที่ ๒ ในเวลาต่อมา เมื่อการหอรัษฎากรพิพัฒน์ค่อยเปนระเบียบเรียบร้อย เงินภาษีอากรก็ทวีขึ้น แต่การที่จะเลิกบ่อนเบี้ยก็กลับยากขึ้น ด้วยเปนอากรประเภทที่เงินมาก เจ้าพนักงานในกระทรวงพระคลังไม่กล้ารับผิดชอบคิดลดเลิกบ่อนเบี้ย ด้วยเกรงเงินพระคลังจะไม่พอใช้จ่ายราชการแผ่นดิน เพราะเมื่อจัดการบ้านเมืองมาโดยลำดับ ถึงได้เงินผลประโยชน์แผ่นดินมากขึ้น รายจ่ายใช้ราชการต่าง ๆ ก็มากขึ้นเหมือนกัน ด้วยเหตุนี้การที่จะเลิกบ่อนเบี้ยจึงต้องรอมาอีกตอน ๑ จนถึงปีกุญ พ.ศ. ๒๔๓๐ ในเวลานั้นสมเด็จ

TUDC 21/04/2563

พระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมพระจักรพรรดิพงศ์ เสด็จดำรงตำแหน่ง
อธิบดี[๑] กระทรวงพระคลัง พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นนราธิป
ประพันธ์พงศ์ เปนรองอธิบดี กราบบังคมทลรับที่จะคิดอ่านลดบ่อนเบี้ย
ลงตามพระราชประสงค์มิให้ขัดขวางแก่ประโยชน์ของราชการบ้านเมือง
จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ประกาศเมื่อณวันอังคาร เดือนอ้าย
แรม ๑๓ ค่ำ ปีกุญ จุลศักราช ๑๒๔๙ พ. ศ. ๒๔๓๐ กำหนดการลด
บ่อนเบี้ยในปีชวด พ. ศ. ๒๔๓๑ ดังนี้

ประกาศหอรัษฎากรพิพัฒน์

สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจาตรนต์รัศมิ กรมพระจักรพรรดิ
พงศ์ อธิบดีที่ ๑ ในกรมพระคลังมหาสมบัติ รับพระบรมราชโองการ
เหนือเกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า การเล่นพนัน
ต่าง ๆ ซึ่งชาวสยามเคยเล่นเปนการสนุก แลแข่งขันพนันกันด้วย
ทรัพย์สมบัติพัสดุเงินทองต่าง ๆ นั้น ที่เปนการพนันของชาวสยาม
แท้ก็มีแต่วิ่งม้า วิ่งวัว ชนนก ชนไก่ ชนปลา แลไพ่ต่าง ๆ เหล่านี้
เปนต้น การเล่นโปถั่วนั้นเปนวิชาพนันของจีน พวกจีนพากันเข้ามาพึ่ง
พระบรมเดชานุภาพอาไศรยทำมาหากินอยู่ในกรุงสยาม ได้ความผาสุก
หากินอยู่ตามภูมลำเนาแล้ว พากันก่อการเล่นโปถั่วซึ่งเปนวิชาถนัด
ของตนขึ้น ชักชวนคนไทยให้หลงเล่นไปด้วย ทำให้เปนการเสียทรัพย์

---

๑ ตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงพระคลังเปนแต่อธิบดี พึ่งเลื่อนขึ้นเปนเสนาบดี
ต่อ ร. ศ. ๑๑๑ พร้อมกับเสนาบดีที่ตั้งใหม่อีกหลายกระทรวง

TUDC 21/04/2563

เสียเวลาเสียประโยชน์การค้าขาย แลทำให้สันดานหมกมุ่นไปในสิ่งซึ่งหาประโยชน์มิได้ เปนการร้ายแรงยิ่งกว่าการเล่นซึ่งชาวสยามเคยเล่นกันมา เพราะฉนั้นโปถั่ววิชาของจีนนี้ เปนวิชาอุปเท่ห์ที่มาชวนคนไทยให้เสียประโยชน์

บัดนี้ในแขวงกรุงเทพ ฯ มีโรงบ่อนใหญ่น้อยตั้งเล่นโปถั่วอยู่ในถนนใหญ่น้อย แลแลวกตรอกลำน้ำลำคลองต่าง ๆ เปนอันมาก แลยังมีบ่อนย่อยเล็กน้อยเที่ยวตั้งแสวงหาผู้เล่นอยู่อีกมากกว่ามาก ได้ความตามขาญชีเจ้าพนักงานกรมพระคลังสินค้าว่า ในแขวงกรุงเทพ ฯ นี้มีบ่อนใหญ่ตั้งเล่นโปถั่วประจำอยู่ ๑๒๖ ตำบล แลยังมีบ่อนย่อยเล็ก ๆ อีกประมาณ ๒๗๗ ตำบล แต่ประมาณมิได้แน่ เพราะบางทีตั้งเล่นอยู่แต่ ๑๕ วันบ้าง เดือนหนึ่ง ๒ เดือน ๓ เดือนบ้าง แล้วเลิกเสีย ฤๅบางทีเล่นอยู่ตลอดปีบ้าง อาไศรยเที่ยวเร่แสวงหาผู้เล่นในหมู่ประชุมชน ได้ความดังนี้ จึงทรงพระราชดำริห์ว่าการพนันคือโปถั่ววิชาของจีนซึ่งเห็นว่าเปนของชั่วชวนชาวสยามให้ประพฤติตนเปนนักเลงหลงเล่นอยู่ทำให้เสียประโยชน์นี้ ควรจะผันผ่อนห้ามปรามเสียให้น้อยเบาบางจนเลิกเสียทั้งสิ้นได้โดยความเรียบร้อย แต่ครั้นจะห้ามปรามให้เปนการเด็ดขาดให้เลิกเสียทีเดียวในขณะเดียว พวกจีนซึ่งเข้ามาพึ่งพระบรมเดชานุภาพอาไศรยทำมาหากินอยู่ในกรุงสยามเคยประพฤติชอบเล่นโปถั่ว ซึ่งเปนการพนันสำหรับชาติอยู่จะได้ความร้อนลำยาก อาไศรยพระราชดำริห์ซึ่งทรงพระมหากรุณาแก่หมู่ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน เพื่อจะมิให้ชาว

TUDC 21/04/2563

สยามริเปนนักเลง หลง เล่นการพนันโป ถั่วเพลิด เพลินไปให้เสียประโยชน์ แลมิให้เปนที่เดือดร้อนแก่พวกจีนซึ่งเข้ามาพึ่งพระบรมเดชานุภาพอาไศรย ทำมาหากินอยู่ในกรุงสยามได้ความเดือดร้อน

จึงมีพระบรมราชโองการ มาณพระบัณฑูรสรสิงหนาทดำรัสเหนือเกล้า ฯ สั่งให้สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าพาจาตุรนต์รัศมิ กรมพระจักรพรรดิพงศ์ อธิบดีที่ ๑ ในกรมพระคลังมหาสมบัติ มิรับสั่งให้เจ้าพนักงานกรมพระคลังสินค้า ไปกะที่โรงบ่อนซึ่งเล่นโปถั่วอยู่ในแขวงกรุงเทพ ฯ ให้คงไว้เปนที่เล่นของพวกจีนนักเลงซึ่งเคยเล่นบ้างพอสมควร นอกนั้นห้ามให้เลิกเสียมิให้เล่นต่อไป คือบ่อนใหญ่ตั้งเล่นโปถั่ว ๑๒๖ นั้น ให้คงเล่นอยู่แต่ ๖๗ ตำบล ให้เลิกเสีย ๕๙ ตำบล แลบ่อนย่อยอีกประมาณ ๒๗๗ ตำบล ซึ่งเหลือประมาณนั้นให้เลิกเสียให้หมด ต่อไปห้ามมิให้เล่นเปนอันขาด แลโรงบ่อนซึ่งอนุญาตให้คงเล่น เคยตั้งเล่นอยู่ที่สถานใด ก็ให้ตั้งเล่นอยู่ในที่นั้น มิให้ย้ายแขวงย้ายตำบลไปได้ กำหนดให้เปิดการเล่นแต่เวลาโมงเช้าจนถึงเวลา ๕ ทุ่ม แลเวลาที่เล่นนั้นให้มีโปลิศประจำอยู่ทุกบ่อน เพื่อมิให้จีนเจ้าของบ่อนทำความยังอาจล่วงเกินสิ่งใดแต่โดยอำนาจของเจ้าของบ่อนนั้น

การที่จะจัดให้เลิกโรงบ่อนนี้ กำหนดจะได้ลงมือตั้งแต่วันขึ้นค่ำหนึ่งเดือน ๕ ปีชวดยังเปนนพศก จุลศักราช ๑๒๔๙ แลต่อไปนั้นถ้าถึงวันกำหนดแล้ว ผู้หนึ่งผู้ใดยังอาจเล่นการพนันโปถั่วในที่ห้าม คือ

TUDC 21/04/2563

ที่ให้เลิกเสียฤาในที่ที่ไม่ได้อนุญาตให้เล่น จับตัวได้พิจารณาเปนสัตย์ให้ลงโทษตามพระราชกำหนดกฎหมาย

ประกาศมาณวันอังคาร เดือน ๑ แรม ๑๓ ค่ำ ปีกุญนพศก จุลศักราช ๑๒๔๙ เปนวันที่ ๖๙๖๙ ในรัชกาลปัตยบันนี้

ตามประกาศปีชวด พ. ศ. ๒๔๓๑ นี้ ลักษณอากรบ่อนเบี้ยแก้ไขหลายอย่าง คือ

(๑) เดิมในจังหวัดกรุงเทพ ฯ (รวมทั้งเมืองนนทบุรีอันเขตรคาบเกี่ยวกับกรุงเทพ ฯ นั้น) มีจำนวนบ่อนเบี้ย ๔๐๓ บ่อน เลิกเสีย ๓๓๖ บ่อน คงให้เล่นต่อไปแต่ ๖๗ บ่อน แลบ่อนทั้ง ๖๗ บ่อนนี้ให้มีที่ตั้งเปนกำหนด คือ

บ่อนเบี้ยในบริเวณพระนคร ๑๓ ตำบล[๑]

๑ ท่าพระ
๒ แพลอยหลังวัดชะนะสงคราม
๓ บางลำภู
๔ ริมโรงหวย (น่าวังบุรพา)
๕ นอกกำแพง (อยู่ตรงกับวัดบรินายก)
๖ วัดราชบุรณ (ริมวังกรมพระเทเวศร์)
๗ ท่าเตียน
๘ โรงม้า (เดิมอยู่ริมสพานช้างโรงสี แล้วย้ายไปอยู่ถนนเพื่องนครเมื่อทำโรงทหาร)

---

๑ ชื่อตำบลที่เรียกในหนังสือราชกิจจานุเบกษา รู้ไม่ได้ว่าอยู่ที่ไหนหลายแห่ง ตามได้อธิบายจาก พระยาสุนทรพิมลบ้าง พระอนุวัตน์ราชนิยมบ้าง พระอัยยรสมบัติบ้าง

TUDC 21/04/2563

๙ ตลาดเสาชิงช้า

๑๐ บ้านลาว (สี่แยกถนนเจริญกรุง)

๑๑ บ้านหม้อ

๑๒ คอกโค (ริมบ้านแขก)

๑๓ ท้องน้ำ (แพหอดปากคลองหลอดริมท่าช้างวังน่า)

บ่อนเบี้ยในท้องสำเพ็ง ๑๐ ตำบล

๑๔ สพานหัน

๑๕ สำเพ็ง (กงสี่ล้ง)

๑๖ มาเกงอ่าว (ตรอกเว็ขี้)

๑๗ ตลาดเข้าสาร

๑๘ ศาลเจ้าเก๊งเอี่ยะ (ศาลเจ้าต้นไทร)

๑๙ ศาลเจ้าเก่า

๒๐ เล่งบวยเอี่ย (ตรอกเจ๊สัวเนี่ยม)

๒๑ ตลาดน้อย

๒๒ เซี่ยนกง (เหนือวัดสำเพ็ง)

๒๓ ศาลเจ้าเนี่ยกง

บ่อนเบี้ยนอกพระนครข้างทิศตวันออก ๙ ตำบล

๒๔ บ้านขาตร

๒๕ ริมวัดสระเกษ

๒๖ สวนมลิ

TUDC 21/04/2563

๒๗ ริมวัดสามง่าม

๒๘ บ้านตากแดด (คลองผดุง ใกล้สี่แยกมหานาค)

๒๙ บ้านหัวหมาก (คลองแสนแสบ)

๓๐ ริมวัดบำเพ็ญ (คลองแสนแสบ)

๓๑ คลองจั่น (คลองแสนแสบ)

บ่อนเบี้ยนอกพระนครข้างทิศใต้ ๑๔ ตำบล

๓๒ สพานเหล็ก (สพานตำรงสถิตย์)

๓๓ ริมวัดสามจีน (หัวลำโพง)

๓๔ บ้านทวาย

๓๕ ริมวัดแก้วฟ้า (เชิงสพานพิทยเสถียร)

๓๖ บางรัก

๓๗ ริมวัดทองธรรมชาติ

๓๘ บางน้ำชน

๓๙ ดาวคะนอง

๔๐ ท้ายถนนตก

๔๑ บางโคล่

๔๒ บางแคร้อน

๔๓ บางราชบูรณะ

๔๔ บางขุนเทียร

๔๕ บางเชือกหนัง

TUDC 21/04/2563

บ่อนเบี้ยนอกพระนครข้างทิศตวันตก ๑๓ ตำบล

๔๐ บ้านขมิ้น

๔๗ ริมวัดอรณ

๔๘ คลองบางกอกใหญ่ (ตลาดพลู)

๔๙ คลองบางกอกน้อย (แพขอดปากคลอง)

๕๐ ริมวัดบุบผาราม

๕๑ น่าเก๋ง (แพขอดใต้วัดกัลยาณมิตร)

๕๒ สพานหก (คลองบางกอกใหญ่)

๕๓ ซินกั้ง (คลองภาษีเจริญ)

๕๔ บ้านหนองแขม (คลองภาษีเจริญ)

๕๕ บางระมาด

๕๖ ริมวัดไชยพฤกษมาลา

๕๗ บางคูเวียง

บ่อนเบี้ยนอกพระนครข้างด้านเหนือ ๑๐ ตำบล

๕๘ บางยี่ขัน

๕๙ สามเสน

๖๐ บางกระบือ

๖๑ บางโพธิ์

๖๒ ส่แยกบางซื่อ

๖๓ ส่แยกบางเขน

TUDC 21/04/2563

๖๔ บางกรวย

๖๕ ตลาดขวัญ

๖๖ คลองเกร็ด

๖๗ บ้านกระแชง

(๒) เดิมอากรบ่อนเบี้ยผูกเปนแขวง นายอากรจะตั้งบ่อนกี่บ่อนและจะตั้งที่ตำบลไหนในแขวงของตนก็ตั้งได้ตามชอบใจ ที่แก้ใหม่ให้ผูกอากรเปนตำบลแลเฉภาะบ่อนเดียว นายอากรผูกบ่อนตำบลไหนเล่นได้แต่ในบ่อนตำบลนั้น จะไปเล่นเบี้ยนอกบ่อน ฤๅเล่นเปนหลายบ่อนไม่ได้ ฝ่ายข้างราษฎรจะเล่นเบี้ยก็ต้องไปเล่นที่ในบ่อน จะหานายอากรไปติดบ่อนที่บ้านเรือนดังแต่ก่อนไม่ได้ การที่จะกำหนดเขตรแขวงของนายอากรบ่อนเบี้ย ยังคงใช้แต่สำหรับอนุญาตอากรการพนัน ซึ่งยังรวมอยู่กับอากรบ่อนเบี้ยด้วยกัน

๓ แต่ก่อนมานายอากรจะเล่นเบี้ยเวลาใดใดก็เล่นได้ ที่แก้ใหม่ให้เปิดบ่อนเล่นเบี้ยได้แต่เวลาโมงเช้า (๗ ก.ท.) จน ๕ ทุ่ม (๑๑ ล.ท.) ต้องเลิก

๔ ห้ามไม่ให้ราษฎรเล่นถั่วโปกันในเวลานักขัตฤกษ์ตรุษสงกรานต์ดังแต่ก่อน

การที่จัดแก้ไขอากรบ่อนเบี้ยเมื่อปีชวด พ.ศ. ๒๔๓๑ ดังกล่าวมาเปนการเปลี่ยนแปลงแต่เฉภาะบ่อนเบี้ยที่ในกรุงเทพ ฯ ส่วนบ่อนเบี้ย

TUDC 21/04/2563

ตามหัวเมืองทั้งปวงยังให้คงเปนไปตามเดิม เพราะเวลานั้นยังไม่ได้ลงมือจัดการเทศาภิบาลในหัวเมือง แลรัฐบาลประสงค์จะทดลองดูเสียชั้นหนึ่งก่อน ว่าเงินอากรบ่อนเบี้ยจะตกสักเท่าใด ถ้าไม่ตกมากเกินประมาณไป ก็จะได้คิดลดบ่อนเบี้ยให้ติดต่อกันไปอีก ครั้นจัดการแก้ไขแล้วเห็นเงินอากรบ่อนเบี้ยไม่ตกมากนัก จึงได้ตกลงเปนยุติว่าต่อไปจะเลิกบ่อนเบี้ยปีละ ๑๐ บ่อนเปนกำหนด

ถึงรัตนโกสินทรศก ๑๐๗ ตรงกับปีฉลู พ.ศ. ๒๔๓๒ โปรดให้ประกาศเลิกบ่อนเบี้ยในจังหวัดกรุงเทพ ฯ อีก ๑๐ ตำบล คือ

๑ ตำบลคอกโค ในบริเวณพระนคร

๒ ตำบลริมวัดบวรนิเวศ

๓ ตำบลริมวัดทองธรรมชาติ

๔ ตำบลริมวัดบำเพ็ญ

๕ ตำบลบ้านตากแดด

๖ ตำบลบ้านหัวหมาก

๗ ตำบลบางกระบือ

๘ ตำบลบ้านหนองแขม

๙ ตำบลบ้านแจงร้อน

๑๐ ตำบลบางโคล่

คงเหลือบ่อนเบี้ยในจังหวัดกรุงเทพ ฯ ในปีฉลู พ.ศ. ๒๔๓๒ รวม ๕๗ ตำบล

TUDC 21/04/2563

ถึงรัตนโกสินทรศก ๑๐๙ ตรงกับปีขาล พ.ศ. ๒๔๓๓ เลิกบ่อนใน
จังหวัดกรุงเทพ ฯ อีก ๑๐ ตำบล คือ

๑ ตำบลโรงม้า ในบริเวณพระนคร
๒ ตำบลริมวัดราชบรณะ ในบริเวณพระนคร
๓ ตำบลแพลอยหลังวัดชนะสงคราม ในบริเวณพระนคร
๔ ตำบลบ้านขาตร
๕ ตำบลสวนมลิ
๖ ตำบลศาลเจ้าเนียกง
๗ ตำบลบางน้ำชน
๘ ตำบลดาวคะนอง
๙ ตำบลบางเชือกหนัง
๑๐ ตำบลสี่แยกบางซื่อ

คงเหลือบ่อนเบี้ยในจังหวัดกรุงเทพ ฯ ในปีขาล พ.ศ. ๒๔๓๓ รวม ๔๗ ตำบล

ในรัตนโกสินทรศก ๑๑๐ ตรงกับปีเถาะ พ.ศ. ๒๔๓๔ หาได้เลิกบ่อนเบี้ยไม่ เพราะรัฐบาลกำลังคิดวิธีใหม่ เหตุที่จะคิดวิธีใหม่นั้น เพราะมีนายอากรบ่อนเบี้ยพากันมาร้องต่อเจ้าพนักงานพระคลังว่า บ่อนที่ให้ผูกอยู่ในท้องที่ไม่เหมาะแก่การอากรบ้าง โรงบ่อนเล็กไม่พอแก่การเล่นบ้าง นายอากรจะแก้ไขอย่างใดก็ไม่ได้ ด้วยโรงบ่อนเปนของเซลยศักดิ์ นายอากรเปนแต่เช่าทำอากรไปชั่วปี ๑ ๆ รัฐบาลจึง

TUDC 21/04/2563

คิดจะจัดการใหม่ คือจะทำเปนโรงบ่อนของหลวงให้นายอากรเช่า สร้างให้ใหญ่โตมั่นคงพอแก่การ แลเลือกที่สร้างให้เหมาะแก่การอากรให้ทุกแห่ง แต่รัฐบาลคิดเห็นอยู่อีกส่วน ๑ ว่า ถ้าสร้างโรงบ่อนให้ดีขึ้นเช่นนั้น คงจะยั่วให้คนเล่นเบี้ยมากขึ้น รัฐบาลสิประสงค์จะเลิกบ่อนเบี้ย จะกลับไปบำรุงให้ยิ่งเจริญขึ้นก็หาควรไม่ จึงยุติว่าจะสร้างบ่อนหลวงให้มีแต่น้อยบ่อน แล้วเลิกบ่อนอื่นเสียให้หมด ให้เงินอากรที่จะขึ้นทางบ่อนหลวงพอกลบลบกับจำนวนเงินที่จะขาดเพราะเลิกบ่อนอื่น โดยจะขาดก็อย่าให้มากนัก การสร้างบ่อนหลวงต้องทำอยู่ตลอดปีเถาะ พ.ศ. ๒๔๓๔ จึงมิได้เลิกบ่อนด้วยเหตุนี้

ถึงรัตนโกสินทรศก ๑๑๑ ตรงกับปีมะโรง พ.ศ. ๒๔๓๕ จัดการใหม่ดังกล่าวมา เลิกบ่อนบรรดาอยู่ในบริเวณพระนครทั้งหมด แลเลิกบ่อนที่อื่น ๆ ในขังหวัดกรุงเทพ ฯ อีกหลายตำบล รวมจำนวนบ่อนที่เลิกในปีนี้ ๓๑ ตำบล ให้คงเล่นเบี้ยแต่ในบ่อนของหลวง ๑๖ บ่อน คือ

๑ บ่อนสพานหัน (บ่อนหัวเม็ด)

๒ บ่อนท้องสำเพ็ง

๓ บ่อนตลาดน้อย

๔ บ่อนตลาดเข้าสาร

๕ บ่อนสพานเหล็ก

๖ บ่อนเล่งบวยเอี๋ย

๗ บ่อนหัวลำโพง

TUDC 21/04/2563

๙ บ่อนบ้านทวาย

๑๐ บ่อนคลองบางกอกใหญ่ (ตลาดพลู)

๑๑ บอนบางระมาด

๑๒ บ่อนบ้านขมิ้น

๑๓ บ่อนบางลำภู (ภายหลังเรียกบ่อนตลาดนางเลิ้ง)

๑๔ บ่อนสามเสน

๑๕ บ่อนตลาดขวัญ

๑๖ บ่อนปากเกร็ด

การแก้ไขคราวนี้ นอกจากลดจำนวนบ่อน ยังมีอย่างอื่นอีก ๒ อย่าง คือ ให้เลิกยืมให้ใช้ และมิให้นายอากรทำบ่อกต่อไปอย่าง ๑ ห้ามมิให้นายอากรยอมให้เด็กเล่นเบี้ยอย่าง ๑

ในระหว่าง ร.ศ. ๑๑๒ จน ร.ศ. ๑๑๖ คือแต่ยืมเสง พ.ศ. ๒๔๓๖ จนบ้วอก พ.ศ. ๒๔๓๙ ไม่ได้มีการแก้ไขอากรบ่อนเบี้ย ด้วยรัฐบาลเห็นว่าบ่อนในกรุงเทพฯ ได้ลดถึงที่ชั้น ๑ แล้ว แต่บ่อนเบี้ยทางหัวเมืองยังไม่ได้จัดการลดหย่อนลงอย่างไรเลย เห็นว่าในชั้นนี้ควรจะขับลดเลิกบ่อนเบี้ยออกไปถึงหัวเมือง แต่หัวเมืองพึงลงมือจัดแก้ไขวิธีปกครองเมื่อ ร.ศ. ๑๑๒ คือยืมเสง พ.ศ. ๒๔๓๖ จึงต้องรอการเทศาภิบาลให้พอลงระเบียบเรียบร้อยก่อน

TUDC 21/04/2563

อนึ่งในปีมเสงนักรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงศ์ เสด็จออกจากตำแหน่งในกระทรวงพระคลัง เสนาบดีกระทรวงพระคลังในระหว่างนั้นรับราชการอยู่ไม่ช้าต้องย้ายไปกระทรวงอื่น จนปีวอก พ.ศ. ๒๓๕๙ ทรงพระกรุณาโปรด ฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย เปนเสนาบดีกระทรวงพระคลัง จึงขับจัดการแก้ไขอากรบ่อนเบี้ยต่อมาอีกตอน ๑

ในรัตนโกสินทรศก ๑๑๖ ตรงกับปีระกา พ.ศ. ๒๔๔๐ อาไศรยเหตุที่ได้รวมเมืองนครเขื่อนขันธ์ เมืองสมุทปราการ เมืองนนทบุรี เมืองประทุมธานี เข้าในเทศาภิบาลมณฑลกรุงเทพ ฯ จึงเลิกบ่อนเบี้ยตามหัวเมืองมณฑลกรุงเทพ ฯ ทั้งหมด คงไว้แต่ที่เมืองสมุทปราการบ่อน ๑ ที่ปากลัดเมืองนครเขื่อนขันธ์บ่อน ๑ บ่อนทั้งมณฑลกรุงเทพ ฯ จึงมีแต่ ๑๘ บ่อนด้วยกัน

ถึงรัตนโกสินทรศก ๑๑๗ ตรงกับปีขจอ พ.ศ. ๒๔๔๑ ลงมือเลิกบ่อนหัวเมืองแต่ปีนี้ คือ

มณฑลนครศรีธรรมราช	เลิกบ่อนเบี้ยหมดทั้งมณฑล
มณฑลชุมพร	เลิกบ่อนเบี้ยหมดทั้งมณฑล
มณฑลกรุงเก่า	เดิมมีบ่อนเบี้ย ๗๑ ตำบล เลิกเสีย ๒๒ ตำบล คงอยู่ ๔๙ ตำบล
มณฑลนครไชยศรี	เดิมมีบ่อนเบี้ย ๑๘ ตำบล เลิกเสีย ๒ ตำบล คงอยู่ ๑๖ ตำบล

TUDC 21/04/2563

มณฑลนครสวรรค์ เดิมมีบ่อนเบี้ย ๒๖ ตำบล เลิกเสีย ๘ ตำบล คงอยู่ ๑๘ ตำบล

มณฑลพิศณุโลก เดิมมีบ่อนเบี้ย ๑๕ ตำบล เลิกเสียตำบล ๑ คงอยู่ ๑๔ ตำบล

มณฑลปราจิณ เดิมมีบ่อนเบี้ย ๓๓ ตำบล เลิกเสีย ๗ ตำบล คงอยู่ ๒๖ ตำบล [๑]

มณฑลนครราชสีมา เดิมมีบ่อนเบี้ย ๑๑ ตำบล เลิกเสีย ๔ ตำบล คงอยู่ ๗ ตำบล

มณฑลจันทบุรี เดิมมีบ่อนเบี้ย ๒๖ ตำบล เลิกเสีย ๒ ตำบล คงอยู่ ๒๔ ตำบล

มณฑลราชบุร มณฑลภูเกจ มณฑลบุรพา มณฑลอุดร ๔ มณฑลนี้ยังหาได้ลดไม่

จำนวนบ่อนเบี้ยหัวเมืองที่ได้เลิกเมื่อปีขอ พ.ศ. ๒๔๔๑ รวมเลิก ๒ มณฑล กับบ่อนอีก ๔๖ ตำบล และจัดการบ่อนหัวเมืองให้เหมือนกรุงเทพ ฯ คือให้เล่นได้แต่ที่ในบ่อนแห่งเดียวเป็นต้น

ถึงรัตนโกสินทร ศก ๑๑๘ ตรงกับปีกุญ พ.ศ. ๒๔๔๒ เลิกบ่อนในกรุงเทพ ฯ ๒ ตำบล คือ บ่อนตลาดเข้าสารตำบล ๑ บ่อนตลาดสำเพ็งตำบล ๑

---

๑ จำนวนบ่อนเบี้ยมีอยู่เดิมในมณฑลนครสวรรค์ มณฑลนครไชยศรี มณฑลพิศณุโลก มณฑลปราจิณ มณฑลจันทบุรี ตามที่ลงไว้ไม่แน่น้อ

TUDC 21/04/2563

ถึงรัตนโกสินทรศก ๑๒๑ ตรงกับปีชาล พ. ศ. ๒๔๔๕ ลงมือจัดการแก้ไขอากรการพนัน ซึ่งตั้งขึ้นเมื่อรัชกาลที่ ๔ อากรการพนันนั้นเดิมรวมอยู่ในอากรบ่อนเบี้ย คือนายอากรบ่อนเบี้ยเปนผู้เก็บอากรการพนันในแขวงบ่อนเบี้ยของตนด้วย ในรัชกาลที่ ๕ เมื่อทรงแก้ไขลักษณการปกครองพระราชอาณาจักร มีพระราชประสงค์จะเลิกวิธีให้มีผู้รับเหมาผูกขาดไปเก็บภาษีอากรเบี้ยดเบี้ยพิหาก็ำไรจากราษฎร จึงโปรดให้จัดกรมสรรพากรเปนพนักงานเก็บภาษีอากร กรมสรรพากรในเก็บภาษีอากรในมณฑลกรุงเทพ ฯ กรมสรรพากรนอกเก็บภาษีอากรในหัวเมืองมณฑลอื่นทั่วไป แล้วให้ส่งภาษีอากรอันเคยให้มีเจ้าภาษีนายอากรรับผูกขาดมายังกรมสรรพากรเปนอย่าง ๆ โดยลำดับมา ในรัตนโกสินทรศก ๑๒๑ นี้ โปรดให้ยกอากรการพนันตามหัวเมืองมาให้กรมสรรพากรนอกจัดเก็บ แลต่อมาถึงรัตนโกสินทรศก ๑๒๒ โปรดให้ยกอากรการพนันในมณฑลกรุงเทพ ฯ มาให้กรมสรรพากรในเปนพนักงานเก็บ แลโปรดให้แก้ไขวิธีอากรการพนัน คงเก็บเงินอากรแต่การเล่นซึ่งได้เสียกันมาก ๆ เช่นเล่นไพ่เปนต้น ส่วนการเล่นอันเปนเครื่องรื่นเริงสำหรับมหาชน ดังเช่นวิ่งม้า วิ่งวัวคนแลแข่งเรือเปนต้นนั้น ทรงพระกรุณาโปรดให้เอาออกจากอากร ปล่อยให้ราษฎรเล่นได้ตามชอบใจหลายอย่าง

ถึงรัตนโกสินทรศก ๑๒๒ ตรงกับปีเถาะ พ. ศ. ๒๔๔๖ ต้องกลับตั้งบ่อนเบี้ยขึ้นในมณฑลนครศรีธรรมราชกับมณฑลชุมพรอีก แต่ให้แก้ลักษณบ่อนเบี้ยในมณฑลภูเก็จ อันยังมิได้ลดหย่อนมาแต่ก่อนให้

TUDC 21/04/2563

เปนแยบเดียวกันทั้ง ๓ มณฑล เหตุที่จะต้องกลับตั้งย่อนเบี้ยแลจัดการแก้ไขดังกล่าวมานี้ เกิดแต่เรื่องจีนกุลีไม่เต็มใจมาทำเหมืองแร่ดีบุกในหัวเมืองมณฑลเหล่านั้น เพราะไม่มีย่อนเบี้ย ด้วยวิไสยพวกจีนกุลีที่ทำการขุดแร่หาแร่อยู่ตามเหมือง เวลาว่างการเคยเล่นเบี้ยเปนการรื่นเริงสำหรับแก้รำคาญ ครั้นห้ามเล่นเบี้ยเสียพวกจีนกุลีก็พากันรวนเรไม่อยากจะอยู่ทำเหมืองแร่ จึงโปรดให้จัดการใหม่ คือ ให้มีย่อนเบี้ยแต่เฉภาะตำบลที่มีจีนกุลีอยู่ทำเหมืองมาก ๆ มิให้มีย่อนในที่อื่นนอกจากนั้น แลให้เล่นเบี้ยได้แต่จีน นอกจากจีนมิให้ใครเล่น เหมือนกันทั้ง ๓ มณฑล แต่ผ่อนให้เล่นอย่างนี้เพียง ๒ ปี ต่อมาเทศาภิบาลคิดหาการเล่นอย่างอื่น มีต่อแต้มแลไพ่ผ่องเปนต้น ให้จีนกุลีเล่นแทนถั่วโปได้

ถึงรัตนโกสินทรศก ๑๒๔ ตรงกับปีมะเส็ง พ. ศ. ๒๔๔๘ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เลิกย่อนเบี้ยตามหัวเมืองอีก ให้เลิกหมดที่เดียว ๗ มณฑล ลดย่อนเบี้ยลง ๕ มณฑล คือ

มณฑลภูเก็จ	เลิกหมดทั้งมณฑล
มณฑลนครศรีธรรมราช	เลิกหมดทั้งมณฑล
มณฑลชุมพร (คือมณฑลสุราษฎร์)	เลิกหมดทั้งมณฑล
มณฑลพิศณุโลก	เลิกหมดทั้งมณฑล
มณฑลจันทบุรี	เลิกหมดทั้งมณฑล
มณฑลบุรพา	เลิกหมดทั้งมณฑล
มณฑลอุดร	เลิกหมดทั้งมณฑล

TUDC 21/04/2563

มณฑลกรุงเก่า เลิก ๒๒ ตำบล
มณฑลนครไชยศรี เลิก ๕ ตำบล
มณฑลราชบุรี เลิก ๗ ตำบล
มณฑลปราจิณบุรี เลิก ๑๐ ตำบล

ในมณฑลกรุงเทพ ฯ ก็โปรดให้เลิกบ่อนเบี้ยในปีมะเส็งนั้นอีก ๕ บ่อน คือ

๑. บ่อนบางระมาด
๒. บ่อนตลาดขวัญ
๓. บ่อนปากเกร็ด
๔. บ่อนปากลัด
๕. บ่อนเมืองสมุทปราการ

ยังคงเหลือบ่อนเบี้ยในมณฑลกรุงเทพ ฯ ๑๓ บ่อน หัวเมืองยังมีบ่อนเบี้ยอยู่ ๔ มณฑล เปนจำนวนบ่อนเบี้ยหัวเมืองเหลืออยู่หมดด้วยกัน ๒๒ บ่อน

ถึงรัตนโกสินทรศก ๑๒๕ ตรงกับปีมะเมีย พ.ศ. ๒๔๔๙ โปรดให้เลิกบ่อนเบี้ยที่ยังมีอยู่ในหัวเมืองหมดทุกมณฑล คงเหลือบ่อนเบี้ยแต่ในจังหวัดกรุงเทพ ฯ ๑๓ บ่อน เพราะฉนั้นเปนอันหมดสิ้นบ่อนเบี้ยในหัวเมืองแต่ปีมะเมีย พ.ศ. ๒๔๔๙ มา

ถึงตอนนี้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นจันทบุรินฤนารถ เปนเสนาบดีกระทรวงพระคลัง ฯ

TUDC 21/04/2563

ถึงรัตนโกสินทรศก ๑๒๙ ตรงกับปีขอ พ.ศ. ๒๔๕๓ เปนปีที่สุดในรัชกาลที่ ๕ บ่อนเบี้ยซึ่งยังเหลืออยู่แต่ในกรุงเทพ ฯ ๑๑ ตำบลนั้น โปรดให้เลิกบ่อนเบี้ยที่บ้านขมิ้นตำบล ๑ กับบ่อนเบี้ยที่บ้านทวายตำบล ๑ รวมเปน ๒ บ่อน ยังเหลือบ่อนเบี้ยมีต่อมาในรัชกาลปัตยุบันนี้ ๙ บ่อน

ในรัชกาลปัตยุบันนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้คงจัดการที่จะเลิกบ่อนเบี้ยต่อมา

ในรัตนโกสินทรศก ๑๓๐ ตรงกับปีกุญ พ.ศ. ๒๔๕๔ ทรงพระกรุณาโปรด ฯ ให้เลิกบ่อนเบี้ยที่ตลาดน้อยบ่อน ๑ กับบ่อนเบี้ยที่คลองบางกอกใหญ่บ่อน ๑ รวมเปน ๒ ตำบล ถึงปีชวด พ.ศ. ๒๔๕๕ โปรดให้เลิกบ่อนเบี้ยที่สามเสนบ่อน ๑ กับบ่อนเบี้ยที่สพานหันอิกบ่อน ๑ รวมเปน ๒ ตำบล จึงเหลือบ่อนเบี้ยต่อมาแต่ ๕ ตำบล คือ

๑. บ่อนบางรัก
๒. บ่อนหัวลำโพง
๓. บ่อนเล่งบวยเอ๊ย
๔. บ่อนสพานเหล็ก
๕. บ่อนตลาดนางเลิ้ง

ในระหว่างปีขาล พ.ศ. ๒๔๕๗ จนปีมโรง พ.ศ. ๒๔๕๘ หาได้เลิกบ่อนเบี้ยไม่ เพราะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้กระทรวงพระคลังเตรียมการที่จะเลิกหวยแลบ่อนเบี้ยให้หมดไปด้วยกัน จำนวนเงินหลวงจะต้องขาดถึงปีละ ๖,๗๕๕,๒๗๖ บาท จำต้องรวมเงินเหลือจ่ายประจำปี

TUDC 21/04/2563

เตรียมไว้ทดแทนเงินที่จะตก จนกว่าผลประโยชน์แผ่นดินจะเจริญขึ้นในทางอื่น จึงต้องรอมาจนปีมโรง พ.ศ. ๒๔๕๙ จึงทรงพระกรุณาโปรด ฯ ให้เลิกหวย เลิกหวยแล้วปี ๑ ก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เลิกบ่อนเบี้ยพร้อมกันหมดทั้ง ๕ ตำบล แลทรงตั้งพระราชบัญญัติ ห้ามมิให้ใครเล่นหวยเล่นถั่วโปในพระราชอาณาจักรต่อไปเปนอันขาด

อากรบ่อนเบี้ยมีมาในเมืองไทย ตั้งแต่แรกตั้งขึ้นจนกระทั่งเลิก ถ้าจะประมาณเวลาก็ราวสัก ๑๘๐ ปี เงินอากรได้เปนของหลวงอย่างสูงที่สุดเคยได้ในรัชกาลที่ ๕ ถึงปีละ ๒,๘๓๙,๕๒๒ บาท แต่ก็ไม่เปนเหตุซึ่งจะเปลี่ยนแปลงกระแสพระราชดำริที่จะเลิกบ่อนเบี้ยทั้งปวงเสีย โดยมีพระราชประสงค์จะให้ไพร่บ้านพลเมืองได้เงินไว้ประกอบการทำมาหาเลี้ยงชีพให้เปนประโยชน์แก่ตน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงพระกรุณาโปรด ฯ ให้ลดจำนวนบ่อนเบี้ยโดยลำดับมาทั้ง ๒ รัชกาล ยอมให้เงินอากรตกต่ำลงโดยลำดับมา จนถึง ๒,๘๘๖,๔๓๓ บาท ในปีที่สุดซึ่งมีบ่อนเบี้ย ก็ทรงสละขาดพระราชทานแก่ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินโดยพระมหากรุณา อากรบ่อนเบี้ยจึงได้เลิกหมดสิ้นกรุงสยามเมื่อวันที่ ๑ เมษายน ปีมเสง พระพุทธศักราช ๒๔๖๐ ด้วยประการฉะนี้แล

TUDC 21/04/2563

ตำนานหวย

ว่าด้วยเหตุที่จะเกิดเล่นหวยในเมืองไทย

วิธีเล่นหวยเกิดขึ้นในเมืองจีนดังกล่าวมาข้างต้น เกิดขึ้นแล้วไม่ช้าก็เข้ามาถึงเมืองไทย เรื่องมูลเหตุที่จะตั้งอากรหวยขึ้นในเมืองไทย มีในพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงไว้ดังนี้ ว่า "เมื่อครั้งแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อปีเถาะ (พ. ศ. ๒๓๗๔) น้ำมาก เมื่อปีมะโรง (พ. ศ. ๒๓๗๕) น้ำน้อยเข้าแพง ต้องซื้อเข้าต่างประเทศเข้ามาจ่ายขาย คนก็ไม่มีเงินจะซื้อเข้ากิน ต้องมารับจ้างทำงานคิดเอาเข้าเปนค่าจ้าง เจ้าภาษีนายอากรก็ไม่มีเงินจะส่ง ต้องเอาสินค้าใช้ค่าเงินหลวง ที่สุดจนจีนผูกปี้ก็ไม่มีเงินจะให้ ต้องเข้ามารับทำงานในกรุง ฯ จึงทรงพระราชดำริห์แคลงไปว่า เงินตราบัวเงินตราครุฑ เงินตราปราสาท[๑] ได้ทำใช้ออกไปก็มาก หายไปเสียหมด ทรงสงไสยว่าคนจะเอาเงินไปซื้อฝิ่นมาเก็บไว้ขายในนี้ จึงโปรดให้รับฝิ่นเผาฝิ่นเสียเปนอันมาก ตัวเงินก็ไม่มีขึ้นมา แลจีนหงพระศรีไชยบาน[๒] จึงกราบทูลว่า เงินนั้นตกไปอยู่ที่ราษฎรเก็บฝังดินไว้มากไม่เอาออกใช้ ถ้าอย่างนี้เมืองจีนตั้งหวยขึ้นจึงมีเงินมา จึงโปรดให้จีนหงตั้งหวยขึ้น" ดังนี้ แลมีในจดหมายเหตุอิก[๓]แห่ง ๑ ว่าเจ๊สัวหง

---

๑ คือเงินบาทพดด้วงที่ทำเมื่อในรัชกาลที่ ๑ รัชกาลที่ ๒ แลรัชกาลที่ ๓

๒ ตำแหน่งเปนนายอากรสุรา เรียกกันว่า เจ๊สัวหง

๓ นายอ่ำกล่าวไว้ในกลอนเพลงยาวอำนวยหวย

TUDC 21/04/2563

แรกออกหวยเมื่อเดือนยี่ ปีมแม ก็ต้องด้วยกระแสพระราชนิพนธ์ จึงยุติได้เปนแน่ว่า การเล่นหวยแรกมีขึ้นในเมืองไทยในรัชกาลที่ ๓ เมื่อปีมแม จุลศักราช ๑๑๙๗ ตรงกับพ. ศ. ๒๓๗๘ ปี

เรื่องประวัติของการอากรหวย เล่ากันมาว่าเมื่อแรกเจ๊สัวหงทำอากรนั้น โรงหวยตั้งอยู่ในกำแพงเมืองใกล้สพานหัน แล้วเลื่อนมาอยู่ที่น่าวังบุรพาภิรมย์เดียวนี้ โรงหวยอยู่ตรงที่ว่านี้ตลอดมาจนในรัชกาลที่ ๕ เกิดไฟไหม้เมื่อปีวอก พ.ศ. ๒๔๑๕ จึงย้ายโรงหวยมาอยู่ที่ริมประตูสามยอด ตลอดจนกระทั่งเลิกอากรหวยในรัชกาลปัตยุบันนี้

เจ๊สัวหงออกหวยเวลาเช้าวันละครั้ง ต่อมาไม่ช้าพระศรีวิโรจน์เห็นเจ๊สัวหงมีกำไร จึงกราบทูลขอตั้งอีกโรง ๑ โรงหวยของพระศรีวิโรจน์อยู่ทางบางลำภู ออกหวยเวลาค่ำวันละครั้ง หวยจึงมีเปน ๒ โรง เรียกกันว่าโรงเช้าโรง ๑ โรงค่ำโรง ๑ ต่อมาหวยโรงพระศรีวิโรจน์ให้นายตราดิศทำ นัยว่าการไม่เรียบร้อย ที่สุดอากรหวยจึงไปรวมอยู่ที่โรงเจ๊สัวหงแห่งเดียว เปนต้นเหตุที่จะออกหวยเปน ๒ เวลา แลคงเรียกตามมูลเหตุเดิมว่า หวยโรงเช้าเวลา ๑ หวยโรงค่ำเวลา ๑ มาจนกระทั่งเลิกอากรหวย เงินอากรหวยนั้นได้ยินว่าเมื่อแรกตั้งอากรหวยในรัชกาลที่ ๓ เงินอากรราวปีละ ๒๕๐ ชั่งคือ ๒๐,๐๐๐ บาท เจ๊สัวหงจะได้ทำอยู่กี่ปี แลผู้ใดจะได้ทำต่อมาหาทราบไม่ ปรากฏแต่ว่าต่อมาจัดเปนอากรให้ว่าประมูลกันคราวละ ๓ ปี เหมือนกับอากรบ่อนเบี้ย แลผู้ที่ได้เปนนายอากรหวยมียันดาศักดิ์เปนที่ขุนบานเบิกบุริรัต คนทั้งหลายจึงได้พากันเรียกนายอากรหวยว่า

TUDC 21/04/2563

"ขุนบาน๑" เหมือนอย่างเรียกนายอากรบ่อนเบี้ยว่า "ขุนพัฒน์" ฉนั้นเมื่อการออกหวยมีการประมูลกันเปนอากร เงินหลวงก็เพิ่มทวีขึ้นโดยลำดับมา

เมื่อในรัชกาลที่ ๕ มีผู้ขอผูกอากรหวยออกไปตั้งที่เมืองเพ็ชรบุรีอิกแห่ง ๑ แลว่าที่กรุงเก่าอิกแห่ง ๑ แต่เล่นอยู่ได้ไม่ช้า พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จไปประพาศ ทรงสังเกตเห็นราษฎรพากันยากจนลงไป จึงโปรดให้เลิกหวยที่เมืองเพ็ชรบุรีแลที่กรุงเก่าเสีย แต่นั้นรัฐบาลก็มิได้ยอมอนุญาตให้เล่นหวยในหัวเมืองอิก ต่อมาหวยจึงมีแต่ที่ในกรุงเทพ ฯ แห่งเดียว

ว่าด้วยลักษณหวยที่แรกเล่นในเมืองไทย

ตามที่ได้ความในหนังสือซื่อยัง ว่าแรกจะเกิดหวยขึ้นในเมืองจีน มีผู้เอาชื่อคนครั้งแผ่นดินซ้องมาตั้งเปนตัวหวย ๓๔ คน ดังกล่าวมาข้างต้นนั้น ครั้นต่อมามีผู้คิดเพิ่มเติมหวยขึ้นอิก ๒ ตัว เมื่อแรกหวยมาเข้ามาในเมืองไทย จึงมีจำนวนหวยเปน ๓๖ ตัวด้วยกัน แลหวย ๓๖ ตัวนั้น จีนเขาเรียกตามชื่อคนที่สมมตเอามาเปนตัวหวย ที่โรงหวยทำเปนฉากเขียนเครื่องหมายไว้หลายอย่าง เพื่อจะให้คนแทงรู้จักตัวหวย คือ

เขียนรูปภาพคนซึ่งสมมตเปนตัวหวย อย่าง ๑

เขียนหนังสือจีนกำกับรูปภาพ บอกชื่อคนที่เปนตัวหวยอย่าง ๑

---

๑ ชื่อขุนบานเบิอบุรีรัตน ดูทำนองเปนชื่อคิดในรัชกาลที่ ๔

TUDC 21/04/2563

เขียนรูปสัตว์อันเปนชาติก่อนของคนที่เปนตัวหวยกำกับไว้ให้เปนที่สังเกตด้วยอีกอย่าง ๑

แต่เมื่อเอาหวยเข้ามาเล่นในเมืองไทย ไทยอ่านหนังสือจีนไม่ออก แลพูดภาษาจีนไม่ได้ เห็นแต่ฉากรูปภาพหวยก็รู้ไม่ได้ว่าเปนตัวไหน ๆ เจ้าสัวหงจิงคิดอ่านเอาตัวอักษรไทยเข้าหมายกำกับ เพื่อให้ไทยรู้จักตัวหวย ดังนี้ คือ

อักษร ก หมายตัวอุปราช ชื่อสามหวย ชาติเปนชนี

อักษร ข หมายตัวนายทหาร ชื่องวยโบ๊ ชาติเปนเต่า

อักษร ฃ หมายตัวขุนนางผู้ใหญ่ที่จอหงวน ชื่อเจียมกวย ชาติเปนปลา

อักษร ค หมายตัวผู้หญิงชาวตลาดสองคน ชื่อหะตั้ง ชาติเปนหอยแครง

อักษร ฅ หมายตัวภรรยาเจ้าเมือง ชื่อเม่งจู ชาติเปนปลาตะเพียน

อักษร ฆ หมายตัวหลวงจีน ชื่อยิดซัว ชาติเปนไก่

อักษร ง หมายตัวโจรนายทหาร ชื่อจิเกา ชาติเปนสิงโต

อักษร จ หมายตัวนางชี ชื่ออันสือ ชาติเปนแมวป่า

อักษร ฉ หมายตัวคนฆ่าหมูขาย ชื่อจิติด ชาติเปนแมวลาย

อักษร ช หมายตัวพลเมือง ชื่อชกซุน ชาติเปนสุนัขบ์

อักษร ซ หมายตัวคนโซ ชื่อแซหงวน ชาติเปนไก่

อักษร ฌ หมายตัวขุนนาง ชื่อฮวยกัว ชาติเปนไก่ฟ้า

อักษร ญ หมายตัวคนใช้ของเจ้าเมือง ชื่อย่องเซง ชาติเปนห่าน

TUDC 21/04/2563

อักษร ด หมายตัวหลวงจีนเปนที่ปฤกษา ชื่อกวางเหม็ง ชาติเปนม้า

อักษร ต หมายตัวคนแจวเรือข้าง ชื่อบัดติด ชาติเปนหมู

อักษร ถ หมายตัวขนนาง ชื่อพันก้าย ชาติเปนหอยสังข์

อักษร ท หมายตัวนางงาม ชื่อเซี่ยงเจียว ชาติเปนนกอีแอ่น

อักษร ธ หมายตัวเจ้าเมือง ชื่อไท้เผง ชาติเปนมังกร

อักษร น หมายตัวหลวงจีน ชื่อเทียนสิน ชาติเปนปู

อักษร บ หมายตัวหลวงจีน ชื่อแจหลี ชาติเปนตะพายน้ำ

อักษร ป หมายตัวพลเมือง ชื่อกังสือ ชาติเปนงู

อักษร ผ หมายตัวคนตกเบ็ด ชื่ออิวหลี ชาติเป็นเหยี่ยว

อักษร ฝ หมายตัวคนโซ ชื่องวนกุ้ย ชาติเปนกุ้งฝอย

อักษร พ หมายตัวคนโซ ชื่อกิดยิ้น ชาติเปนแกะ

อักษร ฟ หมายตัวลูกเขยเจ้าเมือง ชื่อเกากัว ชาติเปนกา

อักษร ภ หมายตัวโจรที่เปนแม่ทัพ ชื่อคุนซัว ชาติเปนเสือ

อักษร ม หมายตัวขุนนางนายทหาร ชื่อหันหุน ชาติเปนควาย

อักษร ย หมายตัวขุนนาง ชื่อฮ่องชุน ชาติเปนนกยูง

อักษร ร หมายตัวน้องสาวเจ้าเมือง ชื่อกินเง็ก ชาติเปนผีเสื้อ

อักษร ล หมายตัวหลวงจีน ชื่อเทียนเหลียง ชาติเปนปลาไหล

อักษร ว หมายตัวหลวงจีน ชื่อแชหุน ชาติเปนนกกระสา

อักษร ส หมายตัวขุนนาง ชื่อฮะไช้ ชาติเปนกบ

อักษร ห หมายตัวคนขายถ่าน ชื่อบ้องหลิม ชาติเปนผึ้ง

TUDC 21/04/2563

อักษร พ หมายตัวคนโซ ชื่อง่วนกิด ชาติเปนเนื้อทราย
อักษร อ หมายตัวนักเรียน ชื่อบัวนกิม ชาติเปนงูดิน
อักษร ฮ หมายตัวขุนนางนายทหารรักษาด่าน ชื่อเจียสูน ชาติเปนหมูป่า

เพราะเหตุที่เอาอักษรไทยเข้ากำกับดังนี้ รัฐบาลจึงเรียกว่า “อากรหวย ก. ข.” แลพวกไทยที่เล่นหวยจึงมักเรียกตัวหวยด้วยชื่อตัวอักษรแลชื่อจีนกำกับกัน ดังเช่นว่า “กอสามหวย ข้องว่ยโป๊ สอฮะไฮ้” เปนต้น บางตัวก็เอาคำไทยใช้แทนชื่อจีน เช่นว่า “จอหลวงชิ ฉอขายหมู ตอเรือข้าง” เปนต้น บางตัวก็เอาภาษาไทยเข้าแทนทีเดียว ดังเช่น “ผอผึ้ง ฝอฝน ฟอไฟ” ฉนี้ก็มี แต่ส่วนจีน ถึงจีนในเมืองนี้เขาก็เรียกชื่อตัวหวยแต่ตามภาษาจีนว่า “สามหวย” แล “ง่วยโป๊” เปนต้น หาได้เรียกตัวอักษรไทยด้วยไม่ ได้ยินว่าเมื่อจีนเอาหวยเข้าไปตั้งเล่นในกรุงกัมพูชา ไม่ได้เอาอักษรเขมรเข้ากำกับตัวหวยอย่างในเมืองไทย เอารูปสัตว์ชาติหวยออกเปนตัวหวยให้แทง ทำนองเขมรก็เห็นจะเรียกชื่อตัวหวยตามชื่อสัตว์นั้น ๆ ในภาษาเขมร แต่ส่วนจีนในเมืองเขมรก็เห็นจะเรียกชื่อหวยตามภาษาจีนเหมือนกับที่อื่น.

ได้ยินเล่ากันมาว่า หวยครั้งเจ้าสัวหงนั้น เขียนฉากรูปตัวหวยมีเครื่องหมายพร้อมทุกอย่างแขวนไว้ให้คนดูชุด ๑ แลมีป้ายตัวหวยสำหรับออกอีกชุด ๑ ทำเปนป้ายย่อม ๆ เขียนแต่ชื่อหวยด้วยอักษรจีนแลเขียนอักษรไทยที่หมายตัวหวยไว้ในป้ายนั้น เอาเก็บซ่อนไว้ในห้องข้างในโรง ถึงเวลาจะให้คนแทงหวย เจ้าสัวหงก็เลือกป้ายใส่ถุงมาแขวน

TUDC 21/04/2563

ป้าย ๑ ใครจะแทงหวยต้องไปแทงที่โรงหวย กำหนดให้แทงได้ตัวละบาท ๑ เปนอย่างมาก มีเสมียนนั่งคอยอยู่น่าโรง ใครจะแทงตัวไหนเท่าไรก็ไปบอกเสมียน เสมียนรับเงินไว้แล้วเขียนโพยหวยให้ไว้เปนสำคัญแก่ผู้แทง ว่าได้แทงตัวนั้น ๆ เท่านั้น ๆ ครั้นแทงกันเสร็จแล้ว ได้เวลาเจ้สัวหงก็ออกมาชักป้ายตัวหวยออกจากถุงให้คนรู้ว่าหวยออกตัวไหน ถ้าใครแทงถูกก็เอาโพยไปขึ้นเอาเงินที่เสมียนใช้ให้ ๓๐ ต่อ แต่ไม่คืนทุนเดิมให้ เพราะฉนั้นผู้ที่ถูกคงได้แต่ ๒๙ ต่อ ส่วนผู้ที่แทงผิดนายอากรก็เอาเงินเสียหมด

กล่าวกันว่าครั้งเมื่อคนยังต้องไปแทงหวยถึงที่โรงหวยนั้น ถึงเวลาแทงหวยมีคนไปประชุมกันอยู่ที่น่าโรงหวยวันละมาก ๆ มักมีคนร้องขอให้นายอากรบอกเค้าเงื่อนบ้าง ว่าเอาหวยตัวไหนออกมาแขวนไว้ นายอากรจะเอาใจคนแทงจึงบอกใบ้พรางให้คิดบ้าง ก็ถูกใจคนแทงที่หลังมาถ้านายอากรไม่บอกใบ้ให้ คนก็ไม่พอใจ นายอากรจึงต้องหาคนมาไว้สำหรับคิดใบ้บอกคนแทงทุก ๆ วัน จนเลยเปนประเพณีมา แต่ผู้ที่คิดใบ้ก็หารู้ว่านายอากรจะออกหวยตัวไหนไม่ จึงกลายเปนแต่ใบ้สำหรับลวงคนแทงเท่านั้น

อนึ่งเมื่อแรกเอาหวยมาเล่นในเมืองนี้ เล่นเต็มตามแบบจนคือในหวย ๓๖ ตัวนั้น ถ้าออกตัวใดแล้ว ต้องเว้นหวยตัวนั้นแลตัวอื่นที่มีชื่อพ้องกันเสีย ๓ วัน จึงจะเอากลับมาออกได้อีก ยกตัวอย่างดังออกตัว

TUDC 21/04/2563

บ. แจหลีแล้ว ต้องเว้นตัว บ. แจหลี ตัว ผ. เอียวหลี จะออกภายใน ๓ วันไม่ได้ฉนี้เปนต้น เล่ากันว่าครั้ง เมื่อหวยยังมี ๒ โรง เจ๊สัวหงออกตัว ง. จีเกา มีคนแทงไม่ยอมให้เงิน ทำนองจะหาว่าเปนตัวพ้องกับ ฟ. เกากัว ฤๅ ฉ. จีติด ที่ได้ออกแล้วฤๅอย่างไรอย่างหนึ่ง เกิดวิวาทถึงจะตีรันฟันแทงกัน ฝ่ายข้างโรงพระศรีวิโรจน์ก็เกิดเหตุด้วยเรื่องออกตัว ธ. ไท้เผง แต่จะเปนเหตุอย่างไรหาปรากฎไม่ ถึงรัฐบาลต้องว่ากล่าวจึงตกลงลดตัวหวยเสีย ๒ ตัว คงให้มีแต่ ๓๔ ตัว แต่ยอมให้ออกติดต่อกันได้ ไม่ต้องเว้น ๓ วัน ตามแบบจีน จึงได้ยกตัว ง. จีเกา แลตัว ธ. ไท้เผง อันเปนตัวเกิดความเสีย ไม่ได้ออกแต่นั้นมา

ลักษณหวยเมื่อแรกตั้ง ได้ความดังกล่าวมานี้ ครั้นล่วงเวลามาเมื่อคนชอบเล่นมากขึ้น แลประมูลเงินอากรมากขึ้น นายอากรขอขยายการให้คนแทงหวยได้สดวกขึ้นกว่าแต่ก่อน จึงได้เกิดมีเสมียนหวยเที่ยวตั้งร้านรับแทงหวยในที่อื่น ๆ แล้วเกิดจัดแขวงหวย มีผู้รับช่วงไปเที่ยวตั้งร้านให้ราษฎรแทงหวยทั่วทุกตำบลในจังหวัดกรุงเทพ ฯ การอากรหวยก็ค่อยขยายรูปโดยลำดับมา จนลักษณการอากรหวยเปนเช่นปรากฎในชั้นหลัง ดังจะกล่าวต่อไปนี้

ว่าด้วยลักษณอากรหวย

ข้อความที่จะกล่าวถึงเรื่องอากรหวยต่อไปนี้ จะกล่าวแต่ธุระข้างนายอากรฝ่ายเดียว เพราะทางที่เกี่ยวข้องกับรัฐบาล อากรหวยก็ทำนองเดียวกับอากรอื่น ๆ คือมีการที่ว่าประมูลแลส่งเงินงวดเปนต้น ผิด

กับอากรอื่นเปนข้อสำคัญอย่างเดียวแต่ที่อากรหวยต้องว่าประมูลที่หลังภายี่อากรอย่างอื่น ๆ หมด มักจะตกลงกันก่อนขึ้นปีใหม่เพียง ๒ วัน ๓ วันเท่านั้น เพราะถ้าตกลงก่อนหลายวันนักนายอากรเก่ากลัวคนในโรงหวยจะเอาใจออกหาก ไปเข้ากับนายอากรใหม่ ยอกเค้าเงื่อนให้แทงหวยถูก

อากรหวยมีทางเสียที่ต้องระวังมากกว่าอากรบ่อนเบี้ยหลายอย่าง ด้วยลักษณการเล่นพนันที่มีเจ้ามือ ผิดกันเปน ๒ ชนิด ชนิด ๑ เจ้ามือไม่สามารถจะรู้ผลได้ก่อน ดังเช่นถั่วก็ดีฤาโปก็ดี เจ้ามือไม่สามารถจะรู้ฤากำหนดล่วงน่าได้ว่าจะออกแต้มใด การเล่นชนิดนี้ที่จะได้เสียแล้วแต่ลักษณของการเล่นนั้นประกอบด้วยโชคไชยทั้ง ๒ สถาน แต่การเล่นอีกชนิด ๑ เจ้ามืออาจกำหนดได้ก่อนว่าจะให้ออกแต้มใด เล่ากันมาแต่ก่อนว่าการเล่นโปนั้นเจ้ามือก็ดูลิ้นโปรู้ก่อนว่าปะตูออกจะอยู่ด้านไหน ที่หลังนักเลงฉลาดมีขึ้น เวลาปั่นโปทำขยับจะแทงด้านนั้นแล้วด้านนี้ สังเกตดูสีหน้าเจ้ามือไปด้วย ว่าจะพอใจฤาไม่พอใจ โดยกระบวนนี้แทงโปถูกไม่ใคร่พลาด จนบางคนชื่อเสียงเลื่องฦาถึงขุนพัฒน์กลัวไม่อยากจะเล่นด้วย ถ้าผู้นั้นเข้าไปย่อนไหนเปนย่อนพอดีพอร้าย นายย่อนก็นับเงินสิบบาทสามตำลึงใส่พานยื่นให้เปนของกำนัน ขออย่าให้ผู้นั้นเล่นโป ที่หลังมามีจนเจ้าความคิดรู้อุบายของผู้แทงจึงคิดแก้ คราวนี้เอาลิ้นใส่โปไม่ให้ตัวของตัวเองรู้ว่าแต้มออกอยู่ด้านไหน เอาออกมาให้แทงก็กินผู้ชำนาญหมดพก ด้วยผู้ชำนาญหมดที่สังเกต แต่นั้นมาพวกทำโปปั่นก็

TUDC 21/04/2563

เอาอย่างกัน หลับหูหลับตาเอาลิ้นใส่โปออกไปให้นักเลงแทง โปยั่น
จึงกลายเปนได้เสียโดยลักษณแลโชคไชยเหมือนกับโปกำแลถั่วใหญ่
ส่วนหวยนั้นขนบานต้องเลือกตัวออก รู้ว่าจะออกตัวไหนก่อนทุกคราว
ถึงนักเลงจะเข้ามาช่วยสังเกตดูหน้าขุนบานไม่ได้อย่างวิธีแทงโปยั่นที่ว่ามา
ก็ดี นักเลงยังมีวิธีคิดยิดต๊อก คือ วันไหนหวยออกตัวไหนจดไว้ทุก ๆ วัน
เมื่อหลายวันเข้าตรวจพิเคราะห์ดูลำดับตัวหวยที่ออก จับวิถีจิตรของ
ขุนบานว่าชอบเลือกตัวหวยอย่างไร คือออกตัว ๑ แล้วมักเลือกข้ามลำดับ
ไปกี่ตัว ฤามักเว้นเสียกี่วันจึงออกตัวเดิมอีกครั้ง ๑ ดังนี้เปนต้น เมื่อ
จับวิถีจิตรของขุนบานได้ก็อาจจะแทงถูกได้มาก ๆ เพราะหวยมีปะตูกิน
มากกว่าถั่วโป่ก็จริง แต่มีปะตูกมากกว่าเหมือนกัน เปนต้นว่าโดย
จะแทงสัก ๑๐ ตัว ถ้าถูกตัว ๑ ก็ยังได้กำไรมาก พวกนักเลงจึงชอบ
เล่นกันมาก แลนักเลงที่เล่นหวยกับนักเลงที่เล่นเบี้ยก็ผิดกัน การ
เล่นเบี้ยต้องไปเล่นถึงบ่อน เพราะฉนั้นนักเลงที่เล่นเบี้ยมักจะเปนแต่คน
ชั้นต่ำ ส่วนนักเลงเล่นหวย อยู่ที่ไหน ๆ แม้ที่สุดอยู่ในมุ้งม่านบ้านช่อง
ไม่ต้องให้ปรากฏตัวก็เล่นได้ มักเปนคนชั้นสูงขึ้นมา จึงมีคนเข้าความคิด
ที่จะคอยต่อสัขนบานมากกว่าพวกที่จะต่อสัขนพัฒน์หลายเท่า เปนนาย
อากรหวยจึงต้องระวังมิให้พริบยิ่งกว่าการพนันอย่างอื่น ๆ ข้าพเจ้าได้เคย
ถามพวกออกหวยว่าเหตุไรจึงไม่หลับตาออกหวยเสียเหมือนอย่างพวกออก
โปยั่นบ้าง เขาตอบว่าทำอย่างนั้นไม่ได้ ด้วยเงินเดิมพันที่ได้จาก
พวกหลับตาแทง ฤาแทงตามลัทธิที่เชื่อผิสาง น้อยกว่าเดิมพันที่ได้

TUDC 21/04/2563

จากจำพวกที่แทงดักใจขุนบาน ถ้าไม่ให้ดักใจขุนบานได้ เดิมพันก็คงตกมาก ขุนบานจะใช้เงินอากรไม่ไหว จึงจำต้องล่อให้คนดักทายใจระวังยักย้ายถ่ายเทหาช่องทางตรวจวิถีจิตรของคนแทง คอยหลีกเลี่ยงอย่าให้เสียทีคนแทงได้ การทำอากรหวยยากกว่าภาษีอากรอย่างอื่นด้วยเหตุดังที่กล่าวมานี้ วิธีขุนบานจัดการอากรหวยอย่างไรจะอธิบายต่อไป *

ว่าด้วยแขวงหวย

เมื่อผู้ใดได้เป็นขุนบานนายอากรหวย ในชั้นแรกได้แต่เอาพวกพ้องไปกำกับตรวจตราการในโรงหวย กับเปลี่ยนป้ายตัวหวยแลเปลี่ยนกลองสัญญาใบ ๑ เหตุใดป้ายตัวหวยกับกลองสัญญาจึงเป็นของสำหรับตัวผู้เป็นนายอากรก็หาทราบไม่ แต่นอกจากนั้นยังต้องอาไครยคนเดิมครั้งนายอากรคนเก่าทั้งนั้น เพราะอากรหวยตกลงต่อวันจวนสิ้นปี ด้วยเหตุดังกล่าวมาแล้ว ต่อนายอากรใหม่เข้าทำการแล้วจึงตั้งต้นจัดการอากรของตน เริ่มด้วยออกประกาศกำหนดวันนัดประมูลแขวงหวย

แขวงหวยมีเป็น ๒ อย่าง เรียกว่าแขวงในกรุง ฯ คือแขวงท้องที่ใกล้ ไปมากับโรงหวยได้ทุกวันนั้นอย่าง ๑ เรียกว่าแขวงหัวเมืองคือแขวงท้องที่ไกล จะไปมากับโรงหวยไม่ได้ทุกวันอีกอย่าง ๑ แต่แขวงคงอยู่ในมณฑลกรุงเทพ ฯ ทั้ง ๒ อย่าง เพราะรัฐบาลไม่ยอมให้เล่นหวยในมณฑลอื่น ที่เรียกว่าแขวงในกรุง ฯ มีประมาณ ๑๙ แขวง

---

* วิธีอากรหวยที่จะกล่าวต่อไปนี้ แต่งตามอธิบายของ นายฮวด กระแสเวศ

TUDC 21/04/2563

แขวงหัวเมืองก็มีประมาณ ๑๙ แขวงเท่า ๆ กัน การขึ้นแขวงทั้งปวงนี้มีเขตรแดนกันชัดเจน แต่ไม่ได้ถือเอาเขตรบ้านเมือง ฤาขนาดท้องที่เปนหลัก กำหนดแต่ด้วยจำนวนผู้คนอันอยู่ในท้องที่เปนประมาณ บางแห่งท้องที่เล็กแต่เปนที่ประชุมชนก็แบ่งเปนหลายแขวง ขึ้นแขวงกันในถนนสายเดียวก็มี การกำหนดแขวงไม่มีข้อบังคับ นายอากรจะเปลี่ยนแปลงเมื่อใดก็ได้ แต่เพราะเคยทำกันมาเสียจนเรียบร้อย เข้าใจกันซึมซาบ นายอากรจึงมักคงแขวงอยู่อย่างเดิม หาใคร่เปลี่ยนแปลงไม่

น่าที่ของแขวงหวยในกรุง ฯ กับแขวงหวยหัวเมืองผิดกัน แขวงในกรุง ฯ มีธุระเพียงเปนผู้รับหวยที่รายฎรแทงในท้องที่ แลเงินเดิมพันที่รายฎรแทงหวยส่งโรงหวยทุก ๆ วัน ถ้าใครแทงถูกแขวงก็รับเงินของนายอากรไปใช้ให้เขาตามสัญญา แต่แขวงหวยหัวเมืองเปนเจ้ามือหวยในแขวงนั้นเอง เปนแต่ต้องถือตั๋วหวยที่ออกในกรุงเทพ ฯ เปนที่ได้แลเสีย จะขาดทุนได้กำไรเปนของแขวงทั้งสิ้น เพราะน่าที่ของแขวงผิดกันดังกล่าวมานี้ ลักษณการที่แขวงเกี่ยวข้องกับนายอากรจึงต้องจัดผิดกัน แขวงในกรุง ฯ เปนแต่ผู้ทำการให้ขุนบาน ๆ ไม่ต้องอดหนนทนรอนอย่างไร แต่แขวงหัวเมืองนั้นขนบานต้องไปเข้าห้นด้วยครึ่งหนึ่งฤาบาทละสลึงตามแต่จะตกลงกันทุกแขวง หาไม่ก็ไม่มีใครจะกล้ารับเปนแขวง เพราะกลัวขุนบานจะลอยไปเท่างเอง

ผลประโยชน์ที่ขุนบานเรียกจากแขวงทั้งปวงนั้น แขวงในกรุง ฯ ขุนบานเรียกเอาเงินแซ่ะเจี๊ยะ แปลว่าเงินกินเปล่า ใครยอมให้แซ่ะเจี๊ยะ

TUDC 21/04/2563

มากกว่าผู้อื่น ก็ให้คนนั้นเป็นแขวง แลเงินแป๊ะเจี๋ยะนั้นต้องส่งเป็น
เงินสดทั้งหมดตั้งแต่แรกได้เป็นแขวง เพราะขุนบานอาไศรยเงินแป๊ะเจี๋ยะ
นี้มาส่งเงินล่วงน่าเข้าพระคลัง ถ้าหากจะให้ขุนบานผ่อนผันติดค้างบ้าง
ก็ต้องเสียดอกเบี้ยให้ขุนบาน ส่วนแขวงหัวเมืองนั้น ขุนบานให้ช่วย
เสียเงินอากร ใครรับเสียเงินอากรมากกว่าผู้อื่น ผู้นั้นก็ได้เป็นแขวง

นอกจากเสียแป๊ะเจี๋ยะแลเงินอากร ผู้เป็นแขวงยังต้องหานาย
ประกันแลผู้รับเรือนให้ขุนบานให้มั่นคงอย่าง ๑ แลต้องส่งเงินประกัน
ไว้ด้วยอีกอย่าง ๑ เงินประกันแขวงกรุงเทพ ฯ นั้น ขุนบานเรียกมาก
ฤาน้อยตามที่เป็นแขวงมีผลประโยชน์มากฤาน้อย ไม่เสมอกันทุกแขวง
แลยังต้องให้แขวงทำหนังสือสัญญาให้ขุนบาน ยอมรับประพฤติ ข้อ ๑
ว่าจะไม่ฉ้อฉนยืดบังเดิมพันอากรหวย ถ้าทำผิดข้อนี้ยอมให้ขุนบานริบเงิน
ประกันแลถอดจากแขวง ข้อ ๒ รับจะเปิดเผยบาญชีแลกิจการทั้งปวง
ให้ผู้ตรวจของขุนบานตรวจได้ทุกเมื่อ ถ้าทำผิดข้อนี้เมื่อใดยอมให้ตัดค่าน้ำ
อันเป็นส่วนลดของแขวงทุกครั้ง ข้อ ๓ ยอมสัญญาว่าจะส่งโพยแล
เงินเดิมพันให้ทันกำหนดของขุนบานทุกเมื่อ ถ้าทำผิดข้อนี้ ยอมให้ตัด
เงินค่าน้ำทุกครั้งเหมือนกันแลยังมีข้อสัญญาในการอย่างอื่นเบ็ดเตล็ดอีก
หลายข้อ ยกมาว่าแต่ข้อสำคัญ ส่วนแขวงหัวเมืองนั้น ขุนบานให้ส่ง
เงินอากรล่วงน่า ๓ เดือน คิดเป็นเงินอากรสำหรับเดือนต้น คือเดือน ๕
ฤาเดือนเมษายนนั้นเดือน ๑ เป็นเงินประกัน ๒ เดือน ต่อไปแขวงต้อง
ส่งเงินอากรล่วงน่าเป็นรายเดือน แต่ขึ้นเดือนที่ ๒ ไปเดือนละครั้ง จนถึง

TUDC 21/04/2563

เดือนที่ ๑๑ ขุนบานจึงยอมให้หักเงินประกันมาใช้เปนเงินอากร ส่วนข้อสัญญาที่แขวงหัวเมืองต้องทำให้ขุนบานนั้น มีข้อสำคัญแต่ที่ต้องยอมให้คนของขนบานตรวจตราบาญชีแลการงานได้ทุกเมื่อ

อนึ่งแขวงหวยทั้งในกรุง ฯ แลหัวเมืองต้องรับซื้อสมุด "โผ" สำหรับขดบาญชีการอากรหวยในแขวงนั้นไปจากขุนบานแห่งเดียว จะไปใช้สมุดอื่นไม่ได้ เพราะสมุดโผเปนหลักสำหรับตรวจสอบบาญชี ต้องมีตราขุนบานประทับประจำทุกใบสมุด การจำหน่ายโผนี้ กล่าวกันว่าขุนบานมักให้เปนผลประโยชน์ของภรรยา เพราะสั่งสมุดโผมาแต่เมืองจีนราคาประมาณเล่มละ ๑๕ สตางค์ เอามาประทับตราขุนบานแล้วขายให้แขวงเล่มละบาท ๑ มีกำไรยี่สิบมาก ๆ แขวงเอาไปขายเสมียนหวยเล่มละบาท ๑ กับ ๕๐ สตางค์ ได้กำไรอีกสิบ ๑ จึงไม่รังเกียจ

มีข้อบังคับอีกอย่าง ๑ ว่า ผู้ที่เปนแขวงหวยต้องตั้งที่ทำการอยู่ในท้องที่แขวงของตนแห่ง ๑ แลต้องทำป้ายบอกไว้ที่ที่ทำการเปนสำคัญบอกว่าแขวงหวยแขวงนั้น ๆ ให้ผู้ที่มีกิจธุระไปมารู้ได้เสมอ อีกประการ ๑ ต้องมีกวงตราที่ห้อประจำแขวง จะใช้ตราอย่างไรก็ได้ แต่อย่าให้ซ้ำกับแขวงอื่น แลต้องลงทเบียนไว้ที่ขุนบานด้วย

ใครผูกแขวงหวยแขวงใดได้ไป ก็มีอำนาจแต่ผู้เดียวที่จะอนุญาตให้ผู้อื่นตั้งม้าเขียนหวย (คือรับรายฎรเขางหวย) ในแขวงนั้นได้ จะอนุญาตให้ตั้งม้าเขียนหวยสักกี่แห่ง ๆ ก็ได้ตามชอบใจ ใครจะเปนเสมียนเขียนหวยหาผลประโยชน์ในแขวงนั้น ต้องมาขออนุญาตต่อแขวง ต้องตกลงยอมให้เงินต่อแขวงตามอัตราที่แขวงกำหนด ถ้าเปนท้องที่

TUDC 21/04/2563

มีคนแทงเงินเดิมพันมากแขวงก็เรียกค่าอนุญาตมาก ท้องที่เงินเดิมพันน้อยแขวงก็เรียกน้อยลงมา อัตราค่าอนุญาตที่แขวงเรียกจากเสมียนเขียนหวย เรียกเปนรายม้าที่ตั้งเขียน ม้า ๑ ตั้งแต่เดือนละ ๑๐ บาทลงมาจนเดือนละ ๔ บาท ตามทองทดฤาเลวดังกล่าวแล้ว

ผู้ที่ได้รับอนุญาตตั้งม้าเขียนหวย ต้องมีประกันสัญญาต่อแขวงคล้าย ๆ กับที่แขวงมีต่อขุนบานฉนั้น แลต้องรับดวงตราสำคัญไปจากแขวงดวง ๑ ในดวงตรามีอักษรบอกว่าเปนม้าที่เท่านั้น ๆ ในแขวงนั้น ๆ แขวงคิดเอาค่าตราจากผู้เขียนหวยดวงละ ๒๕ สตางค์ แต่เมื่อจะไม่เขียนหวยต่อไปต้องส่งตราคืนให้แขวง อีกอย่าง ๑ ต้องรับซื้อสมุดโผไปจากแขวงด้วย การที่กล่าวมานี้เหมือนกันทั้งเสมียนที่เขียนหวยแขวงในกรุง ฯ แลแขวงหัวเมือง

อนึ่งแขวงยังต้องมีผู้ช่วยอีกแขวงละหลายคน ที่สำคัญนั้น คือผู้ดูการต่างหูต่างตาแขวง เรียกว่าผู้จัดการคน ๑ ผู้รักษาเงินคน ๑ แลผู้ทำบาญชีคน ๑ ผู้ช่วยของแขวงในกรุง ฯ แล้วแต่แขวงจะเลือกหาขุนบานไม่เกี่ยวข้อง แต่ผู้ช่วยแขวงหัวเมืองขุนบานเห็นชอบด้วยจึงตั้งได้ เพราะขุนบานเปนผู้มีหุ้นส่วนอยู่ด้วย ขุนบานมักตั้งคนของตัวไปอยู่กำกับแขวงละคนเปนอย่างน้อย

ผลประโยชน์ที่แขวงหวยแลเสมียนเขียนหวยได้ ในการอากรหวยนั้น แขวงในกรุง ฯ มีผลประโยชน์ ๓ ทาง คือทางที่ ๑ ได้ค่าอนุญาตตั้งม้าเขียนหวย ถ้าในแขวงใดมีร้านเขียนหวยมากก็ได้เดือนละมาก ๆ

TUDC 21/04/2563

ถ้ามีน้อยก็ได้น้อยลงมา ทางที่ ๒ ได้ค่าน้ำ คือส่วนลดในเดิมพันที่นำส่งโรงหวย ขุนบานยกให้ร้อยละ ๒ ครึ่ง แต่ต้องแบ่งไปแจกร้านเขียนหวยเสียครึ่ง ๑ แขวงคงได้ส่วนลดแต่ร้อยละ ๑ กับเศษหนึ่งส่วนตามจำนวนเดิมพันของแขวงนั้น ทางที่ ๓ ได้กำไรค่าจำหน่ายสมุดโผ ค่าจำหน่ายตรา และถ้าแขวงต้องไปรับโพยหวยถึงร้านใด ยังได้ค่าเดินทางจากเสมียนหวยร้านนั้น บวกขึ้นในค่าอนุญาตอีกเดือนละ ๖ สลึง เหล่านี้นับเปนรายได้เบ็ดเตล็ด ส่วนแขวงหัวเมือง เพราะเหมือนเปนตัวขุนบานในแขวงนั้นดังกล่าวมาแล้ว มีทางที่ได้ผลประโยชน์เปน ๔ ทาง ผิดกับแขวงในกรุง ฯ คือทางที่ ๑ ได้เดิมพันที่หวยกิน แต่ถ้าหวยถูกก็ต้องออกเนื้อใช้เขา ทางที่ ๒ ได้ค่าน้ำชักจากผู้ถูกหวยเท่าทุนต่อ ๑ ทางที่ ๓ ได้ค่าอนุญาตร้านเขียนหวย เหมือนแขวงในกรุง ฯ ทางที่ ๔ ได้ผลประโยชน์เบ็ดเตล็ด คือขายสมุดโผ เปนต้น ส่วนเสมียนเขียนหวยนั้นมีผลประโยชน์ ๒ ทาง คือทางที่ ๑ ได้ค่าน้ำของขุนบานร้อยละ ๑ กับเศษหนึ่งส่วนตามจำนวนเดิมพันที่ส่งไป ทางที่ ๒ ได้ค่าน้ำจากผู้แทงหวย ถ้าใครถูกเสมียนหวยชักค่าน้ำเท่าทุนที่ถูกต่อ ๑ เหมือนกันทั้งเสมียนเขียนหวยแขวงในกรุง ฯ และแขวงหัวเมือง

ว่าด้วยแทงหวย

เครื่องล่อลวงให้คนแทงหวยมีหลายอย่าง เบื้องต้นก็คือที่เจ้ามือยอมใช้ถึง ๓๐ ต่อ ข้อนี้เปนเหตุให้คนคิดเห็นว่าจะรวย เพราะถึงจะแทงผิดไปสัก ๑๐ ครั้ง ๒๐ ครั้ง ถูกเข้าครั้งเดียวก็ยังได้กำไร ฤๅมิฉนั้น

TUDC 21/04/2563

หากว่าจะแทง ๑๐ ตัว ๒๐ ตัวถูกเข้าตัว ๑ ก็ยังได้กำไร ถ้ายิ่งเปนคนเชื่อความคิดแลวิชาของตนว่า จะแทงตัวเดียวสองตัวให้ถูกได้ ในคราวเดียว ก็เห็นช่องที่จะรวยยิ่งกว้างขวาง เพราะคนเล่นหวยไม่คิดเห็นว่าเหมือนตัวคนเดียวจะไปสั้คนตั้ง ๓๐ จึงพากันชอบเล่นหวยแลฉิบหายกันเพราะแทงหวยเปนอันมาก

ข้อใหญ่ใจความสำคัญของคนแทงหวย ก็คือที่จะต้องคิดให้ถูกว่าหวยจะออกตัวใดแล้วดักแทงหวยตัวนั้น การเลือกตัวหวยที่จะแทงนี้เรียกว่าหาหวยดี มีวิธีของคนเล่นหวยหลายอย่าง บางคนก็ใช้ความคิดบางคนก็เที่ยวหาโดยทางความรู้ จะอธิบายเฉภาะแต่วิธีที่มีหลักฐานอยู่บ้าง

วิธีหาหวยดีด้วยความคิดนั้น ใจความก็คือคิดเดาใจขนยานว่าจะออกหวยตัวใด เช่นกระบวนคิดยิดตือก ดังกล่าวไว้ในที่อื่นแล้วนั้นเปนต้น มีตำราของจีนตั้งไว้สำหรับให้คิดก็หลายอย่าง ดังเช่นเขารวมตัวหวยที่เปนคนชนิดเดียวกัน จัดไว้เปนพวก ๆ ในตำราเปน ๖ หมวด คือ—

หมวดที่ ๑ ตัว ถ ย ญ ซ ๔ ตัวนี้ จีนเรียกว่าสีจอหงวน แปลว่าหมวดขุนนาง ๔ คน

หมวดที่ ๒ ตัว ฆ บ ข น ว ล ๖ ตัวนี้ จีนเรียกว่าลักเต้าสือ แปลว่าพระทั้ง ๖

หมวดที่ ๓ ตัว ฝ ฟ พ ซ ๔ ตัวนี้ จีนเรียกว่าสีคิดเจียะ แปลว่าคนโซทั้ง ๔

หมวดที่ ๔ ตัว ท ร ค ศ ๔ ตัวนี้ จีนเรียกว่าสีจาโบ๊ แปลว่าผู้หญิงทั้ง ๔

TUDC 21/04/2563

หมวดที่ ๕ ตัว ข ม ต ธ ภ ๕ ตัวนี้ จีนเรียกว่าโง่วโฮ้วจั่ง แปลว่าเสือทั้ง ๕

หมวดที่ ๖ ตัว ช บ ด ฉ ผ ห ส อ ก ฟ ฌ ๑๑ ตัวนี้ จีนเรียกว่าซุ่ยยี่ แปลว่าหวยนอกเกณฑ์

ที่จัดเปนหมวดดังนี้หวังจะให้เปนเครื่องกำหนด สำหรับสังเกตเหตุการณ์ที่จะทำให้อารมณ์ผู้ออกหวยหมกมุ่นอยู่ในบุคคลจำพวกใด ยกตัวอย่างดังเช่นวันใดขุนบานทำบุญมีกงเต๊ก คาดว่าเวลาขุนบานเลือกตัวหวยในวันนั้นอารมณ์คงนึกอยู่ถึงพระ ก็แทง ฆ บ ข น ว ล ดักไว้ ฤาฉนั้นถ้าวันใดเปนวันฤกษ์วันมงคลของขุนบาน ดังเช่นวันประเดิมออกหวย คาดว่าขนบานคงไม่ออกตัวหวยอันเปนอัปรมงคลเปนต้น ดังเช่นหวยในจำพวกโจรแลจำพวกคนโซ ก็กันตัวหวยพวกนั้นออกเสียได้แล้วคิดคาดเหตุการณ์ประกอบว่าขุนบานจะเลือกหวยตัวมงคลประเภทไหน ก็แทงหวยประเภทนั้นดัก ขุนบานต้องมีไหวพริบคอยระวังในเหตุการณ์ที่เขาจะคาดอยู่เสมอ ถ้าเผลอก็อาจจะเปนดังเขาคาดได้จริง ๆ ยังมีเกณฑ์อย่างอื่นที่จะคิดแทงดักใจขุนบานได้อีกหลายอย่าง บางทีเกิดไฟไหม้ในวันนั้นขุนบานไม่ทันคิดเฉลียว ปล่อยอารมณ์ให้ไปเลือกตัว ฟ ออกมาหวยก็ถูกพวกไทย ๆ แทงดักได้มาก ๆ มีเรือง ๑ เกิดขึ้นเมื่อก่อนเลิกหวยไม่ช้านัก มีจีนผู้คนหนึ่ง ไปเล่นเบี้ยที่บ่อนซึ่งขนบานรับผกอยู่บ่อน ๑ เสียโปกว่า ๑๐,๐๐๐ บาท นึกว่าค่ำวันนั้นขุนบานคงเอาเรืองชนะโปเปนนิมิตรออกหวย ดักแทงตัว ข ง่วยโซ้ ก็ถูกได้เงินขุนบานไปราว ๒๐,๐๐๐ บาท แต่การที่แทงจะแทงดักใจขุนบานฤาแทงอย่างใด ๆ

TUDC 21/04/2563

ก็ตาม ต่อแทงถูกจึงเกิดเล่าฦๅรู้เรื่องกัน ที่ดักผิดหวยกินฉิบหายนั้น ไม่มีใครเล่าฦๅก็เงียบหายไป

ยังการที่หาหวยโดยกระบวนสืบสวนนั้น ก็คือการที่เที่ยวสืบถามตรวจตราหาเค้าเงื่อนว่าขุนบานจะออกหวยตัวไหนในวันหนึ่งวันใด มีวิธีหลายอย่างเหมือนกัน เบื้องต้นก็คือพยายามที่จะถามตัวขุนบานเอง อันนี้เปนวิธีเก่ามีมาแต่ครั้งเจ้าสัวหง ขุนบานถูกถามรำคาญจึงจ้างคนคิดใบ้ลวงบอกไว้น่าโรงหวยทุกวัน แต่บางทีขุนบานถูกผู้ที่อยู่ใกล้ชิดอ้อนวอนถาม บอกใบ้ให้จริง ๆ เขาแทงถูกก็มีบ้าง หลวงอุดรภัณฑ์พานิช เต็ง เคยเล่าว่าตัวเองเมื่อครั้งออกหวยก็เกือบเสียทีคนแทงครั้ง ๑ ปีนั้นหลวงอุดรแรกออกหวยยังไม่ชำนาญ ต้องอาไศรยท่านผู้ ๑ เปนผู้ช่วยเลือกตัวหวย วันหนึ่งมีคนที่ท่านผู้นั้นใช้สอยอยู่ในเรือนขอใบ้หวย ท่านคิดอยู่แล้วว่าวันนั้นจะออกตัวไหนจึงบอกใบ้ให้ หมายว่าพอจะให้คิดทายเล่นสนุก ๆ ครั้นเวลาค่ำท่านผู้นั้นไปโรงหวย บอกแนะนำให้หลวงอุดรออกหวยตัวที่คิดไว้แล้ว กลับมาบ้านจึงรู้ความว่ามีผู้อื่นมาวานคนในเรือนให้ขอใบ้ แลได้ใบ้ไปคิดทายถูกด้วย พอรู้เข้าก็ตกใจให้คนรีบไปบอกหลวงอุดรว่า อย่าให้ออกหวยตัวที่แนะให้เปนอันขาด คนบอกไปถึงขวนเวลาออกหวย พอหลวงอดรเปลี่ยนตัวหวยทัน หาไม่หวยคืนนั้นก็เห็นจะถูกเข้าถนัด นอกจากที่จะพยายามไต่ถามขุนบาน ยังมีพวกที่คิดลักดูเครื่องกำหนดจดจำของขุนบาน คือโพยเถาเปนต้น เอาไปเปนหลักคิดทายใจขุนบาน พวกนี้มักเปนคนในโรงหวยเอง ฦๅมิฉนั้นก็ยั่วยานคนในโรงหวยให้เอาใจออกหาก เพราะเหตุนี้ขุนบานจึงมิใคร่ไว้

TUDC 21/04/2563

ใจคนในโรงหวย ยังพวกที่หาหวยดีโดยทางวิทยาคม เช่นบนบานขอหวยต่อวัตถุแลบุคคลที่ตนนับถือว่าศักดิสิทธิ์มีเปนอเนกปริยาย วิธีที่ขอหวยจากวัตถุทั้งปวงนั้นจะยกไว้ จะยกตัวอย่างแต่ที่ขอต่อบุคคลแลไม่กล่าวถึงพวกอสัญ อลัชชี ที่ให้หวยเขาโดยมิจฉาชีพ บางทีคนดี ๆ เช่นพระสงฆ์ซึ่งคนทั้งหลายนับถือคุณวุฒิ ถ้าองค์ใดมักชอบประพฤติแปลก ๆ ก็มักมีคนเลยเข้าใจไปว่าท่านใบ้หวยให้เปนทาน เคยมีพระราชาคณะองค์ ๑ ที่มักประพฤติแปลก ๆ อย่างนั้น แต่งวัดรับเสด็จกฐินปี ๑ เอาตุ๊กตากระดาษที่เขาทำเปนรูปช้างมาตั้งรายตามกำแพงแก้ว พวกนักเลงหวยที่ไปในกระบวนพระกฐินวันนั้น เอาช้างเปนนิมิตรมาแทงตัว ฉ ช ฌ หวยเข้ากรรมออกตัว ฌ ถูกกันได้ขนเลื่องฦๅครั้ง ๑ ต่อมามีพระครูอีกองค์ ๑ ซึ่งมีชื่อเสียงในทางวิปัสสนาธุระผู้คนนับถือมาก พวกนักเลงหวยไปพูดจาเลียบเคียงหาเลศนัย ท่านพระครูหลงพูดด้วยโดยซื่อ ไม่รู้ว่าเขาขอหวย พวกนักเลงจับเลศนัยมาคิดแทงหวยถูกสักครั้ง ๑ ฦๅ ๒ ครั้ง ก็เกิดเลื่องฦๅว่า ท่านพระครูองค์นั้นใบ้หวยแม่น ทีนี้มีแต่คนพากันไปเลียบเคียงขอหวย ท่านพระครูจะพูดจาว่ากะไรฦๅทำอย่างไรก็กลายเปนใบ้หวยไปหมด ครั้นท่านพระครูรู้ตัวว่าเขามาลวงขอหวยก็ขัดใจ ครานั้นเห็นใครไปพูดจาเลียบเคียงเข้าใจว่าจะไปขอหวยก็ขับไล่เสียจากกุฏิ กวาดที่ขับไล่นั้นคนกลับเข้าใจว่าใบ้หวยให้ตัว ล ฬ ยังพากันกลับไปขออีก ที่สุดท่านพระครูฉวยพลองลากออกมาจะขู่ คนก็เข้าใจว่าใบ้ตัว ผ พ ภ จนท่านพระครูไม่รู้ว่าจะทำอย่างไร ต้องยืดปะตูกุฏิลั่นกลอนไม่รับแขกอยู่เปนช้านาน พวกศิษย์

TUDC 21/04/2563

หาญาติโยมพากันสงสาร คอยห้ามปรามคนไม่ให้ขอหวยคนจึงค่อย
เสื่อมซาไป วิธีหาหวยดีไม่มีขีดคั่นความเชื่อของมนุษย์ แม้ที่สุดจน
พระพุทธรูปฤาต้นไม้ก็มีคนไปอธิฐานขัดถูรอยตัวหวย เผื่อจะผุดโผล่ขึ้น
มาให้บ้าง แต่วิธีที่ปลาดจริง ๆ นั้น เกิดขึ้นเมื่อก่อนจะเลิกหวยไม่กี่
นัก ใครจะเปนผู้คิดก็หาทรายไม่ เกิดเปนลัทธิอัน ๑ ถึงวันเข้าพระวัสสา
เขียนตัวหวยครบทุกตัวแล้วเอาคว่ำไว้ในที่ซ่อนเร้นเช่นในหม้อเปนต้น ปิด
ผนึกเสียให้แน่นแล้วบูชาอธิฐานไปจนตลอดพรรษา เมื่อถึงวันก่อนจะออก
พรรษาเปิดผนึกดู ถ้าหวยตัวใดหงายขึ้นในนั้นก็เชื่อว่าจะออกตัวนั้นเมื่อวัน
ออกพรรษา คนเชื่อถือวิธีนี้แพร่หลายมาก จนเกิดเปนประเพณี พอถึง
เดือน ๑๑ ขึ้น ๑๕ คา ๓.๕ คา มีคนเข้ามากรุงเทพ ฯ มากมายหลายร้อย
หลายพันมาทั้งทางรถไฟและทางเรือ ถึงเพลาค่ำลงคนแน่นท้องถนน
ตั้งแต่น่าโรงหวยลามไปจนในถนนเจริญกรุงทุกปี เสมอมีงานอะไรเปน
การใหญ่ของขุนบานอย่าง ๑ ที่แท้ก็เสมอพากันเข้ามาอำนวยพรขุนบาน
นั้นเอง เพราะหวยดีโดยทางวิทยาคม ขุนบานไม่กลัวเหมือนหวยดี
โดยทางความคิด ยิ่งแทงมากก็ยิ่งชอบใจ แต่คนแทงก็ยังเชื่อถือกันอยู่
นั่นเอง จำนวนคนแทงหวยจึงไม่ลดถอยน้อยลง มีคนแทงทุกแขวง
ทุกวันไม่ขาด

ลักษณแทงหวยแทงได้ ๒ อย่าง คือแทงอย่างสามัญอย่าง ๑
แทงอย่างวิสามัญ เรียกว่า “แทงหิ้ง” แปลว่าแทงแขวนอย่าง ๑
จะว่าด้วยลักษณอย่างสามัญก่อน แทงอย่างนี้ต้องไปแทงที่เสมียน
เขียนหวย

TUDC 21/04/2563

วิธีที่เสมียนเขียนหวยมีการแปลก ซึ่งควรจะต้องอธิบายโดยเฉภาะอยู่ ๓ อย่าง คือวิธีใช้ภาษาอย่าง ๑ วิธีเขียนหนังสือไทยอย่าง ๑ วิธีคิดเงินอย่าง ๑

วิธีใช้ภาษานั้น ขุนบานยอมให้ใช้ภาษาจีนแลภาษาไทยได้เหมือนกันทั้ง ๒ ภาษา เสมียนหวยร้านใดถนัดภาษาจีน จะเขียนหวยแลทำบาญชีแต่ด้วยอักษรแลภาษาจีนก็ได้ ถ้าเสมียนหวยร้านใดชำนาญภาษาไทย จะเขียนหวยแลทำบาญชีด้วยภาษาแลอักษรไทยก็ได้เหมือนกัน แต่จะใช้อย่างใดก็ให้ใช้แต่อย่างนั้นอย่างเดียว ด้วยเหตุนี้คนแทงจะเปนไทยฤๅจีนก็เลือกร้านแทงหวยตามภาษาที่ตนเข้าใจได้

วิธีเขียนอักษรไทยในการแทงหวยนั้นไม่เหมือนกับที่เขียนกันในอักขรวิธี เพราะต้องระวังมิให้เปลี่ยนปลอมตัวอักษรหนึ่งไปเปนตัวอักษรอื่นได้ โดยกระบวนเขียนต่อเติมแก้ไข ดังเช่นแก้อักษร ก เปน ถ เปน ภ เปน ฌ เปนต้น เล่ากันว่าเคยเกิดลักแก้ตัวอักษรตั้งแต่ครั้งเจ๊สัวหง ๆ จึงต้องคิดวิธีเขียนเครื่องหมายไว้สำหรับกันแก้ ดังเช่นอักษร ก ต้องให้มีไม้ไต่คู้อยู่ข้างบน ก็ดังนี้ แลตัว ข ต้องให้เขียน ขุ ดังนี้เปนตัวอย่าง คนเขียนหวยต้องระวังเครื่องหมายเหล่านี้เผลอไม่ได้ แม้เสมียนหวยเขียนขาดเครื่องหมาย ดังเช่นเขียน ก ขาด ๑ ส่งไปถ้าหวยออกตัว ก ขุนบานตีกินไม่ยอมใช้ เสมียนผู้เขียนก็ต้องใช้ผู้แทงเอง อาจจะขาดทุนได้มาก ๆ

วิธีคิดเงินในการแทงหวยนั้น ใช้เงินไทยตามมาตราจีน คือ ๑,๐๐๐ กระแปะต่อตำลึง ๑ คิดเอาเงินไทย ๑๐ สลึงเปนตำลึง กำหนดบาท ๓

TUDC 21/04/2563

เปน ๕๐๐ แปะ แล้วกระจายเศษออกไป สลึง ๑ เปน ๑๐๐ แปะ เพื่อง ๑ เปน ๕๐ แปะ ในบาญชีที่แทงหวยใช้จดเปนแปะทั้งนั้น เรื่องคิดเงินเปนมาตราจีนนี้ เห็นจะเพื่อประโยชน์ให้ดีดลกคิดสดวก เพราะมาตราเงินไทยเศษไม่เปนสิบเสมอกันเหมือนมาตราจีน การที่แปลกมี ๓ อย่างดังอธิบายมานี้

เวลาสำหรับคนแทงหวยอย่างสามัญนั้น โดยปรกติเสมียนหวยออกนั่งม้ารับเขียนหวยตั้งแต่ตลาดออกเวลาย่าย ประสงค์จะให้เหมาะแก่เวลาคนไปตลาด ยอมให้คนแทงไปจนเวลา ๑๐ นาฬิกา ล.ท. อันเปนเวลาต้องส่งโพยไปยังโรงหวยเปนที่สุด ฤๅว่าอีกนัย ๑ ก็ราววันละ ๖ ชั่วโมง ถ้าแขวงอยู่ไกลออกไป ต้องส่งโพยก่อน ๑๐ ล.ท. ก็เลื่อนเวลาออกนั่งม้าให้วันเช้า คงให้ได้มีเวลาคนแทงหวยราววันละ ๖ ชั่วโมง แต่แขวงที่อยู่ใกล้โรงหวย เช่นแขวงประตูสามยอดเปนต้น ยอมให้คนแทงจนเวลาราว ๑ ก.ท. ส่งโพยต่อจวนตีกลองปุโหละขุนบานก็ยอม เพราะอยากให้เดิมพันมาก ส่วนแขวงหัวเมืองนั้นไม่ต้องส่งโพยไปยังแขวง จะเขียนแต่เวลาไรไปจน ๑๐ ล.ท. ก็ได้

คนแทงหวยต้องแทงตั้งแต่ ๕๐ แปะ คือเพื่อง ๑ ขึ้นไป เสมียนหวยจึงยอมให้แทง แต่ ๕๐ แปะนั้นจะแทงหวยสักกี่ตัว ถ้าไม่ต่ำกว่าตัวละ ๕ แปะแล้วก็แทงได้ ฝ่ายข้างมากคงกำหนดให้แทงหวยได้เพียงตัวละบาท ๑ เปนอย่างมาก เหมือนอย่างเมื่อครั้งเจ๊สัวหง ถ้าแทงหวยตัวใดมากกว่าบาท ๑ ขึ้นไปเสมียนไม่เขียนให้ แต่ความข้อนี้ที่จริง

TUDC 21/04/2563

เปนแต่ทำอุบายในบาญชีเท่านั้น ถ้าหากว่าใครจะแทงหวยตัว ๑ มากกว่าบาท ๑ ขึ้นไป บอกบาญชีแทงตัวนั้นให้เปนหลายหน แทงหนละบาท ๑ จะแทงสักกี่ร้อยบาทเสมียนหวยก็ยอมให้แทง

ลักษณการแทงหวย ผู้แทงต้องเอาเงินวางให้เสมียนหวยก่อน แล้วบอกว่าจะแทงหวยโรงเช้าตัวใดเปนเงินเท่าใด แลโรงค่ำจะแทงอย่างไร ด้วยลักษณแทงหวยโรงค่ำมีวิธีแทงได้หลายอย่าง เปนต้นว่าจะแทงถูกยกผิดซ้ำ เช่นแทงตัว ก โรงเช้า ถ้าถูกเปนเสร็จเพียงเท่านั้น ถ้ากินให้แทงซ้ำตัว ก ในโรงค่ำอีก ฉนี้ก็ได้ ฤๅจะแทงหุ้ม เช่นแทงตัว ก ตัว ข โรงเช้า ถ้าถูกตัวใดตัวหนึ่งให้เอาเงินที่ขุนยานใช้แทงอีกตัว ๑ ทั้งหมด ฤๅแต่เท่าหนึ่งเท่าใด ฉนี้ก็มี ยกมาแสดงพอเปนตัวอย่าง เสมียนหวยเรียกเงินไว้แล้วจึงลงมือเขียนบาญชี

บาญชีของเสมียนเขียนหวยมี ๓ อย่างด้วยกัน คือสมุดโผอย่าง ๑ ใบตอบอย่าง ๑ ใบโพยอย่าง ๑

สมุดโผ คือสมุดที่ขุนยานจำหน่ายไป เปนตัวบาญชีใหญ่สำหรับร้านเขียนหวย ต้องเขียนลงเดือนวันไว้ข้างบน ใครแทงหวยตัวใดเงินเท่าใดก็จดลงไปไม่ต้องลงชื่อผู้แทง ใช้ประทับตราประจำต่อกับใบตอบเปนสำคัญสำหรับตัวคน

ใบตอบนั้น คือใบสำคัญทำให้แก่ผู้แทงหวย เขียนว่าวันนั้นแทงหวยตัวนั้น ๆ เงินเท่านั้น ๆ แทงอย่างนั้น ๆ เอาใบตอบนี้วางลงในสมุดโผประทับดวงตราประจำต่อไว้ในช่องบาญชีที่ผู้นั้นแทง แล้วมอบใบตอบให้ผู้แทงถือไว้ ถ้าหวยถูกจะได้นำมาขึ้นเอาเงิน

TUDC 21/04/2563

ใบโพยนั้น ทำสำหรับส่งโรงหวย ต้องทำเปนโพยหวยโรงเช้าส่วน ๑ โพยหวยโรงค่ำส่วน ๑ ไม่ปะปนกัน ตอนหัวค่ำทำแต่โพยโรงเช้า ส่วนโพยโรงค่ำทำต่อเมื่อหวยโรงเช้าออกแล้ว ลักษณการเขียนโพยมีข้อยังคับว่า หวยในโพยใบ ๑ ไม่ให้เทงเกินตัวละ ๔๐๐ แปะ คือบาท ๑ แลจำนวนเงินในโพยใบ ๑ จะเปนหวยกี่ตัวก็ตาม ไม่ให้จำนวนเงินเกิน ๒,๐๐๐ แปะ คือ ๕ บาท เมื่อเขียนโพยเสร็จแล้ว พับเหน็บกระดายเปนรูปสี่เหลี่ยมรี ยาวประมาณ ๔ นิ้ว กว้างประมาณนิ้ว ๑ เหมือนกันทุกใบ ต้องพับไม่ให้แลเห็นตัวหวยข้างใน แต่ต้องเขียนบอกจำนวนเงินไว้ข้างหลังว่าในนั้นจำนวนเงินเท่านั้นแปะ ประทับตาร้านเปนสำคัญทุกใบ แล้วรวมโพยเข้าเปนมัด แลเขียนใบนำบอกว่าวันนั้นโพยเท่านั้นใบ รวมเปนเงินเท่านั้น เหน็บไว้กับมัดโพย สำหรับส่งแขวงพร้อมกับโพย

ครั้นถึงเวลากำหนด (ราว ๑๐ ล.ท. ฤๅก่อนหลังตามร้านที่ใกล้แลไกล) เสมียนหวยจึงเอาโพยกับใบนำไปส่งยังแขวง (ถ้าขอให้แขวงไปรับต้องเสียเงินค่าเดิน ดังกล่าวมาแล้ว)

ลักษณการที่เสมียนหวยส่งโพยไปแขวงผิดกัน คือแขวงใกล้ซึ่งอาจจะกลับไปเขียนโพยหวยโรงค่ำส่งเมื่อหวยโรงเช้าออกแล้วได้นั้น ส่งแต่โพยหวยโรงเช้า ส่วนแขวงไกล ซึ่งจะกลับไปเขียนโพยหวยโรงค่ำส่งมาไม่ทัน ส่งโพยหวยโรงเช้าแล้ว ต้องมอบโพยให้แขวง ๆ มาหาที่เขียนโพยโรงค่ำที่ใกล้ ๆ โรงหวย

TUDC 21/04/2563

แขวงหัวเมืองนั้น เขียนแต่โผกับใบตอย ไม่ต้องเขียนโพย เอาโผไปส่งแขวงแทนโพยทุกวัน แขวงเอาโผใส่กำปั่นลั่นกุญแจ ๓ ดอก คือของผู้แทนขนบาน ๑ ของแขวง ๑ ของเสมียนบาญชีดอก ๑ รักษาไว้จนรู้ว่าหวยออกตัวใดแล้วจึงไขกำปั่น

แขวง (ในกรุง ฯ) รับโพยจากเสมียนแล้ว ตรวจดบาญชีโพย แลบาญชีเงินไว้สำหรับแขวงส่วน ๑ แลทำใบนำ บอกนามแขวง บอกวันเดือน บอกจำนวนโพย แลบอกจำนวนเงินลงในใบนำนั้น แล้วคุมโพยกับใบนำสำหรับหวยโรงเช้ามาส่งยังโรงหวย ต้องส่งในระหว่างแต่เวลาโรงหวยตีกลองสัญญาเรียกโพยจนตีกลองปุโหละยอกห้าม คือในระหว่างเวลาแต่ ๑๑ ล.ท. ไปจนราว ๒ ก.ท.

วิธีแทงหวยหึ้งนั้น สำหรับพวกนักเลงขาใหญ่ที่จะแทงตักใจขุนบานด้วยจำนวนเงินมาก ๆ ขุนบานยอมให้พวกแทงหวยหึ้งเขียนโพยเอง และเอาโพยของตนไปส่งที่โรงหวยได้เหมือนอย่างกับเปนแขวง แต่ว่าต้องแทงคราว ๑ ไม่ต่ำกว่า ๒๒ บาทลงมา แลต้องทำโพยให้ถูกต้องแบบแผนอย่างโพยหวยสามัญ คือวิธีเขียนตัวอักษรแลกำหนดในโพยใบ ๑ ไม่ให้แทงมากกว่าตัวละบาท ๑ แลรวมเงินในโพยใบ ๑ ไม่ให้เกิน ๕ บาทเหล่านี้ ลักษณแทงหวยหึ้งกับแทงหวยสามัญที่ผิดกันเปนข้อสำคัญนั้น คือแทงหวยสามัญ เมื่อหวยโรงเช้าออกแล้ว ขุนบานแก้โพยออกดูรู้ว่าผู้แทง ๆ หวยตัวไหนมาก อาจจะคาดใจคนแทงว่าโรงค่ำคงจะแทงตัวไหน ๆ คิดยักย้ายตัวหวยโรงค่ำไปเสียให้ห่างได้

TUDC 21/04/2563

การที่แทงหึ่ง ต่อแทงถูกผู้แทงจึ่งยอมให้เบี๊ดโพยออกดูว่าแทงตัวใด ถ้าแทงผิดไม่ยอมเบี๊ดโพยให้ขุนบานรู้ว่าได้แทงตัวใดที่เดียว ประสงค์จะไว้ตักแทงโรงค่ำต่อไป บางที่พวกแทงหึ่งอาจจะแทงถูกเอาเงินขุนบานได้ถึง ๓๐,๐๐๐ แล ๒๐,๐๐๐ บาทก็มี ด้วยเหตุนี้พวกนักเลงโตจึ่งชอบแทงหึ่ง

ลักษณการในโรงหวย

ก่อนที่จะอธิบายถึงวิธีออกหวย จะกล่าวถึงลักษณที่ขุนบานจัดการในโรงหวยก่อน จำนวนคนประจำการโรงหวยซึ่งขุนบานต้องให้เงินเดือนแลต้องตั้งโรงครัวเลี้ยงอาหารเวลาทำการ รวมเบ็ดเสร็จประมาณ ๒๐๐ คน จัดเปนตำแหน่งผู้ใหญ่ผู้น้อยมีน่าที่ต่างกันดังนี้ คือ

หลงจู๊ใหญ่มีคน ๑ เปนผู้ดูแลการงานทั้งปวงต่างหูต่างตาของขุนบาน หลงจู๊ใหญ่นี้มักเปลี่ยนตามตัวขุนบาน

หลงจู๊รองมีประมาณ ๑๘ คน เปนผู้สำหรับเที่ยวตรวจตราการตามแขวงแลร้านเขียนหวยทั่วไป มักเปนคนทำการอยู่เสมอไป ไม่ใคร่ต้องผลัดเปลี่ยน

คนเก็บเงินคน ๑ สำหรับเก็บรักษาเงินสดแลรับเงินจ่ายเงิน มักเปนคนของขุนบานอย่างหลงจู๊ใหญ่

หลงจู๊รอง สำหรับตรวจตราการในโรงหวยมีอีก ๒ คน สำหรับตรวจการกลางคืนคน ๑ ตรวจการกลางวันคน ๑ หลงจู๊ ๒ คนนี้มักเปนคนทำการอยู่เสมอ ไม่ใคร่ต้องผลัดเปลี่ยน

TUDC 21/04/2563

นายเสมียน คือผู้ที่เปนหัวน่าทำการเสมียนมี ๓ คน เสมียนที่ ๑ สำหรับทำบาญชีเงินรับจ่ายทั้งปวงคน ๑ เสมียนที่ ๒ สำหรับทำบาญชีโพยคน ๑ เสมียนที่ ๓ สำหรับสอบบาญชีทั้งปวงคน ๑ เสมียนทั้ง ๓ นี้เปนผู้ชำนาญ มักเปนคนประจำอยู่เสมอ

รองจากเสมียนถึงพวกพนักงาน มักเปนคนอยู่ประจำและฝึกหัดทำการติดต่อพ่อลูกหลานลงมาเปนพื้น พนักงานมี ๓ พวก คือ

พนักงานกองตรวจโพยมี ๖ กอง ๆ ๑ มีคนดีดลูกคิดคน ๑ คนตีตราคน ๑

พนักงานกองเตียมเถามี ๑๐ กอง ๆ ๑ มีคนบอกคน ๑ คนจดคน ๑ ในพวกพนักงานเตียมเถานี้ มีคนสำคัญของขุนบานคน ๑ ฤา ๒ คน ซึ่งต้องเปนคนที่ไว้ใจได้จริง ๆ สำหรับรวมบาญชีเตียมเถา คือรวมยอดบาญชีว่าในวันนั้นคนแทงหวยตัวไหนเท่าไร ๆ รู้กันแต่กับขุนบานสำหรับกะตัวหวยที่จะออกต่อไป ที่กล่าวมาเปนพนักงานประจำน่าที่ นอกจากนี้ยังมีพนักงานกลางสำหรับช่วยเหลือในน่าที่ทั้งปวงตลอดจนคนทำครัว จึงรวมเบ็ดเสร็จประมาณ ๒๐๐ คน พนักงานโรงหวยแบ่งกันเปน ๒ พวก พวกพนักงานการกลางวันพวก ๑ พวกพนักงานการกลางคืนพวก ๑ พนักงานกลางวันมาทำงานแต่เช้าไปจนบ่าย พนักงานกลางคืนต้องมาถึงโรงหวยเวลา ๑๐ ล.ท. ได้กลับไปต่อเวลาสว่างเสมอทุกคืน ส่วนตัวขุนบานนั้นต้องมาออกหวยเองทั้งโรงเช้าแลโรงค่ำทุกวัน นอกจากนั้นก็มาตรวจตราการในเวลาอื่น ๆ บ้าง

TUDC 21/04/2563

ว่าด้วยลักษณการออกหวย

ถึงเวลา ๕ ทุ่ม (๑๑ ล.ท.) ที่โรงหวยตั้งกลองสัญญาย่ำ ๓ ลา เปนกำหนดให้แขวงเอาโพยหวยโรงเช้าไปส่ง แต่ชั้นก่อนตั้งกลองเรียกโพยหวยโรงเช้าแต่เวลายาม ๑ (๙ ล.ท.) ต่อมาขนบานประสงค์จะให้มีเวลาสำหรับคนแทงหวยได้มากขึ้น จึงเลื่อนเวลาเรียกโพยออกไป ๒ ชั่วทุ่ม เมื่อตั้งกลองเรียกโพยแล้ว พวกแขวงก็นำโพยไปยังโรงหวย ส่งใบนำไปยังเสมียนคนที่ ๒ ส่วนโพยส่งไปยังพนักงานกองตรวจโพย

พนักงานกองตรวจโพยแก้มัดเอาโพยออกตรวจ คน ๑ ประทับตราประจำวันของโรงหวยที่หลังใบโพยไปพลาง บอกยอดเงินที่เสมียนหวยเขียนไว้ที่หลังใบโพยไปพลาง อีกคน ๑ ก็คิดลูกคิดรวมเงินตามไปจนสิ้นโพยแขวง ๑ ก็จดยอดเงินส่งไปยังเสมียนคนที่ ๒ สำหรับสอบกับใบนำที่แขวงทำมิน ทำดังนี้ไปจนครบทุกแขวง

ในตอนหวยเรียกโพยนี้เปนเวลาที่พวกแทงหวยหิ้งจะส่งโพยเข้าไปยังโรงหวย เสมียนคนที่ ๒ เปนพนักงานรับหวยหิ้ง แลรับเงินเดิมพันจากผู้แทง แล้วทำใบรับให้เปนสำคัญ ส่วนโพยนั้นส่งไปให้เสมียนกองตรวจโพยตีตราประจำวันแล้วก็เอาขึ้นแขวนไว้ใกล้ข้างน่าโรง ส่วนโพยสามัญเอาแขวนไว้ต่อเข้ามาข้างใน

เมื่อเสมียนคนที่ ๒ ตรวจยอดเงินที่พนักงานกองตรวจโพยส่งมา สอบกับใบนำของแขวงจนครบทุกแขวงแล้ว จึงรวมยอดเงินขึ้นเสนอต่อขุนบานว่า เดิมพันหวยโรงเช้าวันนั้นเปนเงินเท่านั้น เมื่อเสร็จ

TUDC 21/04/2563

การตรวจดังกล่าวมานี้แล้วก็เปนอันเสร็จ ขุนบานจึงให้ตีกลองสัญญา ๓ ที เรียกว่าตีปุโหละ บอกว่าจะไม่รับให้แทงหวยแต่เวลานั้นอีกต่อไป เปนอันถึงเวลาที่จะออกหวย

หลักที่ขุนบานจะเลือกตัวหวยออกนั้น สิ่งสำคัญก็โพยเถา คือบาญชีคนแทงหวยวันก่อน ๆ ที่ให้ตรวจจดไว้ ว่าวันไหนคนแทงตัวใดมากน้อยอย่างไร ตรวจเทียบกันถอยหลังขึ้นไปตั้งเจ็ดวันแปดวัน คิดดูทางวิถีจิตรของคนแทงหวยว่าจะเปนอย่างไร แล้วคิดเลือกตัวหวยออก หลีกเลี่ยงอย่าให้แทงถูก โพยเถาของขุนบานเปนของที่ต้องปกปิดซ่อนเร้นอย่างที่สุด เพราะถ้านักเลงได้ไป จับหลักที่ขุนบานเลือกตัวหวยได้แล้วก็อาจจะแทงถูกได้ไม่ยาก

เล่ากันว่า แต่ก่อนขุนบานเอาตัวหวยออกมาแขวนไว้ในเวลาให้คนแทง เหมือนอย่างเมื่อครั้งเจ๊สัวหง แต่ถูกพวกในโรงหวยลักลอบดูตัวหวยบ้าง แม้ที่สุดจำตำหนิเชือกที่แขวนตัวหวยได้โดยความสังเกตบ้าง บอกให้คนข้างนอกแทงถูก จึงต้องเลิกวิธีเอาหวยออกแขวนก่อนนั้นเสีย รอจนถึงเวลาห้ามแทงแล้วขุนบานจึงเข้าไปหยิบตัวหวยใส่ถุง เอาออกมาแขวนที่ในมณฑลกลางโรง แล้วเปลื้องถุงออกให้เห็นตัวหวยในขณะนั้นเปนประเพณีดังนี้มาจนเลิกหวย

เมื่อขุนบานออกหวยโรงเช้าแล้ว ลงมือขัดเรื่องโพยหิ้งก่อน ถ้าหวยกินเจ้าของก็คืนเอาโพยไป ถ้าหวยถูกก็ส่งโพยให้พนักงานแก้โพยออกตรวจ ตรวจโพยหวยหิ้งแล้วจึงตรวจโพยสามัญ ลักษณตรวจ

TUDC 21/04/2563

โพยสามัญนั้น ต้องเรียกระดมคนทั้งพนักงานกองตรวจโพยแลกองเตียมเถามาช่วยกันตรวจ แต่การที่ตรวจชั้นนี้ประสงค์เพียงจะดูว่าโพยแขวงไหนถูกกี่ใบ แก้ใบโพยออกดูตัวหวยที่เขียนไว้ข้างในแล้ว กันโพยที่มีหวยถูกไว้พวก ๑ กันโพยที่หวยกินไว้พวก ๑ ครั้นกันเสร็จแล้วจึงรวมโพยที่หวยถูกส่งไปยัง “กองนับตัวถูก” อีกกอง ๑ ซึ่งเปนผู้ชำนาญ แลมีคนไว้ใจของขุนบานฤๅตัวขุนบานอยู่กำกับด้วย ตรวจดูเห็นว่าเปนการถูกต้องก็ประทับตราประจำวันลงตรงตัวหวยที่ถูกทุกใบโพย ถ้าหากว่าเห็นวิปลาศ ดังขาดเครื่องหมายตัวอักษรเช่น ก ขาดไม้ไต่คู้ ๘ เปนต้น ขุนบานก็ตัดสิน “ติกิน” คือว่ากิน ให้ประทับตราลงที่ตัวหวยนั้นหลายดวง แล้วไม่ยอมใช้เงินให้

พอตรวจคิดจำนวนเงินรู้เปนยุติว่าหวยสิ้งถูกเท่าใด ก็ใช้เงินให้ทันที ส่วนหวยสามัญแขวงใดมีหวยถูกเท่าใด เสมียนคนที่ ๒ ก็คิดบาญชีหักเงินกับแขวงให้เสร็จกันในขณะนั้น คือว่าหวยโรงเช้าวันนั้น เงินเดิมพันของแขวงนั้นเท่านั้น ถูกเท่านั้น กินเท่านั้น หักเดิมพันที่กินใช้หวยที่ถูกเช่นเงินเท่านั้น เหลือเงินเดิมพันที่แขวงจะต้องนำส่งโรงหวยฤๅถ้าถูกมาก ๆ โรงหวยจะต้องเพิ่มเงินให้แขวงเท่านั้น เปนยุติกันทุกแขวง

ในเวลาเมื่อขุนบานตรวจโพยหวยถูกดังกล่าวมานั้น พวกพนักงานเตียมเถาก็ลงมือตรวจเตียมโพยส่วนที่หวยกินพร้อมกัน การที่เตียมเถานั้นสำหรับจะให้ขุนบานรู้ว่าหวยโรงเช้าวันนั้น ตัวไหนมีจำนวนคน

TUDC 21/04/2563

แทงมากกว่ากันโดยลำดับลงมา เพื่อขุนบานจะได้คิดออกหวยโรงค่ำ หลีกเลี่ยงไม่ให้ถูกแทงหู้ ลักษณเตียมนั้นแบ่งพนักงานออกเปน ๑๐ กอง ประสงค์จะให้พนักงานเตียมรู้โพยเถาแต่คนละเล็กละน้อย ไม่ให้สามารถหาหลักฐานสำหรับแทงหวยได้ กองเตียมเถากอง ๑ มีคนขานโพยคน ๑ คนแต้มคน ๑ คนขานโพยอ่านแต่ชื่อตัวหวยที่มีในใบโพยไม่ต้องบอกเรือนเงิน ผู้แต้มมีกระดายเขียนตัวหวยเรียงกันไว้ในนั้น ผู้อ่านขานตัวไหนครั้ง ๑ ก็แต้มหมึกลงเปนคะแนนที่ตัวหวยนั้นครั้ง ๑ พอหมดจำนวนโพยในกองของตนก็เขียนรวมยอดบอกจำนวนที่แทงว่าตัว ก มีคนแทงกี่คน ตัว ข มีคนแทงกี่คน เปนต้นจนตลอดทุกตัวหวย แล้วไปส่งให้ “เตียมใน” อันเปนคนสนิทของขุนบานที่เปนผู้สำหรับรวมยอดเตียมเถาทุกแขวงเสนอต่อขุนบาน ครั้นเสร็จการเตียมเถาแล้วก็เปนเสร็จการส่วนหวยโรงเช้า ถึงเวลาที่จะเตรียมการสำหรับออกโรงค่ำต่อไป

ลักษณการออกหวยโรงค่ำ ก็เปนทำนองเดียวกันกับหวยโรงเช้าหมดทุกอย่าง จะต้องอธิบายแต่เรื่องเขียนโพยซึ่งแปลกออกไปสักเล็กน้อย เพราะเมื่อคนไปแทงหวยในตอนเย็น ยอกเสมียนหวยไว้เสร็จว่าให้แทงหวยโรงค่ำอย่างไร ๆ บางคนสั่งว่าหวยที่แทงวันนั้น ถ้าโรงเช้ากินให้แทงตามโรงค่ำอีก ถ้าเช่นนี้เสมียนก็เรียกเงินไว้เสร็จ แลบางทีถึงเขียนโพยเตรียมไว้แต่เวลาหวยโรงเช้ายังไม่ออก แต่บางคนสั่งว่าถ้าถูกโรงเช้าให้แทงหู้ คือเพิ่มเงินแทงหวยตัวนั้น ๆ โรงเย็น ยกตัวอย่างดังว่าแทงตัว ก กับตัว ข ตัวละบาท ๑ แล้วสั่งไว้ว่าถ้าหวยโรงเช้าออก

TUDC 21/04/2563

ตัวหนึ่งตัวใด ให้เอาเงินที่ขุนบานใช้ให้แทงอิกตัว ๑ ในโรงค่ำทั้ง ๓๐ บาทก็ดี ฤาแต่ ๒๐ บาทก็ดี อย่างนี้เรียกว่าแทงหู้ ลักษณแทงหู้ต้องถกเสียตัว ๑ ก่อนแล้ว จึงแทงด้วยเงินกำไร เพราะฉนั้นการที่จะได้แทงหู้ฤาไม่ได้แทงจะรู้ได้ต่อเมื่อหวยโรงเช้าออกแล้ว ด้วยเหตุนี้เสมียนหวยได้แต่จดคำสั่งไว้ในสมุดโผ ถ้าหวยโรงเช้าออกกินก็แล้วไป ถ้าถูกก็ต้องเขียนโพยแทงโรงค่ำแทงให้เขา แต่คนแทงมีหลายรายมาก ด้วยกันมักถูกบ้างกินบ้างเปนปรกติ เสมียนหวยจึงต้องคอยฟังหวยโรงเช้าออกทุก ๆ คืน พอหวยออกคนโรงหวยก็เที่ยวเดินร้องบอกว่าหวยออกตัวไหน เสมียนหวยรู้ว่าหวยออกตัวไรแล้วก็ลงมือเขียนโพยหวยค่ำไปส่งแขวงอิกครั้ง ๑ เหมือนกับที่ส่งโพยหวยโรงเช้า แต่แขวงที่อยู่ห่างไกล เช่นแขวงสามเสนฤาถนนตกเปนต้น ที่เสมียนจะรู้ตัวหวยออก แลเขียนโพยส่งให้ไม่ทัน แขวงมาส่งโพยหวยโรงเช้าต้องรับเอาโผของเสมียนหวยมาด้วย มาหาที่ตรวจโผเขียนโพยหวยโรงค่ำที่แห่งใดแห่งหนึ่งใกล้โรงหวย ให้ทันส่งเวลาเรียกโพย โพยหวยโรงค่ำ ๆ น้อยกว่าโรงเช้า ติกลองเรียกโพยเวลาราว ๓ นาฬิกา ก.ท. พอ ๔ นาฬิกาเศษ ก็ตรวจโพยเสร็จได้ออกหวยโรงค่ำ

เวลาออกหวยมีผิดปรกติบ้างละ ๒ คราว คือเมื่อออกพรรษาคราว ๑ เพราะคนตื่นกันเข้ามาเล่นหวยมากกว่าปรกติหลายเท่า กว่าจะได้ออกหวยโรงเช้าต่อราว ๔ นาฬิกา ก. ท. หวยโรงค่ำก็ต้องเลื่อนมาออกจนเวลาเช้าถึง ๘ หรือ ๙ นาฬิกา ก.ท. ทั้ง ๓ วัน อิกคราว ๑ ก็ตรุษจีน นั่นขุนบานประสงค์จะให้พวกที่ทำงานในโรงหวยได้ไปเล่นตรุษ ร่นเวลา

TUDC 21/04/2563

เข้ามาเรียกโพยหวยโรงเช้าแต่บ่าย ๕ นาฬิกา ออกหวยโรงเช้าราว ๗ นาฬิกา หวยโรงค่ำออกร่าว ๑๑ นาฬิกา พอเที่ยงคืนก็ปล่อยให้คนกลับทั้ง ๓ วัน

การออกหวยในส่วนแขวงหัวเมืองนั้น พอเช้าขึ้นรู้ว่าหวยโรงเช้าโรงค่ำเมื่อคืนที่ล่วงแล้วออกตัวไร แขวงก็เปิดกำปั่นเอาสมุดโผออกมาคิดบาญชีกินแลถูก เหมือนอย่างในโรงหวยที่กรุงเทพ ฯ แล้วมอบโผคืนให้เสมียนหวยไปสำหรับเขียนหวยในวันนั้นต่อไป ลักษณออกหวยเปนดังแสดงมานี้

ว่าด้วยเงินอากรหวย

ในบรรดาการงานที่ใช้คนมาก เห็นจะไม่มีการอันใดที่ทำเปนระเบียบเรียบร้อยยิ่งขึ้นไปกว่าอากรหวย นับตั้งแต่วิธีจัดน่าที่ต่าง ๆ ตลอดจนผู้กหัดผู้คนใช้สรอยประจำการ ล้วนคล่องแคล่วชำนิชำนาญ ใครได้ไปดูในโรงหวย เพียงเห็นแต่พวกเด็ก ๆ ที่เขาหัดให้ตรวจโพยก็ต้องเห็นเปนอัศจรรย์ บางทีถึงนึกว่าน่าเสียดาย การที่ทำได้เรียบร้อยถึงปานนั้น ไปเปนปรปักษ์เสียกับความเจริญของบ้านเมือง หาไม่ก็จะเปนของควรอวดแขกบ้านแขกเมืองได้สักอย่าง ๑ ข้อที่การอากรหวยทำเปนระเบียบเรียบร้อยได้นั้น เพราะเหตุที่นายอากรเปนผู้ที่จะได้จะเสียในวิธีที่ทำการ ถ้าทำดีก็รวย ถ้าทำพลาดก็ฉิบหาย เพราะฉนั้นถึงนายอากรจะเปลี่ยนตัวกันเปนปี ๆ ความมุ่งหมายของผู้เปนนายอากรทุกคนย่อมเปนอย่างเดียวกัน คือคิดอ่านแต่จะให้การสดวกดีอย่างที่สุด

TUDC 21/04/2563

แลให้เปลี่ยงตัวน้อยที่สุดด้วยกันทั้ง ๒ สถาน เมื่อนายอากรคนใดเห็นว่าวิธีการทำอย่างใดดี ก็เอาเปนแบบอย่างทำตามต่อกันมา วิธีการอย่างใดจะต้องแก้ไขฤาจะต้องคิดขึ้นใหม่ ก็ต้องทำโดยความระมัดระวังไม่สุ่มสี่สุ่มห้า ครั้นได้วิธีอย่างใดดี คนภายหลังก็ต้องเอาอย่างนั้นเปนแบบแผนทำต่อ ๆ กันมา ด้วยเหตุนี้การในอากรหวยจึงมีแบบแผนทำลงรูปเรียบร้อย จนแทบจะไม่มีทางที่จะแก้ไขให้สดวกดียิ่งขึ้นไปได้ เว้นอย่างเดียวแต่เรื่องรักษาความสอาดในโรงหวย ส่วนพวกคนทำการอากรหวยตั้งแต่เสมียนเขียนหวยจนพนักงานในโรงหวย เปนคนทำประจำที่อยู่โดยมาก ใครทำการอย่างใดก็ทำอย่างนั้นเสมอทุก ๆ วันก็ชำนิชำนาญ ว่าโดยย่อเพราะอากรหวยอาไศรยความคันเคยเปนหลัก ทำติดต่อกันมาช้านาน วิธีการจึงเปนระเบียบเรียบร้อยถึงที่สุดที่จะเปนได้ การอย่างอื่นในอากรหวยได้อธิบายมาแล้ว ในตอนนี้จะกล่าวถึงการอันเกี่ยวด้วยเรื่องเงินในอากรหวยต่อไป

ประเพณีในการอากรหวยถือเปนหลักอย่าง ๑ ที่ต้องใช้เงินสดกันไม่ให้ติดค้าง ที่จำเปนจะต้องติดค้างบ้างก็มีกำหนดแน่นอนไม่หละหลวม ยกตัวอย่างเหมือนดังการส่งเงินเดิมพันที่เสมียนหวยส่งแขวงก็ดี ที่แขวงส่งขนยานก็ดี จะส่งเงินเดิมพันทุกวันพร้อมกับโพยหวยไม่ได้ ด้วยจะต้องมีเงินสำรองไว้สำหรับใช้คนถูกหวย ทั้งที่แขวงแลที่ร้านเขียนหวย เขาจึงตั้งกำหนดเงินสำรอง เปนต้นว่าเสมียนหวยคน ๑ แขวงยอมให้เอาเงินเดิมพันไว้เปนเงินสำรองได้เท่านั้น ๆ เปนกำหนด ต่างกันตามที่เปนร้านมีคนแทงมากฤาน้อย ถ้าเงินเดิมพัน

TUDC 21/04/2563

อยู่ในมือมากกว่ากำหนดเมื่อใดต้องส่งทันที ถ้าขืนเอาไว้แม้เกินไปขน
บาท ๑ ก็ปรับ ส่วนแขวงขนบานก็กำหนดเงินสำรองให้อย่างเดียวกัน แต่
ถึงเวลาหวยออก เมื่อคิดบาญชีเงินได้เสียเปนต้องสอบให้รักันทกวัน
ว่ามีตัวเงินสดของขุนบานอยู่ที่แขวงใดเท่าใด แลแขวงก็สอบว่ามีตัวเงิน
สดของแขวงอยู่ที่เสมียนหวยคนใดเท่าใดทุก ๆ วัน ดังนี้เปนตัวอย่าง

ส่วนเงินอากรที่ขุนบานต้องส่งพระคลังนั้น ได้ยินว่าเมื่อแรกตั้ง
อากรหวยในรัชกาลที่ ๓ เงินอากรหวยเพียงบัละสองร้อยห้าสิบชั่ง คือ
๒๐,๐๐๐ บาท มาถึงรัชกาลที่ ๔ เงินอากรมากขึ้นเปนบัละสองพันห้าร้อยชั่ง
คือ๒๐๐,๐๐๐ บาท[๑] เงินอากรหวยขึ้นมากถึงที่สุดเมื่อรัตนโกสินทรศก ๑๓๐
ตรงกับปีกุญ พ. ศ. ๒๔๕๔ ในรัชกาลปัตยบันนี้ เปนเงินบัละสี่หมื่นแปดพัน
ร้อยสิบชั่ง คือ ๓,๘๔๘,๖๐๐ บาท วิธีส่งเงินอากรหวย รัฐบาล
ให้ส่งเหมือนกับเงินภาษีอากรผูกขาดอย่างอื่น คือนายอากรต้องนำเงิน
ส่งพระคลังล่วงน่าเท่าอัตราเงินงวด ๓ เดือน รัฐบาลเอาไว้เปนเงินประ
กัน ๒ เดือน เปนเงินงวดสำหรับเดือนต้นเดือน ๑ ต่อไปพอขึ้นเดือนไหน
นายอากรต้องส่งเงินงวดสำหรับเดือนนั้นล่วงน่า ตั้งแต่เดือนที่ ๒ เปนต้น
ไป จนถึงเดือนที่ ๑๑ ที่ ๑๒ รัฐบาลจึงยอมหักเงินประกันให้เปนเงินงวด
ต่อไปจนสิ้นปี

เงินเดิมพันคนแทงหวยในตอนหลังนี้ ทราบว่าหวยโรงเช้าราว
๓๐,๐๐๐ บาท หวยโรงค่ำราว ๑๐,๐๐๐ บาท รวมกันราวคืนละ ๔๐,๐๐๐บาท
เปนปานกลาง บางทีถึงเดือนละ ๕๐,๐๐๐ บาท ก็มี เวลาตรุษจีน

---

๑ ตามบาญชีของสังฆราชบัลกัวมีในหนังสือเซอยอนเบาริง

TUDC 21/04/2563

เดิมพันมากกว่าปรกติราวคืนละ ๒๐,๐๐๐ บาท แต่ออกพรรษาวันเดือน ๑๑ ขึ้น ๑๔ ค่ำ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ๒ คืนนี้เงินเดิมพันขึ้นไปถึงคืนละราว ๑๒๐,๐๐๐ บาท บางปีถึง ๑๕๐,๐๐๐ บาทก็มี โดยปรกติ ขุนบานจะต้องออกหวยให้กินคืน ๑ ราวสัก ๑๐,๐๐๐ บาท จึงจะไม่ขาดทุน เพราะเงินอากรต้องส่งพระคลังมาก แลค่าใช้สรอยในการทำอากรหวยก็มาก แลยังบางทีหวยตาย เขาแทงถูก ขุนบานต้องใช้เขามาก ๆ คน ๑ ตั้ง ๑๐,๐๐๐ บาท บางทีถึง ๓๐,๐๐๐ บาท ก็มักมีเนือง ๆ ทุกปีไม่ขาด แต่ถึงกระนั้นนายอากรก็คงได้กำไรมากบ้างน้อยบ้างทุกปี ที่จะขาดทุนนั้นน้อยนัก เคยได้ยินว่านายอากรหวยขาดทุน ถึงรัฐบาลต้องให้คืนอากรกลางปีแต่คราวเดียว เหตุที่ขาดทุนนั้นเพราะไม่มีตัวเงินสดจะสำรองส่งเงินงวดของหลวง ด้วยธรรมดาการแทงหวยไม่เสมอกันตลอดปี ในตอนต้น ๆ ปีไปจนเข้าพรรษาเดิมพันหวยน้อยกว่าตอนปลายปี นายอากรออกหวยกินไม่ใคร่ท่วมเงินงวดของหลวง ต้องหาเงินจากที่อื่นมาสำรองไว้ส่งแทนเงินที่ขาด นายอากรคนนั้นหาเงินสำรองได้ไม่พอจึงต้องออกจากตำแหน่งขุนบาน แต่ก็ยังมีผู้อื่นที่จะรับทำอากรเปนอันมาก จึงได้ประมูลอากรหวยมามิได้ขาด จนเมื่อปีที่สุดก่อนที่จะเลิก เงินอากรหวยยังสูงถึง ๓,๔๒๐,๐๐๐ บาท

ว่าด้วยเลิกหวย

เรื่องที่จะเลิกอากรหวย เมื่อในรัชกาลที่ ๕ เปนข้อซึ่งทรงพระราชดำริห์ตกลงแล้วว่าจะเลิกก็จริง แต่ยังหาได้มีความคิดเปนยุติว่าจะ

TUDC 21/04/2563

เลิกเมื่อไรในครั้งนั้นไม่ ด้วยเงินผลประโยชน์แผ่นดินที่ได้จากอากรบ่อน
เบี้ยกับอากรหวยรวมกัน เคยได้อยู่เปนอย่างมากถึงปีละ ๙,๓๗๐,๖๓๕ บาท
จะตัดขาดหมดในทันที ฤาแม้แต่ภายในน้อยปี เกรงผลประโยชน์
แผ่นดินที่จะเกิดขึ้นทดแทนทางอื่นจะขึ้นไม่ทันกัน ก็จะกลับเปนเหตุติด
ขัดในการงานที่จะทรงจัดราชการบ้านเมืองเพราะเงินไม่พอจ่าย ด้วยเหตุนี้
ความมุ่งหมายในรัชกาลก่อนมีอยู่เพียงจะผ่อนลดย่อนเบี้ยลงโดยลำดับ
เมื่อเลิกย่อนเบี้ยหมดแล้วจึงจะเลิกอากรหวยต่อทีหลัง

มาถึงรัชกาลปัตยุบันนี้ เมื่อโปรดให้เลิกย่อนเบี้ยต่อมาจนเหลือ
อยู่แต่ ๕ ตำบล ความปรากฏเพียงว่ามีพระราชประสงค์จะให้เร่งเลิก
ย่อนเบี้ยแลอากรหวยให้เร็วกว่าแต่ก่อน ได้โปรดให้กระทรวงพระคลัง
รวบรวมเงินเหลือจ่ายประจำปีเตรียมไว้ทดแทนเงินที่จะตก คนทั้งหลาย
ภายนอกยังเข้าใจกันอยู่ว่า กระทรวงพระคลังคงจะเลิกย่อนให้หมด
ก่อน แล้วจึงจะคิดเลิกอากรหวยต่อไป เพราะเงินอากรทั้ง ๒ อย่าง
รวมกัน แม้เมื่อเลิกย่อนเบี้ยไปเปนอันมากแล้ว ในปีเถาะ พ.ศ. ๒๔๕๘
เงินยังมากถึงราวปีละ ๖,๖๐๐,๐๐๐ บาท อีกประการ ๑ การที่จะเลิก
อากรหวยไม่มีทางที่จะผ่อนลดลงได้เหมือนกับย่อนเบี้ย ต้องคงไว้ทั้งนั้น
ฤาเลิกหมดในคราวเดียว ด้วยเหตุนี้คนภายนอกจึงไม่ได้คาดว่ากระทรวง
พระคลังจะสามารถเลิกอากรหวยได้โดยเร็ว ไม่มีใครรู้ว่าพระเจ้าพี่ยา
เธอ กรมพระจันทบุรินทรนาถ เสนาบดีกระทรวงพระคลังได้ทรงพยายาม
ตระเตรียมการมาแล้วหลายปี ครั้นเห็นประกาศปรากฏว่า ทรงพระ
กรุณาโปรดให้เลิกอากรแลห้ามการเล่นหวย ตั้งแต่ปีมโรง พ.ศ. ๒๔๕๙

TUDC 21/04/2563

ไป ก็เปนการผิดคาดปลาดใจของคนทั้งหลาย เปนเหตุให้บังเกิดความชื่นชมยินดีในพระมหากรุณาธิคุณแห่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทั่วไปเปนอันมาก

อากรหวย ก. ข. แรกตั้งขึ้นในเมืองไทยในรัชกาลที่ ๓ เมื่อปีมแม พ.ศ. ๒๓๗๘ เลิกในรัชกาลที่ ๖ เมื่อณวันที่ ๓ เมษายน ปีมโรง พระพุทธศักราช ๒๔๕๙ ประมวลเวลาอายุของอากรหวย ก. ข. ตั้งแต่เกิดขึ้นในเมืองไทยจนกระทั่งเลิกลับดับสูญ พอได้ ๙๑ ปี

ว่าด้วยคุณแลโทษของหวยแลบ่อนเบี้ย

จะกล่าวแถมท้ายถึงคุณแลโทษของหวยแลบ่อนเบี้ยต่อไปอีกสักหน่อย อากรทั้ง ๒ อย่างนั้น เปนการค้าความชั่วก็จริง แต่ถ้าจะค้นหาข้อที่เปนคุณก็มีอยู่บ้าง จะว่าแต่ที่เปนข้อสำคัญ คือ ที่เปนอุบายการเก็บภาษีอากรราษฎรอย่างหมดจด (ที่ว่าหมดจดนั้นไม่ได้หมายความว่าดี) ถ้าหากว่าประสงค์แต่จะให้ได้เงินเปนประมาณแล้ว ไม่มีวิธีเก็บภาษีอากรอย่างอื่นจะสดวกยิ่งกว่าอากรหวยแลบ่อนเบี้ย เพราะรัฐบาลไม่ต้องตั้งพิกัดอัตราเรียกเร่งรบกวนให้ราษฎรบ่นว่าเดือดร้อน ราษฎรก็พากันสมัครหาเงินมาเสียให้รัฐบาล แม้จนสิ้นเนื้อประดาตัวที่สุดถึงต้องขายสมบัติบ้านช่องตลอดจนขายตัวเอง ก็ยังเต็มใจที่จะเสียภาษีโดยทางบ่อนเบี้ยแลอากรหวย ไม่มีคนเสียคนใดที่จะบ่นว่าเดือดร้อนเพราะมีบ่อนเบี้ยฤามีโรงหวย อย่างว่าเวลาโทมนัศเมื่อเล่น

TUDC 21/04/2563

หวยเล่นเบี้ยเสียทรัพย์มาก ก็โทษตัวเองว่าเพราะคิดไม่ถูกฤาเคราะห์ไม่ดี ที่จะโทษหวยแลบ่อนเบี้ยนั้นหามิได้ ส่วนคุณของหวยแลบ่อนเบี้ยเห็นมีอยู่เท่านี้ แต่ส่วนโทษนั้นมีเปนอเนกปริยาย ว่าโดยย่อก็คือเปนเหตุที่ทำให้ไพร่บ้านพลเมืองยากจน ไม่มีกำลังที่จะประกอบการให้ตนเองแลบ้านเมืองมีความเจริญประการ ๑ เปนเหตุให้ไพร่บ้านพลเมืองเกิดนิไสยเปนคนพาลสันดานชั่วประการ ๑ แต่ถ้าจะพิจารณาต่อไปว่า หวยกับบ่อนเบี้ยให้โทษผิดกันอย่างไร เห็นว่าบ่อนเบี้ยให้โทษแก่คนชั้นต่ำเปนพื้น เพราะการเล่นเบี้ยต้องไปเล่นถึงบ่อน จึงมักไปเล่นแต่คนชั้นต่ำ คนชั้นสูงที่ไปเล่นเบี้ยถึงบ่อนโดยตรง ฤาลักเล่นเบี้ยตามบ้านเรือนมีไม่มากมายเท่าใดนัก ส่วนหวยนั้นให้โทษแก่คนชั้นสูงมากกว่าคนชั้นต่ำ เพราะอาจจะเล่นได้ในที่ลับไม่ต้องออกหน้าไปแทงถึงโรงหวย ผู้ดีจึงชอบเล่น กระบวนทางได้เสียก็ผิดกัน เล่นเบี้ยนั้นมีทุนไปเท่าใดก็มักเล่นหมดพกในเวลาเดียว แต่เล่นหวยชักทุนทีละน้อยค่อยเล่นค่อยเปลืองไป ถ้าจะอุปมาคนเล่นเบี้ยเหมือนเปนอหิวาตะกะโรค คนเล่นหวยเหมือนเปนวรรณโรค ใครลงได้เปนแล้วก็มักตายผิดกันแต่อย่างหนึ่งตายเร็ว อีกอย่างหนึ่งตายช้า ที่นักเลงเล่นเบี้ยฤาเล่นหวย คนใดจะเล่นรวยจนถึงตั้งตัวได้เพราะการเล่นเบี้ยเล่นหวยนั้นยังไม่ปรากฏตัวเลย กล่าวกันว่า พระภาษี เล็กตั้งตัวได้จนถึงได้สร้างวัดด้วยเล่นเบี้ยมีอยู่คน ๑ แต่ก็มิใช่รวยเพราะแทงถั่วโปฤาแทงหวย ที่ตั้งตัวได้เพราะรับผูกอากรบ่อนเบี้ยแลทำภาษี

TUDC 21/04/2563

อากรอย่างอื่นด้วยจึงได้รวย จนได้สร้างวัดภาวนาภิรตาราม อันปรากฏ
อยู่ในคลองบางกอกน้อยนั้น แต่ถึงจะมีบ้างก็ไม่ถึงหนึ่งในหมื่นในแสน
ของจำนวนคนที่เสียทรัพย์เสียตัวบ่นบ้ไปเพราะหลงเล่นเบี้ยแลเล่นหวย
เพราะฉนั้นที่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพยายามมาทั้ง ๒ รัชกาล จนได้
เลิกหวยแลบ่อนเบี้ยหมดสิ้นสยามประเทศนี้ ควรคนทั้งหลายจะระฦก
ถึงพระเดชพระคุณเปนล้นเกล้า ฯ ทั่วกัน.

แต่อีกฝ่ายหนึ่ง ที่ใครจะหวนกลับไปติโทษรัฐบาลแต่ก่อน แม้
แต่ครั้งกรุงเก่า ในข้อที่ตั้งอากรบ่อนเบี้ยแลอากรหวยขึ้นก็ดี ฤาในข้อ
ที่ยอมให้อากรทั้ง ๒ นี้มาเปนช้านานก็ดี ก็หาควรไม่ เพราะรัฐบาล
ทั่วทกประเทศจำต้องมีเงินสำหรับใช้สรอยในการปกครองบ้านเมือง ก็
ต้องขอเฉลี่ยเรี่ยรายมาจากราษฎร จึงต้องคิดวิธีเก็บภาษีอากร โดย
ประสงค์จะให้ได้เงินมาให้พอใช้ ในการปกครองบ้านเมืองนั้นอย่าง ๑ จะ
เก็บแต่พอควรแก่กำลังที่ราษฎรจะเสียได้ คือใครมีน้อยก็ให้เสียแต่
น้อย ใครมั่งมีมากก็ให้เสียมากขึ้นไปตามกำลังอย่าง ๑ ด้วยเหตุ
นี้รัฐบาลจึงต้องคิดวิธีเก็บภาษีอากรเปนหลายอย่างหลายประการ แต่
เมื่อจะคิดเก็บภาษีอากรอย่างใด ย่อมคิดโดยตั้งใจจะมิให้ราษฎรได้
ความเดือดร้อน แลมิให้เปนการเสื่อมเสียแก่บ้านเมือง ก็อากร
บ่อนเบี้ยก็ดี อากรหวยก็ดี มิได้เปนการบังคับเรียกเอาเงินทอง แล้ว
แต่ใครจะสมัครเล่นก็เล่น ไม่สมัครเล่นก็แล้วไป จึงนับว่าไม่เปนการเดือด
ร้อนแก่ราษฎร ข้อที่เกรงว่าจะเปนการเสื่อมเสียแก่บ้านเมืองนั้นเล่า

TUDC 21/04/2563

ในชั้นแรกเมื่อคนยังเล่นกันน้อยก็ยังไม่ปรากฏการเสื่อมเสียอย่างใด ต่อนานมาเมื่อคนชอบเล่นกันแพร่หลายไปทั่วทั้งบ้านทั้งเมือง โทษที่เกิดแต่อากรบ่อนเบี้ยแลอากรหวยจึงปรากฏกระจ่างขึ้นโดยลำดับมา ถึงกระนั้นรายฎรเองก็มิได้แลเห็น ยังหลงเล่นกันอยู่ตั้งหมื่นตั้งแสนมิได้อยากจะให้รัฐบาลเลิกบ่อนเบี้ยแลอากรหวย ฝ่ายรัฐบาลเมื่อแลเห็นโทษของบ่อนเบี้ยแลอากรหวย ประสงค์จะเลิกก็ยังติดขัดด้วยเงินอากร ๒ อย่างนี้เพิ่มพูลมาโดยลำดับ จนเปนผลประโยชน์อย่างสำคัญในทางได้ของรัฐบาลส่วน ๑ ซึ่งตัดขาดในทันทีจะเสียราชการบ้านเมือง เพราะเหตุนี้จึงยังมีอากรทั้ง ๒ อย่างนั้นมาจนถึงรัชกาลที่ ๕ จึงได้เริ่มจัดการที่จะเลิกบ่อนเบี้ยแลอากรหวย ดังแสดงมาในเรื่องตำนาน

จบเรื่องตำนานเลิกหวยแลบ่อนเบี้ยเพียงนี้ ฯ

TUDC 21/04/2563

TUDC 21/04/2563